

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Μουσειακά Εκπαιδευτικά Προγράμματα για Όλους: από τη Θεωρία στην Πράξη. Μελέτη Περίπτωσης: Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου: από το Παρόν στο Μέλλον

Ιωάννης Κ. Καρατζίκος

Επιβλέπων Καθηγητής

Χρήστος Δερμεντζόπουλος

Μάιος 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Μουσειακά Εκπαιδευτικά Προγράμματα για Όλους: από τη Θεωρία στην Πράξη. Μελέτη Περίπτωσης: Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου: από το Παρόν στο Μέλλον

Ιωάννης Κ. Καρατζίκος

Επιβλέπων Καθηγητής

Χρήστος Δερμεντζόπουλος

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο πρόγραμμα Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2017

Περίληψη

Από το πρώτο «Μουσείο» του Πτολεμαίου Σωτήρα που απευθυνόταν σε έναν κλειστό κύκλο διανοούμενων, ως το σύγχρονο μουσείο που χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας, έχουν περάσει είκοσι τρεις αιώνες. Παρόλα αυτά, ο βασικός στόχος του μουσείου παραμένει κοινός: η προώθηση της γνώσης και του πολιτισμού.

Ήδη από το 19^ο αιώνα φανερώνεται ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου, με την ίδρυση, το 1899, του Παιδικού Μουσείου του Μπρούκλιν και την ανάπτυξη της μουσειακής εκπαίδευσης στις Σκανδιναβικές χώρες, το Βέλγιο, τη Γαλλία και τις Η.Π.Α. στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Μετά το 1939, και την εμφάνιση της σύγχρονης θεωρίας της ανθρώπινης ανάπτυξης, την καθιέρωση των κοινωνικών επιστημών ως ακαδημαϊκών αντικειμένων, καθώς και τη δημιουργία του σύγχρονου, κρατικού - δημόσιου σχολείου, θα αλλάξει η σχέση μουσείου και εκπαίδευσης. Το ICOM εντάσσει στον ορισμό του για το μουσείο τη λέξη «εκπαίδευση», ενώ μετά τα μέσα της δεκαετίας του '60 αναπτύσσεται ο κλάδος της μουσειοπαιδαγωγικής, μιας σύγχρονης επιστήμης που αποτελεί μια καινοτόμο εκπαιδευτική πρακτική με χώρο δράσης το μουσείο και υλοποιούνται τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία, αρχικά, απευθύνονταν σε σχολικές ομάδες. Στην Ελλάδα, το πρώτο μουσείο που θα σχεδιάσει και θα υλοποιήσει εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι το μουσείο Μπενάκη (1978). Για το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού προγράμματος είναι απαραίτητη η απόκτηση ενός θεωρητικού υποβάθρου που θα περιλαμβάνει τη γνώση των σύγχρονων εκπαιδευτικών θεωριών και μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων. Το κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ανάλογα με την ομάδα στόχο στην οποία απευθύνεται, συμβάλλει με διαφορετικό τρόπο στη μετάδοση μηνυμάτων και εμπειριών.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, που αποτελεί τη μελέτη περίπτωσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, είναι ένα σύγχρονο μουσείο το οποίο - αξιοποιώντας τα επιτεύγματα των νέων τεχνολογιών με σκοπό την ευκολότερη ανάγνωση των εκθεσιακών ενοτήτων - υλοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις που απευθύνονται, κυρίως, σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στόχος του μουσείου είναι η επικοινωνία με κάθε ομάδα κοινού, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την προσθήκη νέων εκπαιδευτικών δράσεων που θα απευθύνονται, στοχευμένα, σε περισσότερες ομάδες κοινού.

Με την πρότασή μας για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τρεις ομάδες κοινού (μαθητές τρίτης δημοτικού, ηλικιωμένους μέλη ΚΑΠΗ και νέους ανέργους) επιδιώκεται η συνδρομή στην εκπαιδευτική και επικοινωνιακή πολιτική του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.

Λέξεις Κλειδιά: Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα, μουσειοπαιδαγωγική, μουσειακή μάθηση και εκπαίδευση, εκπαιδευτικές θεωρίες, μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι, σύγχρονο μουσείο.

Summary

From the first “Museum” of Ptolemy Soter, which concerned a closed circle of intellectuals, to the modern museum that uses new information and communication technologies, twenty three centuries have passed. Nevertheless, the main goal of the museum remains common: the promotion of knowledge and culture.

The educational role of the museum has been revealed since the 19th century, with the founding of the Brooklyn Children's Museum in 1899 and the development of museum education in the Scandinavian countries, Belgium, France and the United States, in the middle of the 20th century. After 1939, the emergence of modern theory of human development, the establishment of social sciences as academic objects, and the creation of modern state-public school, will change the relationship between museum and education. ICOM includes the word "education" in its definition of the museum, and since the mid-1960s, museum education, a modern science which is an innovative educational practice within the museum, and the first educational programs, which were, initially, addressed to school groups, are being developed. In Greece, the first museum to design and implement a training program is the Benaki Museum (1978). For the design of an educational program it is necessary to acquire a theoretical background that will include the knowledge of modern educational theories and museopedagogical methods. Each educational program, depending on the target group it targets, contributes differently to the transmission of messages and experiences.

The Nafplion Archaeological Museum, which is the case study of this master thesis, is a modern museum which, by exploiting the achievements of new technologies in order to facilitate the reading of the exhibition modules, implements educational activities aimed primarily at primary school pupils. The aim of the museum is to communicate with all audience groups, something that can only be achieved by adding new educational actions targeted to more audiences.

Our proposal for the design of educational programs for three groups of students (third grade pupils, elderly KAPI members and young unemployed) seeks to contribute to the educational and communication policy of the Archaeological Museum of Nafplion.

Keywords: Nafplion Archaeological Museum, museum educational programs, museum education, museum learning and education, educational theories, pedagogical methods, modern museum.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά το προσωπικό του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου και ιδιαίτερα την κ. Κόσσυβα Αγγελική, για την πολύπλευρη βοήθεια που μου παρείχαν, το προσωπικό του Λαογραφικού Μουσείου Ναυπλίου, για την καθοριστική του συμβολή στην παροχή απαραίτητου βιβλιογραφικού υλικού από την εξαιρετικά ενημερωμένη βιβλιοθήκη του μουσείου, τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Δερμεντζόπουλο Χρήστο, για τις καίριες παρατηρήσεις και την καθοδήγησή του κατά τη συγγραφή της παρούσας διατριβής και την οικογένειά μου για τη στήριξη και υπομονή τους.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	iii
Summary.....	iv
Ευχαριστίες.....	v
Περιεχόμενα.....	vi
Κατάλογος Πινάκων.....	viii
Κατάλογος Εικόνων.....	viii
Κεφάλαιο 1 Εισαγωγή.....	1
1.1 Σκοπός και Στόχοι της Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	2
1.2 Δομή Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	3
1.3 Μεθοδολογία Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	4
1.4 Περιορισμοί Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	4
Κεφάλαιο 2 Μουσείο, Ταξίδι στο Χρόνο: από τις Μούσες στο Σύγχρονο Μουσείο.....	5
2.1 Από το Μουσείο των Ελληνιστικών Χρόνων ως τα <i>Cabinets of Curiosities</i> της Εποχής των Μεγάλων Ανακαλύψεων.....	5
2.2 Οι Ιδιωτικές Συλλογές Περνούν στα Χέρια του Έθνους - Λαού: η Γέννηση των Εθνικών Μουσείων στα Μέσα του 18ου αιώνα.....	6
2.3 Πρώτο Μισό του 20ου Αιώνα: Μουσεία, Δημόσια Νεκροταφεία Αντικειμένων ή Εργαλεία Εκπαίδευσης;.....	7
2.4 Το Σύγχρονο Μουσείο.....	8
Κεφάλαιο 3 Ο Εκπαιδευτικός Ρόλος του Μουσείου: Ιστορική Ανασκόπηση, Εκπαιδευτικές Θεωρίες, Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι και Στόχοι.....	11
3.1 Η Μουσειακή Εκπαίδευση σε Διεθνές Επίπεδο.....	12
3.2 Η Μουσειακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	14
3.3 Εκπαιδευτικές Θεωρίες και Μουσειακή Μάθηση.....	16
3.3.1 Διδακτισμός.....	17
3.3.2 Συμπεριφορισμός.....	18
3.3.3 Η Θεωρία της Ανακάλυψης.....	18
3.3.4 Η Θεωρία του Κονστρουκτιβισμού.....	18
3.3.5 Η Θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης.....	19
3.3.6 Η Θεωρία της «Ροής» ή της Βέλτιστης Εμπειρίας.....	19
3.4 Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι.....	20
3.4.1 Η Μέθοδος της Αφήγησης.....	20
3.4.2 Μαιευτική Μέθοδος.....	20
3.4.3 Ανακαλυπτική Μέθοδος.....	21
3.4.4 Βιωματικές - Δημιουργικές Μέθοδοι.....	21
3.5 Ο Ρόλος και οι Στόχοι της Μουσειοπαιδαγωγικής στο Σύγχρονο Μουσείο.....	22
Κεφάλαιο 4 Τα Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα και η Συμβολή τους στη Μετάδοση Μηνυμάτων και Εμπειριών σε Διαφορετικές Ομάδες Κοινού.....	24
4.1 Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Σχολικές Ομάδες.....	25
4.2 Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Ενήλικες.....	26
4.3 Μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα για Ειδικές Ομάδες Κοινού.....	27
4.4 Αξιολογώντας τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα.....	30
Κεφάλαιο 5 Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.....	32
5.1 Η Αποστολή και οι Στόχοι του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	32
5.2 Η Έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	33
5.3 Περιοδικές Εκθέσεις.....	35
5.4 Η Εφαρμογή των Νέων Τεχνολογιών στη Μουσειακή Έκθεση.....	35
5.5 Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου στο Διαδίκτυο.....	36
Κεφάλαιο 6 Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.....	38
6.1 Τα Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα: Ιστορική Αναδρομή και Τρέχουσες Δράσεις.....	39
6.2 Το Κοινό των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου.....	42

6.3	Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος: «Ο Προίτος, η Πανοπλία και οι Χρυσοί Ρόδακες».....	42
6.4	Προοπτικές.....	45
	Κεφάλαιο 7 Προτάσεις Νέων Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων για το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.....	46
7.1	Μουσειοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα για Μαθητές Τρίτης Δημοτικού.....	47
7.1.1	«Μόνο με Χώμα, Νερό και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία στην Αρχαιότητα».....	47
7.1.1.1	Παιδαγωγικές μέθοδοι.....	48
7.1.1.2	Στόχοι.....	49
7.1.1.3	Σύνδεση με τη Σχολική Ύλη.....	49
7.1.1.4	Πριν την Επίσκεψη.....	49
7.1.1.5	Δραστηριότητες στο Μουσείο.....	50
7.1.1.6	Μετά την Επίσκεψη.....	52
7.2	Μουσειοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα για Ηλικιωμένους, Μέλη Κέντρων Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ).....	52
7.2.1	«Ταξίδι στο Χρόνο».....	53
7.2.1.1	Παιδαγωγικές μέθοδοι.....	54
7.2.1.2	Στόχοι.....	54
7.2.1.3	Η Επίσκεψη στο Μουσείο.....	54
7.3	Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Ειδικές Ομάδες Κοινού.....	56
7.3.1	Μουσειοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα για Ανέργους Νέους 15-24 Ετών.....	57
7.3.1.1	«Μια Κούκλα για το Θέατρο στο Μουσείο».....	58
7.3.1.1.1	Παιδαγωγικές Μέθοδοι.....	58
7.3.1.1.2	Στόχοι.....	59
7.3.1.1.3	Η Επίσκεψη στο Μουσείο.....	59
	Κεφάλαιο 8 Επίλογος.....	61
	Βιβλιογραφία	63
	Διαδικτυακές Πηγές	67
	Παραρτήματα	71
A	Φωτογραφικό Υλικό	71
A.1	Κάτοψη και Υπόμνημα Ορόφων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	71
A.2	Αντικείμενα και Χώροι της Έκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	72
A.3	Οι Νέες Τεχνολογίες στην Έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	81
A.4	Πήλινα Αντικείμενα σε Μουσεία του Εξωτερικού.....	85
B	Πίνακες	87
B.1	Τα Σχήματα των Αρχαίων Ελληνικών Αγγείων	87
Γ	Φύλλα Εργασίας	89
Γ1	Φύλλα Εργασίας για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μόνο με Χώμα, Νερό και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία στην Αρχαιότητα».....	89
Γ.1.1	Φύλλο Εργασίας 1: «Ο Μυκηναϊκός Ψευδόστομος Αμφορέας».....	89
Γ.1.2	Φύλλο Εργασίας 2: «Ο Παναθηναϊκός Αμφορέας».....	93
Γ.1.3	Φύλλο Εργασίας 3: «Η Λήκυθος από τον Τάφο του Πολεμιστή στην Ερμιόνη».....	96
Γ.1.4	Φύλλο Εργασίας 4: «Ο Βοιωτικός Καβειρικός Σκύφος».....	100
Δ	Ερωτηματολόγια Αξιολόγησης	103
Δ.1	Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μόνο με Χώμα, Νερό, και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία στην Αρχαιότητα».....	103
Δ.2	Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Ταξίδι στο Παρελθόν».....	104
Δ.3	Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μια Κούκλα για το Θέατρο στο Μουσείο».....	105
Ε	Ενδεικτική Βιβλιογραφία για τον Εκπαιδευτικό	107
E.1	Ενδεικτική Βιβλιογραφία για τον Εκπαιδευτικό για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μόνο με Χώμα, Νερό και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία στην Αρχαιότητα».....	107

ΣΤ	Ιστοσελίδες	107
ΣΤ.1	Η Ιστοσελίδα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στον Κόμβο «Οδυσσεύς».....	107
ΣΤ.2	Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας.....	109
Z	Συνεντεύξεις	111
Z.1	Συνέντευξη με την Υπεύθυνη του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	111
Η	Ενημερωτικά Έντυπα – Αφίσες	115
H.1	Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Ο Προίτος, η πανοπλία και οι χρυσοί ρόδακες».....	115
H.2	Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Πολιτισμός, Λαμπερές Ιστορίες Φωτιάς».....	117
H.3	Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Από την εύρεση στην έκθεση: Η πορεία των αρχαιολογικών ευρημάτων από την ανασκαφή στο μουσείο».....	119
H.4	Δράση «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές».....	120
Θ	Έγγραφα	120
Θ.1	Χορήγηση άδειας αναπαραγωγής φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου.....	120

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1α. Τα Σχήματα των Αρχαίων Ελληνικών Αγγείων.....	87
Πίνακας 1β. Τα Σχήματα των Αρχαίων Ελληνικών Αγγείων.....	88

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1α. Κάτοψη των ορόφων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	71
Εικόνα 1β. Υπόμνημα για την κάτοψη των ορόφων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	72
Εικόνα 2. Καρποδόχη, Φράγχθι, Μέση Νεολιθική, MN 14450.....	72
Εικόνα 3. Βαθύ κύπελλο, Άρια, Πρωτοελλαδική, MN 27513.....	73
Εικόνα 4. Αττικός μελανόβαφος σκύφος, Αλιείς, 480-450 π. Χ., MN 10252.....	74
Εικόνα 5. Αρύταινα, Φράγχθι, Μέση Νεολιθική, MN 14505.....	74
Εικόνα 6. Κύπελλο, Τίρυνθα, ΥΕΙΙΒ2-ΙΙΙΓ, MN 30813.....	75
Εικόνα 7. Υδρία, Μπερμπάτι, Μεσοελλαδική, MN 4164.....	75
Εικόνα 8. Θήλαστρο, Ασίνη, ΥΕΙΙΓ-Υπομυκηναϊκή, MN31257.....	76
Εικόνα 9. Ενεπίγραφο τμήμα χείλους κρατήρα, 6ος αι. π. Χ., MN 9067.....	76
Εικόνα 10. Η αίθουσα πολυμέσων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.....	77
Εικόνα 11. Η Μυκηναϊκή Πανοπλία των Δενδρών.....	77
Εικόνα 12. Πήλινο Μικρογραφικό Προσωπείο Σατύρου, Ασίνη, 2ος αι. π. Χ. MN 4275.....	78
Εικόνα 13. Πήλινη προτομή Διονύσου, 400 π. Χ. Συλλογή Γλυμενόπουλου, MN 324.....	79
Εικόνα 14. Ερυθρόμορφη υδρία με παράσταση του φόνου της Κλυταιμνήστρας από τον Ορέστη, 440 π. Χ. Συλλογή Γλυμενόπουλου, MN 11609.....	79
Εικόνα 15. Θραύσμα αττικής μελανόμορφης οινοχόης με παράσταση Διονύσου και σατύρου, 500 π. Χ. Αλιείς, MN 32353.....	80
Εικόνα 16. Πήλινη πλαγγόνα, 2ος αι. π. Χ. Ασίνη, MN 3287.....	80
Εικόνα 17. Προτζέκτορας προβολής φωτογραφιών στον πρώτο όροφο του μουσείου.....	81
Εικόνα 18. Η Μυκηναϊκή Πανοπλία των Δενδρών και δίπλα οθόνη προβολής animation.....	82
Εικόνα 19. Σταθμός πληροφόρησης στον προθάλαμο του δευτέρου ορόφου του μουσείου.....	82
Εικόνα 20. Σταθμός πληροφόρησης στον προθάλαμο του δευτέρου ορόφου του μουσείου.....	83
Εικόνα 21. Προβολή από προτζέκτορα στην αίθουσα πολυμέσων του δευτέρου ορόφου του μουσείου.....	83
Εικόνα 22. Ψηφιακή κορνίζα όπου παρουσιάζονται φωτογραφίες από τον αρχαιολογικό χώρο της Ασίνης.....	84
Εικόνα 23. Ψηφιακή κορνίζα όπου παρουσιάζονται φωτογραφίες από τον αρχαιολογικό χώρο των Αλιέων.....	84

Εικόνα 24. Ψηφιακή κορνίζα όπου παρουσιάζονται φωτογραφίες από τον αρχαιολογικό χώρο της Ερμιόνης.....	85
Εικόνα 25. Αναθηματικό πλακίδιο από την Αρχαία Κόρινθο, Αρχαϊκής Περιόδου, Μουσείο Λούβρου.....	85
Εικόνα 26. Αττική Υδρία, Ομάδα Λεάγρου, 510 π. Χ., Μόναχο Κρατική Αρχαιολογική Συλλογή.....	86
Εικόνα 27. Αναθηματικό πλακίδιο από την Κόρινθο (Πεντεσκούφια) Αρχαϊκή περίοδος, Μουσείο Λούβρου.....	86
Εικόνα 28. Περιγραφή του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα του Κόμβου «Οδυσσεύς».....	108
Εικόνα 29. Γενικές Πληροφορίες για τον Επισκέπτη του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα του Κόμβου «Οδυσσεύς».....	109
Εικόνα 30. Γενική Περιγραφή του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας.....	110
Εικόνα 31. Η σελίδα για τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας.....	111
Εικόνα 32. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Προίτος, η πανοπλία και οι χρυσοί ρόδακες»: το εξώφυλλο του εντύπου για τον εκπαιδευτικό.....	115
Εικόνα 33. Κάρτα αναζήτησης αντικειμένου.....	116
Εικόνα 34. Κάρτα αντιστοίχισης αντικειμένου.....	116
Εικόνα 35. Η αφίσα του εκπαιδευτικού προγράμματος «Περιβάλλον και πολιτισμός, λαμπερές ιστορίες φωτιάς».....	118
Εικόνα 36. Η αφίσα του εκπαιδευτικού προγράμματος «Από την εύρεση στην έκθεση: Η πορεία των αρχαιολογικών ευρημάτων από την ανασκαφή στο μουσείο».....	119
Εικόνα 37. Η αφίσα της δράσης «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές 26-29 Μαΐου 2016».....	120
Εικόνα 38α. Χορήγηση άδειας αναπαραγωγής φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου, σελίδα 1.....	121
Εικόνα 38β. Χορήγηση άδειας αναπαραγωγής φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου, σελίδα 2.....	122

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Το σύγχρονο, ανοικτό και δημοκρατικό μουσείο, έχοντας σαφή παιδευτικό ρόλο, ο οποίος σκιαγραφείται μέσω των προβληματισμών που αναπτύσσονται στους χώρους της αρχαιολογίας, της ιστορίας, της θεωρίας του υλικού πολιτισμού, της μουσειολογίας, της γνωστικής ψυχολογίας και της παιδαγωγικής, και επισημαίνεται σαφώς στον ορισμό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) για τα μουσεία¹, καθώς και στον ορισμό του μουσείου που δίνει ο νόμος 3028/2002 στην Ελλάδα², θα πρέπει να σχεδιάζει και να υλοποιεί εξωστρεφείς δράσεις οι οποίες θα απευθύνονται σε όλους, αναγνωρίζοντας το δημόσιο χαρακτήρα του πολιτιστικού πλούτου (Γκότσης, Βοσνίδης, 2010-11:64-70). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ως εργαλεία ερμηνευτικής προσέγγισης των εκθεμάτων, μπορούν να υποστηρίξουν την κριτική γνώση και να συμβάλλουν στη βελτίωση της μάθησης, της εκπαίδευσης και της ψυχαγωγίας.

¹ «Μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, που ερευνά τα υλικά αντικείμενα των ανθρώπων και του περιβάλλοντός τους, αποκτά αυτά τα αντικείμενα, τα διατηρεί, τα ερμηνεύει και πρωτίστως τα εκθέτει προς όφελος του κοινού, κυρίως μέσα από διαδικασίες μελέτης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας» (Desvallees, Mairesse, 2014:89).

² «Ως μουσείο νοείται η υπηρεσία ή ο οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει και κυρίως εκθέτει και προβάλλει στο κοινό συλλογές αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών, εθνολογικών ή άλλων υλικών μαρτυριών του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Ως μουσεία μπορούν να θεωρηθούν επίσης υπηρεσίες ή οργανισμοί που έχουν παρεμφερείς σκοπούς και λειτουργίες, όπως τα μουσεία ανοικτού χώρου».

1.1 Σκοπός και Στόχοι της Μεταπτυχιακής Διατριβής

Με την παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή επιδιώκουμε να δώσουμε απάντηση στα παρακάτω ερωτήματα που σχετίζονται με τη θεωρητική έρευνα:

- Ποιος είναι ο εκπαιδευτικός ρόλος του σύγχρονου μουσείου;
- Ποιες είναι οι προϋποθέσεις και οι κατευθύνσεις για το σχεδιασμό μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων, γενικά, και ειδικότερα για ένα σύγχρονο αρχαιολογικό μουσείο της Ελλάδας του 21ου αιώνα;
- Ποιες είναι οι εκπαιδευτικές θεωρίες και οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι στις οποίες μπορεί να βασιστεί κάποιος που θέλει να σχεδιάσει και να υλοποιήσει ένα μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα;
- Πώς τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα συμβάλλουν στη μετάδοση μηνυμάτων και εμπειριών σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και άτομα;

Επιπλέον, προσεγγίζοντας το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, το οποίο αποτελεί τη μελέτη περίπτωσης της παρούσας εργασίας, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα παρακάτω ερωτήματα που σχετίζονται με θέματα αξιολόγησης και πρακτικής εφαρμογής:

- Ποιοί είναι οι εκπαιδευτικοί στόχοι του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου και με ποιους τρόπους και μέσα επιδιώκει την επίτευξή τους;
- Πώς τα τρέχοντα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου καλύπτουν ή όχι τις μαθησιακές, γνωστικές και κοινωνικές λειτουργίες της έκθεσης του μουσείου; Ποιο είναι το είδος του κοινού στο οποίο απευθύνονται;

Τέλος, στην προσπάθειά μας να εφαρμόσουμε στην πράξη όσα μας προσφέρει η θεωρία, θα προτείνουμε μια σειρά μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα απευθύνονται σε διαφορετικά είδη κοινού.

Με την παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκεται η συνδρομή στην εκπαιδευτική και επικοινωνιακή πολιτική του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου, μέσω της κριτικής θεώρησης τρεχουσών και παρελθουσών δράσεων που σχετίζονται με

μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και της παρουσίασης προτάσεων για μελλοντικές δράσεις. Επίσης, η παρούσα διπλωματική εργασία επιδιώκεται να αποτελέσει έναν «οδηγό πλεύσης» για κάποιον που θέλει να προχωρήσει στο σχεδιασμό μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων, θέλοντας να βασιστεί στα θεωρητικά εργαλεία που παρέχει η σύγχρονη έρευνα.

1.2 Δομή Μεταπτυχιακής Διατριβής

Η παρούσα διπλωματική εργασία διαρθρώνεται σε οκτώ κεφάλαια, ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί την εισαγωγή, παρουσιάζεται ο σκοπός και οι στόχοι της διπλωματικής εργασίας, η δομή της, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε κατά την σύνταξή της, καθώς και οι περιορισμοί που εμπόδισαν την έρευνα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σημαντικότεροι σταθμοί της πορείας της έννοιας του μουσείου, από την αρχαιότητα ως σήμερα.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιδιώκεται η προσέγγιση του εκπαιδευτικού ρόλου του μουσείου, μέσα από την παρουσίαση των βασικών εργαλείων της σύγχρονης έρευνας: τις εκπαιδευτικές θεωρίες και τις μουσειοπαιδαγωγικές μεθόδους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ασχολούμαστε με τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα και το πώς συμβάλλουν στη μετάδοση μηνυμάτων και εμπειριών σε διαφορετικές ομάδες κοινού.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου, με αναφορά στην αποστολή και τους στόχους του, στις θεματικές ενότητες της έκθεσής του, στη χρήση νέων τεχνολογιών και την παρουσία του στο διαδίκτυο.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου – παρελθόντα και τρέχοντα – γίνεται προσπάθεια αξιολόγησης όπου υπάρχει η δυνατότητα, ενώ εξετάζονται οι προοπτικές για το μέλλον.

Στο έβδομο κεφάλαιο προτείνονται τρία εκπαιδευτικά προγράμματα για διαφορετικές ομάδες κοινού: για μαθητές της τρίτης τάξης δημοτικού, για ηλικιωμένους μέλη ΚΑΠΗ και για νέους ανέργους.

Το όγδοο - και τελευταίο - κεφάλαιο αποτελεί τον επίλογο της διπλωματικής εργασίας.

1.3 Μεθοδολογία Μεταπτυχιακής Διατριβής

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας περιλαμβάνει τα παρακάτω στάδια:

- Βιβλιογραφική έρευνα: αντλήθηκε υλικό προερχόμενο από διαφορετικά επιστημονικά πεδία, όπως της μουσειοπαιδαγωγικής, της μουσειολογίας, της αρχαιολογίας, της ιστορίας, της πολιτιστικής πολιτικής.
- Διαδικτυακή έρευνα: καλές πρακτικές από μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών φορέων της Ελλάδας και του εξωτερικού.
- Επιτόπια έρευνα στους χώρους του Μουσείου: αξιολόγηση των τρεχόντων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, καθώς και μελέτη των θεματικών ενοτήτων της έκθεσης, των χώρων και του εξοπλισμού του μουσείου με σκοπό το σχεδιασμό κατάλληλων και υλοποιήσιμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Ημιδομημένη συνέντευξη με προσωπικό του Μουσείου.
- Βιβλιογραφική επισκόπηση.
- Πρόταση μιας σειράς τριών νέων μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων για διαφορετικές ομάδες κοινού του Μουσείου, με βάση τις κατευθύνσεις της έρευνας.
- Ολοκλήρωση της συγγραφής της διπλωματικής εργασίας.

1.4 Περιορισμοί Μεταπτυχιακής Διατριβής

Η έλλειψη στοιχείων, για τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία έχουν πραγματοποιηθεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, αποτέλεσε τον βασικότερο περιορισμό που εμπόδισε την πραγματοποίηση μιας ολοκληρωμένης αξιολόγησης των εκπαιδευτικών δράσεων του μουσείου.

Κεφάλαιο 2

Μουσείο, Ταξίδι στο Χρόνο: από τις Μούσες στο Σύγχρονο Μουσείο

Η λέξη *μουσείο*, ως κατεξοχήν χώρος πολιτισμού, παραπέμπει ετυμολογικά στις Μούσες, τις κόρες του Δία και της Μνημοσύνης, οι οποίες αποτελούσαν δυνάμεις από τις οποίες πήγαζε η έμπνευση για τη δημιουργία του πολιτισμού (Νάκου 2001:111).

2.1 Από το Ελληνιστικό Μουσείο ως τα *Cabinets of Curiosities*³ της Εποχής των Μεγάλων Ανακαλύψεων

Το πρώτο «Μουσείο» ιδρύεται στην Αλεξάνδρεια των ελληνιστικών χρόνων γύρω στο 290 π. Χ. από τον στρατηγό του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Πτολεμαίο Σωτήρα (367 π. Χ. – 282 π. Χ.). Ανήκε στο χώρο των ανακτόρων και εκεί στεγάζεται η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, ο χώρος συγκέντρωσης όλης της σοφίας του γνωστού, ως τότε, κόσμου. Αποτελούσε ένα θεσμό που προωθούσε τη γνώση και τον πολιτισμό και απευθυνόταν σε ένα στενό κύκλο διανοούμενων των οποίων το έργο αναδείκνυε τη δόξα της πολιτικής ελίτ της δυναστείας των Πτολεμαίων (Νάκου 2001:113). Εκεί δίδαξαν ο Ευκλείδης και ο Αρχιμήδης, μεταξύ άλλων. Περιλάμβανε βιβλιοθήκη, αμφιθέατρο, αστεροσκοπείο και βοτανικό κήπο (Ορφανίδη 2006:7). Για την καταστροφή αυτής της κοιτίδας της αρχαίας γνώσης έχουν θεωρηθεί υπαίτιοι από τους ερευνητές, είτε ο Ιούλιος Καίσαρας (48 π. Χ.), είτε οι πρώτοι χριστιανοί (391 μ. Χ.), είτε ο χαλίφης Ομάρ της Δαμασκού (7^{ος} αι. μ. Χ.).

Ο όρος «museum» εμφανίζεται για πρώτη φορά στα ρωμαϊκά χρόνια και αναφέρεται σε χώρους όπου πραγματοποιούνται φιλοσοφικές συζητήσεις. Αυτή την εποχή

³ «Προθήκες αξιοπερίεργων».

παρατηρείται μια αυξημένη τάση για συλλογή και έκθεση αντικειμένων σε ιδιωτικές επαύλεις, από τους πλούσιους ρωμαίους αξιωματούχους και ευγενείς (πατρικίους). Στο μεσαίωνα παρατηρείται, επίσης, μια τάση συλλογής και έκθεσης αντικειμένων -κυρίως θρησκευτικών- όπως εικόνων, αγαλμάτων και θρησκευτικών αντικειμένων, σε χριστιανικούς ναούς και μοναστήρια (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:35).

Στην Αναγέννηση, όπου παρατηρείται μια στροφή προς τις κλασικές σπουδές και μια αναβίωση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, αυξάνεται η τάση για συλλογές. Ευγενείς και πλούσιοι συλλέγουν διάφορα αντικείμενα αξίας (πίνακες, έπιπλα, αγάλματα, νομίσματα, πανοπλίες κ.ά.)(Ραΐση-Βολανάκη 1995:13-14). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συλλογή του Λαυρεντίου του Μεγαλοπρεπούς, πλούσιου τραπεζίτη του οίκου των Μεδίκων στη Φλωρεντία του 15^{ου} αιώνα, για την οποία χρησιμοποιείται για πρώτη φορά μετά τη ρωμαϊκή περίοδο ο όρος «museum». Το μουσείο στο παλάτι των Μεδίκων αποτέλεσε το πρότυπο για τα ευρωπαϊκά μουσεία της εποχής της Αναγέννησης. Η πρόσβαση στο μουσείο για το κοινό ήταν περιορισμένη, καθώς μπορούσαν να το επισκεφθούν μόνο άνθρωποι των ανώτερων τάξεων με την άδεια του ιδιοκτήτη. Τα μουσεία στην Αναγέννηση, γενικότερα, είχαν πολιτικές διαστάσεις, γιατί σχετιζόνταν με θέματα εξουσίας που πήγάζαν από την οικονομική και κοινωνική δύναμη των κατόχων τους, καθώς και τον συμβολικό έλεγχο της γνώσης από τους ίδιους (Νάκου 2001:113-115).

Από τον 16^ο ως τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, εποχή των μεγάλων ανακαλύψεων των νέων κόσμων, τα «αξιοπερίεργα» αυτών των κόσμων αποτελούν το στόχο κάθε συλλέκτη (π.χ. εξωτικά φυτά και ζώα, έντομα, πετρώματα κ.α.). Αυτές οι συλλογές εκτίθενται στους χώρους που ονομάζονται *Cabinets of Curiosities*. Οι συλλογές αυτές ανήκουν και απευθύνονται, ακόμη, σε ένα κλειστό κύκλο ανθρώπων, ενώ θα αποτελέσουν αργότερα το πρώτο υλικό για μεγάλα μουσεία όπως της Μπολόνια, του Παρισιού, της Βιέννης κ.ά. (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:35).

2.2 Οι Ιδιωτικές Συλλογές Περνούν στα Χέρια του Έθνους - Λαού: η Γέννηση των Εθνικών Μουσείων στα Μέσα του 18^{ου} αιώνα

Στα τέλη του 17^{ου} αιώνα παρατηρείται μια τάση μετατροπής των ιδιωτικών συλλογών σε δημόσιες. Τα μουσεία ανοίγονται προς το κοινό και αποτελούν πλέον κτήμα των κοινοτήτων. Η ανάπτυξη των επιστημών, των τεχνών και των γραμμάτων (Διαφωτισμός), η τυπογραφία, η ίδρυση πανεπιστημίων, η Γαλλική Επανάσταση (1789), καθώς και το κίνημα του ρομαντισμού που πρόβαλλε τη σημασία της έννοιας του έθνους, αποτέλεσαν τους κύριους παράγοντες που διαμόρφωσαν μια καινούρια τάση σχετικά με τα χαρακτηριστικά των μεγάλων συλλογών (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:36-37). Τώρα, τα περισσότερα ευρωπαϊκά μουσεία είναι εθνικά, προστατεύουν την εθνική κληρονομιά και παράγουν την εθνική γνώση και την εθνική ταυτότητα. Όπως αναφέρει ο Ιωαννίδης (1985:10), "*αυτές όμως οι συλλογές των ιδιωτών καθόρισαν και την πορεία των μουσείων, την ιδεολογική, που δεν κάνει τίποτε άλλο από το να επικυρώνει την ύπαρξη κάποιου γούστου και ορισμένη γνώση, και να θεσμοθετεί την πολιτιστική ετερογένεια της ταξικής κοινωνίας*". Στα 1671 ανοίγει το πρώτο μουσείο στη Βασιλεία, το 1683 το Asmolean στην Οξφόρδη, το 1750 το μουσείο του Βατικανού, το 1753 το Βρετανικό και το 1793 το μουσείο του Λούβρου (Νάκου 2001:117). Το μουσείο μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, παρόλο που αποτελεί μια κοιτίδα πληροφορίας και γνώσης, δεν έχει επιτελέσει εκπαιδευτικό έργο που να απευθύνεται στα πλατιά στρώματα της κοινωνίας (Ραΐση-Βολανάκη 1995:14). Η αλλαγή αυτή θα επέλθει κατά τη διάρκεια του επόμενου αιώνα.

2.3 Πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα: μουσεία, δημόσια νεκροταφεία αντικειμένων ή εργαλεία εκπαίδευσης;

Στις αρχές του 20ού αιώνα παρατηρείται μια επιθετική στάση απέναντι στα μουσεία. Οι φουτουριστές, με ηγετική φωνή έναν εκ των ιδρυτών του κινήματός τους, τον Filippo Marinetti, χαρακτηρίζουν τα μουσεία ως «δημόσια νεκροταφεία αντικειμένων». Τάσσονται υπέρ των νέων τεχνολογικών μέσων (βιομηχανικά επιτεύγματα, τεχνική πρόοδος, ταχύτητα) κατακεραυνώνοντας τα μέσα του παρελθόντος (τεχνοτροπίες, ρομαντισμό, παραδοσιακή ηθική, αρχαιότητες, μουσεία, βιβλιοθήκες) (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:37). Από την άλλη, φαίνεται πως αυτή την περίοδο ο χαρακτήρας των μουσείων γίνεται πιο διευρυμένος. Τα μουσεία εκτός από τη διατήρηση και προβολή των αντικειμένων, εστιάζουν και στη μελέτη, την ψυχαγωγία και τη μάθηση (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:37-38). Δημιουργούνται μουσεία λαογραφικά,

εθνογραφικά, βιομηχανικά, φυσικών επιστημών, ιστορίας, τεχνικά και προηγμένης τεχνολογίας (Ορφανίδη 2006:12).

2.4 Το Σύγχρονο Μουσείο

Σήμερα έχει επικρατήσει η άποψη πως το μουσείο αποτελεί έναν ζωντανό οργανισμό που είναι ενταγμένος στη σύγχρονη ζωή, βρίσκεται στην υπηρεσία της κοινωνίας και επιδιώκει την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία με αυτήν. Δεν αποτελεί απλώς ένα θησαυρό γνώσης που απευθύνεται μόνο σε ειδικούς επιστήμονες (Ζίας 1991:13). Το σύγχρονο μουσείο δεν αποτελεί προέκταση μιας άλλης εκπαιδευτικής μονάδας, αλλά είναι ένα παράλληλο εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο έχοντας στη διάθεσή του όλα τα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα και πολυποίκιλα μέσα⁴, βοηθά το κοινό του να κατανοήσει καλύτερα την ιστορικότητα των αντικειμένων που εκθέτει, καθώς και να τα εντάξει στο ιδιαίτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο ανήκουν (Ραΐση-Βολανάκη 1995:15).

Το σύγχρονο μουσείο στοχεύει, κυρίως, στην προσαρμογή του στις νέες κοινωνικές συνθήκες, στη λειτουργικότητα και βιωσιμότητά του, καθώς και στην επικοινωνία με το κοινό του (Νάκου 2001:125). Το μουσείο θα πρέπει να είναι ευχάριστο, να προσελκύει το κοινό και να δίνει κίνητρα για προβληματισμό και δράση (Ραΐση-Βολανάκη 1995:14). Οι επιστημολογικές απόψεις του 19^{ου} αιώνα, που θεώρησαν πως η πραγματικότητα είναι πολυσύνθετη, επηρέασαν το σύγχρονο μουσείο, με αποτέλεσμα τη διασύνδεση των μουσείων και των συλλογών τους με το κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον κάτι που αντικατοπτρίζεται στον ορισμό⁵ του ICOM για το μουσείο (Νάκου 2001:125), καθώς και στον ορισμό⁶ του μουσείου που δίνει ο νόμος 3028/2002 στην Ελλάδα.

Τα σύγχρονα μουσεία διακρίνονται σε:

- 1) μουσεία τέχνης,
- 2) μουσεία επιστημών του ανθρώπου,
- 3) μουσεία επιστημών της φύσης,

⁴ Οθόνες αφής, video, εργαστήρια, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.ά.

⁵ Βλ. κεφάλαιο 1, εισαγωγή, υποσημείωση 1.

⁶ Βλ. κεφάλαιο 1, εισαγωγή, υποσημείωση 2.

4) μουσεία επιστημών και τεχνολογίας,

5) μικτά μουσεία,

6) φυσικά πάρκα και οικομουσεία, πολιτισμικά τοπία, αρχαιολογικά και ιστορικά πάρκα, εικονικά μουσεία (Ορφανίδη 2006:21-24).

Ένας άλλος διαχωρισμός ο οποίος βασίζεται στον τύπο του επιστημολογικού προσανατολισμού τους διακρίνει τα μουσεία σε τρεις τύπους:

1) Τα παραδοσιακά, τα οποία είναι προσανατολισμένα, κυρίως, στη φύλαξη, μελέτη και προστασία των μουσειακών αντικειμένων (object oriented) και βασίζονται σε μουσειολογικές αντιλήψεις του 19^{ου} αιώνα (γραμμική παράθεση του θεματικού περιεχομένου τους, ενδιαφέρον μόνο για τη δική τους «αντικειμενική» αλήθεια, αδιαφορία για τις επιθυμίες και το υπόβαθρο του κοινού τους) (Νάκου 2001:131-134).

2) Τα μοντέρνα, τα οποία ενδιαφέρονται εκτός από τη διεύρυνση, συντήρηση, μελέτη και ανάδειξη των συλλογών τους και για το κοινό τους (object and people oriented) και βασιζόμενα σε μοντέρνες επιστημολογικές αντιλήψεις που υποστηρίζουν την πολυπλοκότητα της πραγματικότητας, παρουσιάζουν τα εκθέματά τους ενταγμένα στο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο ανήκουν και συνδεδεμένα με τις ανθρώπινες ομάδες από τις οποίες προέρχονται. Για να πετύχουν τα παραπάνω, χρησιμοποιούν ποικίλα μέσα πληροφόρησης (λεζάντες, σκηνογραφικά πλαίσια, οσμές, ήχους, διαφάνειες, video, επαφή με αντικείμενα). Το μοντέρνο μουσείο ως χώρος παιδείας και ψυχαγωγίας λειτουργεί όταν υπάρχει διάδραση μεταξύ των αντικειμένων του και του κοινού του (Νάκου 2001:134-137).

3) Τα μεταμοντέρνα, τα οποία στοχεύουν στην εξυπηρέτηση των πολλαπλών αναγκών του ετερόκλητου κοινού τους (ατομικές, ομαδικές, κοινωνικο-πολιτισμικές), παρουσιάζοντας τα αντικείμενα με τρόπους που επιτρέπουν πολλαπλές αναγνώσεις. Επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στο κοινό (people oriented) κατανοώντας, ταυτόχρονα, την ανομοιογένεια τις διαφορετικές προελεύσεις επιδιώξεις, ικανότητες, και ανάγκες του (Νάκου 2001:137). Στα μεταμοντέρνα μουσεία κυριαρχούν τα υποκείμενα (δηλ. το κοινό) και το παρόν, καθώς οι συλλογές τους παρουσιάζονται ανοικτές σε πολλαπλές ερμηνείες στο παρόν (Νάκου 2001:142).

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε πως το σύγχρονο μουσείο επιδιώκει τον ουσιαστικό διάλογο με τα κοινωνικά υποκείμενα, χρησιμοποιώντας και ενεργοποιώντας τις

προσωπικές τους εμπειρίες (Γκότσης 2010:140). Το μουσείο σήμερα, ως παραγωγός γνώσης – και όχι πληροφορίας, όπως στο παρελθόν – πρέπει να συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό αυτής της γνώσης, δίνοντας στον επισκέπτη τη δυνατότητα να συμμετέχει στη μουσειολογική πράξη, αξιολογώντας, ακόμη και παράγοντας πληροφορία (Γκότσης 2002:19).

Στον 21^ο αιώνα, με τη – διαφαινόμενη - απόλυτη κυριαρχία των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας σε όλες τις όψεις της καθημερινότητας των πολιτών, θα προσφερθούν ακόμα περισσότερα εργαλεία στα μουσεία, έτσι ώστε να αυξηθεί η επικοινωνία κοινού και μουσείου, μέσω ηλεκτρονικής συμμετοχικότητας (σχολιασμός εκθεμάτων, δράσεων ή γενικότερης λειτουργίας του μουσείου, συμμετοχή στη δημιουργία εκθέσεων, αξιολόγηση) (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:38-39).

Κεφάλαιο 3

Ο Εκπαιδευτικός Ρόλος του Μουσείου: Ιστορική Ανασκόπηση, Εκπαιδευτικές Θεωρίες, Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι και Στόχοι

Ήδη από το 19^ο αιώνα έχει επικρατήσει η άποψη πως τα μουσεία αποτελούν, από τη φύση τους, εκπαιδευτικά ιδρύματα, παρόλο που δεν έχουν όλες οι συλλογές αντικειμένων, πρωτίστως, εκπαιδευτικό χαρακτήρα (Hein, 2012:471,473). Αυτός ο χαρακτήρας είναι εντονότερος στα δημόσια μουσεία, τα οποία εντάσσουν τα αντικείμενά τους σε ένα ευρύ εκπαιδευτικό πρόγραμμα, συνεχίζοντας το πρόταγμα της εποχής του Διαφωτισμού για την πρόοδο της επιστήμης και τον εκδημοκρατισμό της γνώσης, μέσω της ταξινομικής οργάνωσης, της έρευνας και έκθεσης των συλλογών τους (Τσιτούρη, 2002:22).

Οι ορισμοί για το μουσείο που δίνουν το ICOM και ο νόμος 3028/2002 στην Ελλάδα⁷, φανερώνουν το πόσο σημαντική θέση έχει η εκπαίδευση – μαζί με τη μελέτη και την ψυχαγωγία - ως ένας εκ των βασικών στόχων κάθε μουσείου. Τα μουσεία ως μάρτυρες της αδιάλειπτης παρουσίας του ανθρώπου στο χώρο και το χρόνο, μπορούν να συνδέουν τα τεχνολογικά επιτεύγματα με τα τεκμήρια του παρελθόντος, φανερώνοντας ξεκάθαρα τον εκπαιδευτικό τους ρόλο (Ζίας, 1991:16).

Όπως αναφέρεται σε έκθεση της UNESCO, «ο κοινωνικός ρόλος του μουσείου στην εκπαιδευτική σφαίρα θα πρέπει να είναι η διατήρηση και μεταφορά στις επόμενες γενιές της πολιτιστικής εμπειρίας και των παραδόσεων της ανθρωπότητας, μέσω της ανάπτυξης αξιολογικών, ηθικών και φιλοσοφικών αρχών σχετικά με την ανοχή της

⁷ Βλ. υποκεφάλαιο 2.4, υποσημ.4.

φυσικής, εθνικής, και θρησκευτικής ποικιλομορφίας, καθώς και μέσω της ανάπτυξης του δημιουργικού δυναμικού της προσωπικότητας (συμπεριλαμβανομένων των επικοινωνιακών ικανοτήτων) μέσω συγκεκριμένων μορφών εκπαιδευτικής εργασίας και χρήσης των μουσείων ως ένα μοναδικό φορέα ιστορικής και πολιτιστικής μνήμης της ανθρωπότητας κωδικοποιημένης σε αυθεντικά αντικείμενα της κληρονομιάς του» (UNESCO, 2012:4).

3.1 Η Μουσειακή Εκπαίδευση σε Διεθνές Επίπεδο

Η ιστορία της μουσειακής εκπαίδευσης μπορεί να χωριστεί σε τρεις περιόδους:

A) Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα ως τον Α.Π.Π. (1848-1919): Σε αυτή την περίοδο που συντελείται ένα είδος αναδιοργάνωσης της Ευρώπης και σημαδεύεται από επιδείξεις εθνικής ισχύος και τάσεων είτε ανεξαρτησίας, είτε ενοποίησης των λαών της Ευρώπης σε κράτη (Άνοιξη των Εθνών, ενοποιήσεις της Ιταλίας και της Γερμανίας) η μουσειακή εκπαίδευση επηρεάζεται από το συγκεκριμένο πολιτικό περιβάλλον, αποτελώντας, παράλληλα, ένα εργαλείο για την κατανόηση ποικίλων επιστημονικών ζητημάτων (Hein, 2012:472). Τα μουσεία αυτής της περιόδου έχουν ως γνωστικά αντικείμενα την τέχνη, την αρχαιολογία, τις φυσικές επιστήμες και την ιστορία, παρόλα αυτά, όμως, σιγά-σιγά εξειδικεύονται και αυτό αποτυπώνεται στην προσπάθειά τους να αποτελέσουν ένα βασικό μέσο ενίσχυσης της μάθησης και της εκπαίδευσης (Ορφανίδη, 2003:11).

Οι Η.Π.Α. έχουν θεωρηθεί από πολλούς ως ηγέτιδα δύναμη στον τομέα της ενίσχυσης του εκπαιδευτικού ρόλου των μουσείων. Ο Orosz (1990) αναφέρει πως τα μουσεία των Η.Π.Α. είχαν εξαρχής εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Επίσης, το παιδικό μουσείο, ένας θεσμός με κατεξοχήν εκπαιδευτικό χαρακτήρα, πρωτοδημιουργήθηκε στις Η.Π.Α. με την ίδρυση του Παιδικού Μουσείου του Μπρούκλιν, το 1899 (Hein, 2012:472-473). Παρόλα αυτά, αυτή την περίοδο παρατηρείται μια ανεπάρκεια στην εκπαιδευτική λειτουργία των μουσείων, η οποία διαφαίνεται καλύτερα υπό το πρίσμα της μετέπειτα εκπαιδευτικής θεωρίας. Η ανεπάρκεια της μουσειακής εκπαίδευσης ακολουθούσε την ανεπάρκεια του επίσημου εκπαιδευτικού τομέα, όπου υπήρχε έλλειψη θεωρητικής βάσης (Hein, 2012:473).

B) Την περίοδο του μεσοπολέμου (1919-1939): Τώρα παρατηρείται, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική, μια ραγδαία αύξηση του είδους των μουσείων. Στις βιομηχανικές χώρες, όπως η Αγγλία, η Γαλλία και η Γερμανία, τα μουσεία αποκτούν περισσότερο

τοπικό χαρακτήρα. Επίσης, τα μουσεία στηρίζουν συγκεκριμένες πολιτικές, κρατικές κατευθύνσεις (στήριξη του κομμουνιστικού καθεστώτος στην ΕΣΣΔ, του φασιστικού καθεστώτος στην Ιταλία και του ναζιστικού καθεστώτος στη Γερμανία), φανερώνοντας για ακόμη μια φορά και τον πολιτικό τους ρόλο. Αυτή την περίοδο αναπτύσσεται εντονότερα η μουσειακή εκπαίδευση στις Σκανδιναβικές χώρες, το Βέλγιο, τη Γαλλία και τις Η.Π.Α. Το 1927 το μουσείο του Λούβρου επιδιώκει ένα άνοιγμα προς το παιδικό κοινό και το 1928 δημιουργεί ειδικές υπηρεσίες για το σχολικό κοινό (Καλούρη-Αντωνοπούλου, 1988:22-23).

Γ) Τη σύγχρονη εποχή (από το 1939 ως σήμερα): Εμφανίζεται η σύγχρονη θεωρία της ανθρώπινης ανάπτυξης, καθιερώνονται οι κοινωνικές επιστήμες ως ακαδημαϊκά αντικείμενα, καθώς και το σύγχρονο κρατικό - δημόσιο σχολείο, ενώ απορρίπτεται το κλασικό πρόγραμμα μαθημάτων (στροφή στη μη τυπική εκπαίδευση). Αυτές οι εξελίξεις θα επηρεάσουν ποικιλοτρόπως τη σχέση των μουσείων με την εκπαίδευση. Το ICOM εντάσσει στον ορισμό του για το μουσείο τη λέξη «εκπαίδευση», ενώ και η Αμερικανική Ένωση Μουσείων σε ανακοίνωσή της («αναφορά Belmont», 1969) πρότεινε την ενίσχυση της εκπαιδευτικής λειτουργίας του μουσείου. Η έρευνα σχετικά με την ανάπτυξη των παιδιών ώθησε τα σύγχρονα μουσεία στην ανάπτυξη εξειδικευμένης εκπαιδευτικής δραστηριότητας (Hein, 2012:473-474). Αυτή η δραστηριότητα περιλάμβανε τη δημιουργία μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία αρχικά, απευθύνονται σε σχολεία και οδήγησαν - από τη δεκαετία του '60 και μετά - στην ανάπτυξη του κλάδου της μουσειοπαιδαγωγικής (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:38). Η ανάγκη εκδημοκρατισμού των μουσείων, το άνοιγμα του σχολείου σε εξωσχολικές δραστηριότητες και η καθιέρωση του πολιτισμού ως πολιτιστικού προϊόντος, αποτέλεσαν κάποιους από τους βασικούς παράγοντες που ενίσχυσαν την ανάπτυξη της επιστήμης της μουσειοπαιδαγωγικής (Νικονάνου, 2005:18). Η μουσειοπαιδαγωγική, εκτός από ερευνητικό πεδίο, αποτελεί και μια καινοτόμο εκπαιδευτική πρακτική. Σύμφωνα με τη Νικονάνου (Φιλιππουπολίτη, 2015:27) πρόκειται για «μια εφαρμοσμένη παιδαγωγική πρακτική με χώρο δράσης το μουσείο» η οποία όμως καλύπτει το σύνολο των επισκεπτών του μουσείου.

Επίσης, αυτήν την περίοδο εμφανίζεται ειδικευμένο προσωπικό στα μουσεία, οι μουσειακοί εκπαιδευτές, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για: α) τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, β) τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού, γ) τη συνεργασία με το υπόλοιπο προσωπικό για το σχεδιασμό και την παρουσίαση εκθέσεων, δ) την

εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, ε) τα προγράμματα περιηγήσεων, στ) τις συνεργασίες με άλλους οργανισμούς, ζ) τα διαδικτυακά εκπαιδευτικά προγράμματα (Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 2007:27 και Hein, 2012:477).

3.2 Η Μουσειακή Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Μια πρώτη σχέση μουσείου - εκπαίδευσης στην Ελλάδα εντοπίζεται ήδη, λίγα χρόνια μετά την κήρυξη της Επανάστασης, με το διάταγμα του 1825 που εξέδωσε ο υπουργός Εσωτερικών Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας) για τα «Χρέη και τα δικαιώματα του εφόρου της Παιδείας» και όριζε ότι τα λείψανα της αρχαιότητας θα πρέπει να «αποταμιεύονται» στα σχολεία, «διά να αποκτήση, με τον καιρόν, παν σχολείον το Μουσείον του, πράγμα αναγκαιότατον διά την ιστορίαν, διά την ανακάλυψιν των αρχαίων ονομασιών των πόλεων και τόπων, διά την γνώρισιν της δεξιότητος των προγόνων μας...». Με τα παραπάνω διαφαίνεται η αποδοχή του παιδευτικού ρόλου των σχεδιαζόμενων μουσείων⁸.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '50 η συζήτηση γύρω από τη σχέση μουσείου και εκπαίδευσης γίνεται πιο έντονη και βασίζεται σε επιστημονικές προσεγγίσεις. Συγκεκριμένα, το περιοδικό «Παιδεία και Ζωή» του Ευάγγελου Παπανούτσου, αφιερώνει μετά το 1953, πολλές σελίδες στη νέα επιστήμη της μουσειοπαιδαγωγικής. Το 1954 οργανώθηκε στο Βυζαντινό Μουσείο της Αθηνών, διεθνές σεμινάριο με θέμα «Η αποστολή των Μουσείων στην Εκπαίδευση» με πρωτοβουλία της εθνικής επιτροπής του ICOM, και συμμετοχή σημαντικών μουσειολόγων και εκπαιδευτικών από όλο τον κόσμο (Χατζηνικολάου, 2010:117-118).

Το πρώτο μουσείο στην Ελλάδα που θα προχωρήσει στο σχεδιασμό και στην καθιέρωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, δημιουργώντας και ειδικό τμήμα, είναι το Μουσείο Μπενάκη. Το 1978 - Παγκόσμιο Έτος του Παιδιού - η έκθεση «Παραδοσιακές Καλλιέργειες», θα είναι η πρώτη που θα συνοδεύεται από ειδικά έντυπα που απευθύνονται σε παιδιά. Γενικότερα, τα λαογραφικά μουσεία, θα είναι πρωτοπόρα στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και σε αυτό συμβάλλει και η ελευθερία των μουσείων νεότερου πολιτισμού, σε σχέση με τα αρχαιολογικά, που παρεμποδίζονται από τις δεσμεύσεις του αρχαιολογικού νόμου (Χατζηνικολάου, 2010:119-120). Παρόλα αυτά, το λαογραφικό μουσείο στην Ελλάδα, αποτελώντας, από την ίδρυσή του στις αρχές του 20^{ου}

⁸ Το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο στην Ελλάδα ήταν το «Εθνικό Μουσείο» που ιδρύθηκε από τον Ιωάννη Καποδίστρια, το 1829 στην Αίγινα (Οδυσσεύς: Αρχαιολογικό Μουσείο Κολώνας Αίγινας. http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3255 [Πρόσβαση: 4.3.2017]).

αιώνα, δημιούργημα των «εθνικών λογίων», συγκροτήθηκε για να υποστηρίξει την αφήγηση του έθνους και την εμπέδωση της εθνικής ταυτότητας και - σε αντίθεση με τα λαογραφικά ή εθνογραφικά μουσεία άλλων χωρών - δεν παρακολουθεί τους θεωρητικούς προβληματισμούς που σχετίζονται με τις πολιτισμικές διαδικασίες και εκφράσεις του οικείου παρελθόντος και παρόντος, ούτε προσεγγίζει τον υλικό πολιτισμό, μέχρι πρόσφατα περιθωριοποιημένων από τη μουσειακή πρακτική, κοινωνικών ομάδων και πληθυσμών (Καυταντζόγλου, 2003:35-36).

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, η μουσειοπαιδαγωγική βρίσκεται εντονότερα στο επίκεντρο του διαλόγου μέσω ποικίλων δράσεων, από πολλούς φορείς. Το 1985, ύστερα από την επιτυχία της εκπαιδευτικής έκθεσης «*Η γέννηση της γραφής*» στην Αθήνα, το ΥΠ.ΠΟ. ιδρύει το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων στη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Ο φορέας αυτός έχει ως τομέα δράσης την εκπαίδευση στον πολιτισμό, μέσα από το σχεδιασμό δράσεων που σχετίζονται με την ερμηνεία, την ανάδειξη και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και απευθύνονται σε αμιγώς μαθητικό κοινό (μαθητές, σπουδαστές, φοιτητές) (Πίνη, Ε., 2002:62). Το 1986 δημιουργείται, με πρωτοβουλία του ελληνικού τμήματος του ICOM, μια ομάδα εργασίας, που έχει σκοπό την ανταλλαγή απόψεων σχετικά με κοινά προβλήματα, προσπάθειες και προοπτικές. Το 1987 η μουσειοπαιδαγωγική θα βρεθεί ξανά στο επίκεντρο, με τον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας των Μουσείων. Ορόσημο θα αποτελέσει η οργάνωση στην Ελλάδα (Ναύπλιο, Αθήνα) της ετήσιας συνάντησης της διεθνούς επιτροπής του ICOM για την Εκπαίδευση και Πολιτιστική Δράση στα Μουσεία (Education and Cultural Action – CECA) με θέμα «*Ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικών τμημάτων σε μουσεία*», τα πρακτικά της οποίας θα καλύψουν το βιβλιογραφικό κενό που υπήρχε ως τότε. Ύστερα από πρωτοβουλία της ελληνικής αντιπροσωπείας της UNESCO και της Γενικής Γραμματείας του ICOM θα πραγματοποιηθεί στην Αθήνα το σεμινάριο με θέμα «*Μουσείο – Σχολείο*», και απευθυνόταν σε σχολικούς συμβούλους. Πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα για το Βυζάντιο θα πραγματοποιηθούν το 1989 σε πολλές εφορείες της χώρας (Χατζηνικολάου, 2010:121-122).

Κατά τη σχολική χρονιά 1995-1996, σε συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας, του ΥΠ.ΠΟ. και της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης, ξεκίνησε η εφαρμογή του προγράμματος «*Μελίνα: Εκπαίδευση – Πολιτισμός*», και πραγματοποιήθηκε, την πρώτη χρονιά πιλοτικά, σε 45 σχολεία σε όλη την Ελλάδα. Είχε ως σκοπό «*την αναβάθμιση της αισθητικής αγωγής στην εκπαίδευση με έμφαση στις πολιτιστικές και καλλιτεχνικές πλευρές της Παιδείας*» (Ψαρράκη – Μπελεσιώτη, 2000:28). Η πρώτη εφαρμογή ολοκληρώθηκε το

2001. Στο πλαίσιο του προγράμματος «Μελίνα», εντάχθηκε και το τριετές ευρωπαϊκό πρόγραμμα (1995-1997) «Το Σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο» (Χατζηνικολάου, 2010:122).

Κατά τα επόμενα χρόνια - ως και σήμερα - η μουσειοπαιδαγωγική θεωρείται αυτονόητη από τα περισσότερα μουσεία, εκπαιδευτικές δράσεις εντάσσονται στο πλαίσιο όλων σχεδόν των νέων εκθέσεων και επανεκθέσεων των μουσείων, ενώ η μουσειολογία και η μουσειοπαιδαγωγική διδάσκονται στα πανεπιστήμια (Α.Ε.Ι., Α.Τ.Ε.Ι.), είτε ως πτυχιακά - μεταπτυχιακά προγράμματα, είτε ως αυτοτελείς θεματικές ενότητες. Οργανώνονται τακτικές συναντήσεις ή σεμινάρια για εκπαιδευτικούς από πολλά μουσεία, παράγεται πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό, εκδίδονται πολλά επιστημονικά άρθρα και μελέτες και πολλοί εκδοτικοί οίκοι ενδιαφέρονται για την έκδοση βιβλίων μουσειοπαιδαγωγικού χαρακτήρα. Η σημασία της παιδαγωγικής αποτυπώθηκε και στο Νόμο 3028 του 2002⁹ για την «Προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς», όπου στο άρθρο 54 που αναφέρεται στα μουσεία υιοθετείται ο ορισμός του ICOM για τα μουσεία όπου επισημαίνεται ο εκπαιδευτικός τους ρόλος (Χατζηνικολάου, 2010:123).

3.3 Εκπαιδευτικές Θεωρίες και Μουσειακή Μάθηση

Η ανάληψη του σχεδιασμού μιας εκπαιδευτικής δράσης σε ένα σύγχρονο μουσείο απαιτεί τη γνώση διαφόρων θεωρητικών ζητημάτων που σχετίζονται με τη μουσειοπαιδαγωγική (π.χ. οι εκπαιδευτικές θεωρίες). Ο σύγχρονος μουσειοπαιδαγωγός χρησιμοποιώντας το θεωρητικό υπόβαθρο της σύγχρονης παιδαγωγικής διαφοροποιείται πλήρως από τον μουσειοπαιδαγωγό περασμένων δεκαετιών ο οποίος σχεδίαζε εκπαιδευτικές δραστηριότητες βασιζόμενος στην εμπειρική του γνώση. Το μουσείο έχει αναγνωριστεί ως ένα ίδρυμα για τη δια βίου μάθηση, την οποία προσφέρει σε όλους και διαφοροποιείται από άλλα μαθησιακά περιβάλλοντα όπως το σχολείο ή το πανεπιστήμιο. Δεν προσφέρει τόσο στην εκπαίδευση του κοινού, η οποία συνδέεται με το οργανωμένο, ακαδημαϊκό εκπαιδευτικό πλαίσιο, όσο στη μάθηση (Φιλιππουπολίτη, 2015:27-28).

Ο τρόπος οργάνωσης και εφαρμογής της εκπαιδευτικής λειτουργίας του σύγχρονου μουσείου μπορεί να γίνει κατανοητός με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών θεωριών. Οι εκπαιδευτικές θεωρίες ταξινομούνται βάσει: α) των θεωριών γνώσης (επιστημολογίες) και β) των θεωριών μάθησης στις οποίες στηρίζονται. Σε σχέση με το μουσείο, η

⁹ Φ.Ε.Κ. 153/τ. Α' / 22-6-2002.

εφαρμογή τους συντελεί στη δημιουργία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και χαρακτηρίζει την «παιδαγωγική ταυτότητα» του μουσείου. Σε γενικές, πάντως, γραμμές, δεν είναι δυνατόν να ικανοποιούνται όλα τα είδη επισκεπτών ενός μουσείου, καθώς όλες οι εκπαιδευτικές θεωρίες εκτός από πλεονεκτήματα, έχουν και μειονεκτήματα (Φιλιππουπολίτη, 2015:28-29).

Βάσει των θεωριών γνώσης στις οποίες στηρίζονται, οι εκπαιδευτικές θεωρίες διακρίνονται σ' αυτές που έχουν μια ρεαλιστική προσέγγιση της γνώσης και σ' αυτές που έχουν μια ιδεαλιστική προσέγγιση της γνώσης. Στην περίπτωση της ρεαλιστικής προσέγγισης, η γνώση υπάρχει ανεξάρτητα από τον εαυτό του ατόμου, το οποίο πρέπει να την κατακτήσει και να την οργανώσει με τη λογική. Στην περίπτωση της ιδεαλιστικής προσέγγισης, τα συμπεράσματα στα οποία φτάνει το άτομο έχουν αξία μόνο αν έχουν νόημα στο πλαίσιο της νοητικής πραγματικότητάς του. Το υποκείμενο είναι αυτό που κατασκευάζει την αλήθεια (Black, 2009:166).

Βάσει των θεωριών μάθησης στις οποίες στηρίζονται, οι εκπαιδευτικές θεωρίες διακρίνονται είτε στις ενεργητικές, είτε στις παθητικές. Στις ενεργητικές, υπάρχει ενεργητική συμμετοχή του υποκειμένου στην παραγωγή γνώσης, κριτική αντιμετώπιση των νέων δεδομένων, αναδιοργάνωση της γνώσης και μια ποιοτική προσέγγιση στη γνώση. Στις παθητικές, υπάρχει βαθμιαία αύξηση της γνώσης, μετάδοση πληροφοριών, το υποκείμενο συλλέγει πληροφορίες, ενώ υπάρχει μια ποσοτική προσέγγιση στα δεδομένα (Φιλιππουπολίτη, 2015:30).

Ο Hein συνθέτοντας τους δύο άξονες (γνώση - μάθηση) διέκρινε τέσσερις διαφορετικούς τύπους μουσείων και εκθέσεων: 1) διδακτικό (ή συστηματικό) μουσείο (Systematic Museum), 2) συμπεριφορικό μουσείο (ή κανονικό μουσείο) (Orderly Museum), 3) ανακαλυπτικό μουσείο (Discovery Museum) και 4) κονστρουκτιβιστικό (ή εποικοδομητικό) μουσείο (Constructivist Museum) (Hein, 1998:25).

3.3.1 Διδακτισμός

Η θεωρία αυτή υποστηρίζει τη ρεαλιστική προσέγγιση στη γνώση και την παθητική διαδικασία στη μάθηση. Η γνώση παρέχεται από τον επιμελητή του μουσείου και το κοινό, το οποίο αντιμετωπίζεται ως αδιαφοροποίητη ομάδα, την απορροφά. Αποτελεί τη βάση σχεδόν κάθε έκθεσης μουσείου, γιατί ταιριάζει στο θεσμικό πλαίσιο των περισσότερων μουσείων και στη νοοτροπία πολλών επιμελητών αλλά και μεγάλης

μερίδας του κοινού. Η θεωρία του διδακτισμού μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα όταν το κοινό αποτελείται από άτομα με παρόμοια ενδιαφέροντα, επίπεδο γνώσης και κατανόησης. Αντίθετα, όταν το κοινό αναζητά μοναδικές εμπειρίες και συμμετοχή στη διαμόρφωσή τους, η διδακτική προσέγγιση δεν είναι κατάλληλη (Black, 2009:167-168).

3.3.2 Συμπεριφορισμός

Και αυτή η θεωρία υποστηρίζει την παθητική διαδικασία στη μάθηση, παρόλο που η γνώση δομείται από το υποκείμενο. Στο συμπεριφορικό μουσείο η διαδικασία της μάθησης χαρακτηρίζεται από την επανάληψη και επιβράβευση των σωστών απαντήσεων του επισκέπτη. Στα εκπαιδευτικά προγράμματα υπάρχουν σύντομης διάρκειας δοκιμασίες όπου η γνώση κατακτάται μέσω της σχέσης ερεθίσματος – αντίδρασης μεταξύ του μουσειοπαιδαγωγού και του συμμετέχοντα. Οι σωστές απαντήσεις επιβραβεύονται, ενώ για τις λανθασμένες υπάρχει κάποιου είδους δοκιμασία για τον συμμετέχοντα. Αυτή η μεθοδολογία μπορεί, επίσης, να εντοπιστεί σε κάποια διαδραστικά εκθέματα των μουσείων (κυρίως ψηφιακά παιχνίδια) (Φιλιππουπολίτη, 2015:32).

3.3.3 Η Θεωρία της Ανακάλυψης

Η θεωρία της ανακάλυψης υποστηρίζει την ενεργητική διαδικασία στη μάθηση και έχει τη μορφή του πειραματισμού πάνω σε κάποια δραστηριότητα, η οποία μέσω μιας διαρκούς δοκιμασίας θα οδηγήσει στη γνώση. Στο ανακαλυπτικό μουσείο, τα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν το ύφος και το περιεχόμενο ενός διαδραστικού εργαστηρίου ή έχουν, για παράδειγμα, τη μορφή παιχνιδιών κρυμμένου θησαυρού και παιχνιδιών εξερεύνησης. Ο επισκέπτης, σε αντίθεση με τη γραμμική διάθεση των εκθέσεων που βασίζονται στη διδακτική προσέγγιση, εξερευνά το χώρο του μουσείου, τα εκθέματα και τις λεζάντες τους μέσω ποικίλων θεματικών διαδρομών, προσπαθώντας να απαντήσει στα ερωτήματα που του γεννιούνται (Φιλιππουπολίτη, 2015:33-34).

3.3.4 Η Θεωρία του Κονστρουκτιβισμού

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, οι ιδέες κατασκευάζονται από το υποκείμενο με ενεργητικό τρόπο. Η νέα γνώση βασίζεται στην ποιοτική εμπειρία και την πρότερη γνώση. Στις εκθέσεις του κονστρουκτιβιστικού (ή εποικοδομητικού) μουσείου, δεν υπάρχει γραμμική διάθεση και ο επισκέπτης επιλέγει τον τρόπο που θα εξερευνήσει το

χώρο. Η ποικιλία απόψεων και ερμηνειών σχετικά με κάποιο θέμα ή έκθεμα, φανερώνει πως στο κονστρουκτιβιστικό μουσείο δεν επιδιώκεται η φανέρωση της μιας μοναδικής αλήθειας, αντίθετα, επιδιώκεται η επικοινωνία με τον επισκέπτη μέσω μιας διαλογικής διαδραστικότητας. Σε πολλές εκθέσεις δεν υπάρχει κάποιο «τέλος», αλλά πολλές «ανοικτές» επιλογές. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν τη μορφή project, γιατί βασίζονται στην προσωπική έρευνα και ερμηνεία, την ομαδοσυνεργατική προσέγγιση και τη διεπιστημονικότητα (Φιλιππουπολίτη, 2015:34-36).

3.3.5 Η Θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης

Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, του αμερικανού αναπτυξιακού ψυχολόγου Howard Gardner, επικεντρώνεται στην ψυχολογία του μαθητευόμενου. Ο Gardner θεωρεί πως η νοημοσύνη δεν αποτελεί μια μονοδιάστατη έννοια, αλλά ο νους για να μπορέσει να κατανοήσει τον κόσμο, προσεγγίζει πλουραλιστικά τον κόσμο. Ο Gardner διακρίνει τη νοημοσύνη σε τουλάχιστον οκτώ¹⁰ τύπους που διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι: 1) γλωσσική ή λεκτική ή γλωσσολογική, 2) λογική - μαθηματική, 3) μουσική - ρυθμική, 4) οπτική - χωρική, 5) κιναισθητική ή σωματική - αισθησιοκινητική, 6) ενδοπροσωπική ή ενδοατομική, 7) διαπροσωπική και 8) νατουραλιστική. Οι μουσειοπαιδαγωγοί στην προσπάθειά τους να καλύψουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος επισκεπτών, σχεδιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα που καλύπτουν κάθε μορφή νοημοσύνης (Φιλιππουπολίτη, 2015:34-37-38).

3.3.6 Η Θεωρία της «Ροής» ή της Βέλτιστης Εμπειρίας

Σύμφωνα με τη θεωρία της «ροής», το άτομο ωθούμενο είτε από εξωτερικά κίνητρα (π.χ. επιβράβευση) είτε από εσωτερικά (π.χ. περιέργεια), είναι διατεθειμένο να αφοσιωθεί ψυχικά σε μια δραστηριότητα εφόσον νιώσει μεγάλο ενδιαφέρον γι' αυτή, με αποτέλεσμα να βρεθεί σε μια κατάσταση «ροής», μιας θετικής κατάστασης του πνεύματος, κατά την οποία το άτομο χάνει την αίσθηση του χρόνου, δε νιώθει κόπωση και, παράλληλα, ψυχαγωγείται. Για να μπορέσει, όμως, να μπει το άτομο σε μια διαδικασία μάθησης, θα πρέπει να πρέπει οι δραστηριότητες στις οποίες του προτείνεται να συμμετέχει να μην ξεπερνούν τις ικανότητές του, γιατί τότε θα νιώσει ανία και θα χάσει το ενδιαφέρον του (Φιλιππουπολίτη, 2015:34-38).

¹⁰ Πρόσφατα προστέθηκε άλλη μία, η υπαρξιακή.

3.4 Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι

Οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στη μάθηση, την ψυχαγωγία, τη συμμετοχή, την εμπειρία, την προσωπική έκφραση και τη δημιουργία. Οι εκπαιδευτικές θεωρίες που είδαμε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο (3.3) εμπλουτίζουν τις μεθόδους τις οποίες χρησιμοποιεί η μουσειοπαιδαγωγική σήμερα. Οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε δραστηριότητες άμεσης επικοινωνίας, όπως τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις οποίες υποστηρίζουν εμπυχωτές ή άλλο ειδικευμένο προσωπικό του μουσείου. Η εφαρμογή τους στη μουσειοπαιδαγωγική πράξη εξαρτάται από: α) την ομάδα στόχο (χαρακτηριστικά ομάδας, συνθήκες επίσκεψης, αριθμός ατόμων), β) το χώρο υλοποίησης, γ) την εκπαιδευτική στοχοθεσία και δ) την επικοινωνιακή διάσταση (Νικονάνου, 2015:51-53).

3.4.1 Η Μέθοδος της Αφήγησης

Κατά τη μέθοδο της αφήγησης παρατηρείται μια παθητική στάση του επισκέπτη, ο οποίος δεν μπορεί να παρέμβει στη διαμόρφωση του σεναρίου. Υπάρχει έλλειψη αλληλεπίδρασης μεταξύ των επισκεπτών και μειωμένη αλληλεπίδραση με τον εμπυχωτή. Δεν υπάρχουν περιορισμοί ως προς το είδος των ομάδων στόχων ή το χώρο όπου εφαρμόζεται. Τη μέθοδο της αφήγησης εφαρμόζουν η ξενάγηση και η διήγηση ιστοριών (ως γεγονός, σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ως εκπαιδευτικό πρόγραμμα) (Νικονάνου, 2015:53-57).

3.4.2 Μαιευτική Μέθοδος

Κατά τη μαιευτική μέθοδο – ή κατευθυνόμενη συζήτηση – εισάγεται ο διάλογος στην ξενάγηση/αφήγηση. Η μέθοδος έχει ως στόχο την ανάδειξη της επικοινωνιακής διάστασης των εκθεμάτων και των μουσειακών χώρων, καθώς και την ενεργητική προσέγγισή τους από τους επισκέπτες. Δίνεται η δυνατότητα αλληλεπίδρασης, τόσο μεταξύ του εμπυχωτή και των επισκεπτών, όσο και των επισκεπτών μεταξύ τους. Τη μαιευτική μέθοδο εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικές ξεναγήσεις, οι συζητήσεις και οι επιδείξεις ειδικών¹¹ (Νικονάνου, 2015:57-64).

¹¹ Στις επιδείξεις ειδικών συνδυάζονται στοιχεία τόσο της αφηγηματικής μεθόδου όσο και της μαιευτικής μεθόδου.

3.4.3 Ανακαλυπτική Μέθοδος

Η ανακαλυπτική μέθοδος εφαρμόζεται, κυρίως, σε παιχνίδια εξερεύνησης του χώρου/εκθεμάτων του μουσείου και γίνεται, είτε ατομικά, είτε σε ομάδες που περιηγούνται ελεύθερα στο χώρο. Έχει χαρακτηριστικά έμμεσης επικοινωνίας γιατί στηρίζεται στη χρήση εκπαιδευτικού υλικού (αντίγραφα εκθεμάτων, φωτογραφίες κ.ά.) και χρησιμοποιεί τον μουσειακό χώρο ως περιβάλλον μάθησης που στοχεύει στην επικοινωνία χωρίς τη διαμεσολάβηση εμπυχωτών ή άλλου ειδικευμένου προσωπικού. Η ανακαλυπτική μέθοδος ενθαρρύνει την ατομική πρωτοβουλία του επισκέπτη στο δρόμο προς την ανακάλυψη του μουσειακού περιεχομένου. Οι διαδικασίες για την εξερεύνηση του μουσειακού χώρου διαφοροποιούνται ανάλογα με την ομάδα στόχο στην οποία απευθύνονται. Η ανακαλυπτική μέθοδος εφαρμόζεται σε παιχνίδια εξερεύνησης είτε ως στάδιο εκπαιδευτικού προγράμματος, είτε ως αυτόνομη εκπαιδευτική διαδικασία (Νικονάνου, 2015:64-66).

3.4.4 Βιωματικές – Δημιουργικές Μέθοδοι

Οι βιωματικές – δημιουργικές μέθοδοι βασίζονται στην εμπειρία και τη δημιουργική έκφραση/αυτοπραγμάτωση. Μέσω αυτών, ο επισκέπτης μπορεί να εξασκηθεί σε δεξιότητες, να γνωρίσει τις ικανότητές του, να εκφραστεί δημιουργικά και να προσεγγίσει την αυτοπραγμάτωση. Οι βιωματικές μέθοδοι περιλαμβάνουν: 1) τις υλικές – αισθητικές δραστηριότητες, δηλαδή, δραστηριότητες που εμπλέκουν τις αισθήσεις (π.χ. ζωγραφική, κατασκευές, γλυπτική, ράψιμο, μαγειρική κ.ά.). Αυτές οι δραστηριότητες, συνήθως, αποτελούν το τελικό στάδιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. 2) Δραστηριότητες παραστατικών τεχνών: μουσειακό θέατρο, χορός, μουσική. Πραγματοποιούνται είτε από επαγγελματίες - συνεργάτες του μουσείου, είτε από τους επισκέπτες. 3) Δραστηριότητες γραμματισμού: Δημιουργική γραφή, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο λειτουργίας ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. 4) Μουσειακές λειτουργίες ως εκπαιδευτικές δραστηριότητες, όπου το κοινό μπορεί στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων να συμμετέχει, για παράδειγμα, στο σχεδιασμό και την παρουσίαση μιας μουσειακής έκθεσης (Νικονάνου, 2015:67-75).

3.5 Ο Ρόλος και οι Στόχοι της Μουσειοπαιδαγωγικής στο Σύγχρονο Μουσείο

Οι αρμοδιότητες της μουσειοπαιδαγωγικής σχετίζονται, στις περισσότερες περιπτώσεις, με μορφές άμεσης και έμμεσης επικοινωνίας με το κοινό. Οι μορφές άμεσης επικοινωνίας περιλαμβάνουν το σχεδιασμό, την πραγματοποίηση και την αξιολόγηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται στη διαμεσολάβηση ειδικών και χωρίζονται σε: 1) εκπαιδευτικές δραστηριότητες για σχολικές ομάδες, μαθητές και εκπαιδευτικούς (μαθήματα, εκπαιδευτικά προγράμματα, επιμορφωτικές δραστηριότητες) και 2) εκπαιδευτικές δραστηριότητες για ομάδες παιδιών, εφήβων, ενηλίκων στον ελεύθερο χρόνο τους (ξεναγήσεις, σεμινάρια, διαλέξεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα προσέγγισης, εργαστήρια δημιουργικής έκφρασης). Οι μορφές έμμεσης επικοινωνίας περιλαμβάνουν το σχεδιασμό, την πραγματοποίηση και την αξιολόγηση: 1) εκπαιδευτικού υλικού, 2) ερμηνευτικών βοηθημάτων, 3) μουσειολεωφορεία, μουσειοσκευές, 4) ειδικών εκπαιδευτικών εκθέσεων και 5) εφαρμογών νέων τεχνολογιών (Νικονάνου, 2010:50-51). Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου στην Ελλάδα φαίνεται περιορισμένος σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να αναπτυχθούν οι επικοινωνιακές και εκπαιδευτικές δυνατότητες του σύγχρονου μουσείου σε όλο τους το εύρος (Νικονάνου, 2005:18).

Η μουσειοπαιδαγωγική ως «*συνήγορος του κοινού*», κατά την Hooper – Greenhill (1994:90), μεσολαβεί ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες κοινού και το μουσείο. Αυτές οι διαφορετικές ομάδες δεν περιλαμβάνουν μόνο τις σχολικές ομάδες, αλλά και ομάδες με διαφορετικά ηλικιακά, κοινωνικά, πολιτιστικά και άλλα χαρακτηριστικά (π.χ. ενηλίκων, οικογενειών, ΑμεΑ), κάτι που έχει παραγνωρισθεί σημαντικά μέχρι σήμερα, κρίνοντας από το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής των περισσότερων μουσείων στην Ελλάδα, τα οποία σχεδιάζουν και υλοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις με κύριο στόχο το μαθητικό κοινό.

Η μουσειοπαιδαγωγική θα πρέπει να μεριμνά, για όλες τις δραστηριότητες επικοινωνίας με εκπαιδευτική διάσταση για το κοινό. Από τους βασικούς παιδαγωγικούς στόχους της μουσειοπαιδαγωγικής αποτελούν τα χαρακτηριστικά του μουσείου ως ιδιαίτερου χώρου μάθησης και αντίληψης της πραγματικότητας μέσω των μουσειακών αντικειμένων που χαρακτηρίζονται από αυθεντικότητα, ευρύτητα και υλικότητα,

καθώς και η συνολικότητα της εμπειρίας που περιλαμβάνει όλες τις αισθήσεις (Νικονάνου, 2005:22-23). Το σύγχρονο, ανθρωποκεντρικό μουσείο, που έχει θέσει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του τον επισκέπτη και την επικοινωνία με αυτόν, πρέπει να επιδιώξει την ενεργητική συμμετοχή όλων των ομάδων κοινού (και «εν δυνάμει κοινού»), με πρωτοποριακές δράσεις που θα περιλαμβάνουν, εκτός από τις προαναφερθείσες δράσεις όπως για παράδειγμα, το σχεδιασμό εκθέσεων, τη διαμόρφωση συλλογών κ.ά., που μέχρι πρότινος θεωρούνταν αποκλειστικές αρμοδιότητες των επιμελητών, των συντηρητών και άλλου ειδικευμένου προσωπικού. Αυτό δε σημαίνει υποβάθμιση αρμοδιοτήτων, αλλά εφαρμογή στην πράξη της διεπιστημονικότητας (Νικονάνου, 2005:18-19). Το μουσείο δεν θα επιδιώξει να γίνει σχολείο, αλλά θα παραμείνει ένας χώρος έμπνευσης, ψυχαγωγίας, συγκίνησης, ευχαρίστησης και υποκίνησης της περιέργειας, για μικρούς και μεγάλους (Ζαφειράκου, 2000:97). Τελικά, ο ύψιστος, κοινωνικός στόχος της προοδευτικής μουσειακής εκπαίδευσης, η οποία θα εφαρμόζει τα προτάγματα των σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων, θα πρέπει να είναι η βελτίωση της κοινωνίας (Hein, 2012:483).

Κεφάλαιο 4

Τα Μουσείοεκπαιδευτικά Προγράμματα και η Συμβολή τους στη Μετάδοση Μηνυμάτων και Εμπειριών σε Διαφορετικές Κοινωνικές Ομάδες

Το σύγχρονο μουσείο για την εκπλήρωση της εκπαιδευτικής του αποστολής, μέσω της ενδυνάμωσης βασικών ικανοτήτων, αντιλήψεων και κατανόησης θεμάτων, έχει ως βασικό του εργαλείο τα εκπαιδευτικά προγράμματα (Ορφανίδη, 2006:45). Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελεί μια οργανωμένη επίσκεψη σε ένα μουσείο (ή αρχαιολογικό χώρο ή άλλο χώρο πολιτισμού) μιας ολιγάριθμης ομάδας που έχει κοινά χαρακτηριστικά. Έχει συγκεκριμένους στόχους, καθορισμένη διάρκεια και δεν αφορά το σύνολο της έκθεσης (Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013:48).

Η σωστή εφαρμογή ενός κατάλληλα σχεδιασμένου εκπαιδευτικού προγράμματος που θα απευθύνεται σε συγκεκριμένο κοινό - στόχο, θα βοηθήσει το κοινό στη συναισθηματική και διανοητική του πρόσβαση στις εκθεσιακές θεματικές. Ως δραστηριότητα άμεσης επικοινωνίας το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελεί ένα επιπλέον επίπεδο ερμηνείας του περιβάλλοντος του μουσείου, το επίπεδο της «ζωντανής ερμηνείας» και θεωρείται από τις πιο πετυχημένες μορφές μετάδοσης και εμπειρίας των μουσειακών περιεχομένων (Νικονάνου, 2015:52).

Στην Ελλάδα πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα εδώ και δυο δεκαετίες και αφορούν, κυρίως, στις μόνιμες συλλογές και λιγότερο στις περιοδικές ή επετειακές

εκθέσεις. Στο 70% των ελληνικών μουσείων λειτουργούσε (ως το 2007) Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων (Μπούνια, Οικονόμου, Πιτσιάβα, 2010:340).

4.1 Μουσείοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Σχολικές Ομάδες

Οι σχέσεις μουσείου και σχολείου μεταβάλλονται, καθώς μεταβάλλονται οι ιδεολογικές, παιδαγωγικές και θεσμικές συνθήκες που επικρατούν σ' αυτά και οι οποίες επηρεάζονται από την γενικότερη κοινωνικοπολιτική και οικονομική κατάσταση της χώρας (Νικονάνου, 2015:89). Από τη δεκαετία του '60, οι σχέσεις αυτές έχουν γίνει πιο στενές και αυτονόητες και η συνύπαρξη μουσείου - σχολείου, συνολικά, μπορεί να χαρακτηριστεί ως θετική, παρόλο που υπάρχουν πολλά ζητήματα που χρήζουν βελτίωσης. Παρόλο που τα δυο ιδρύματα υπηρετούν διαφορετικές μορφές εκπαίδευσης - το σχολείο την τυπική και το μουσείο τη μη τυπική - στοχεύουν και τα δυο στη διάδοση της εκπαίδευσης και της κουλτούρας σε πολυποίκιλες κοινωνικές ομάδες (Ζαφειράκου, 2000:85).

Το μουσείο ως φορέας άτυπης εκπαίδευσης δεν έχει ως επιδίωξή του να μεταφέρει συνολικά περιεχόμενα μάθησης και συγκεκριμένα εκπαιδευτικά αποτελέσματα στους επισκέπτες, όπως κάνει το σχολείο. Μέσω ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο διαρκεί συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, βασίζεται στην εθελοντική συμμετοχή του μαθητή, παρέχει ελευθερία επιλογής περιεχομένων, χρόνου και τρόπου ενασχόλησης με αυτά, και δεν απαιτεί τον έλεγχο της επίδοσης, το σύγχρονο μουσείο επιδιώκει να συνδέσει τη μάθηση με την ψυχαγωγία (Νικονάνου, 2015:89).

Ένα σωστά σχεδιασμένο και εκτελεσμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που θα βασίζεται στις θεωρητικές κατακτήσεις της σύγχρονης παιδαγωγικής (βλ. εκπαιδευτικές θεωρίες - μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι) μπορεί να βοηθήσει το μαθητικό κοινό - στόχο στο οποίο απευθύνεται: να αναπτύξει την ατομική του πρωτοβουλία, να αλληλεπιδράσει, να εξασκηθεί μέσω διαφόρων δεξιοτήτων, να γνωρίσει τις ικανότητές του, να εκφραστεί μέσω της δημιουργίας και να φτάσει στην αυτοπραγμάτωση. Τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε επαφή με την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου τους, να κατανοήσουν διάφορες όψεις της καθημερινότητάς τους και όλα αυτά σε σύνδεση, πολλές φορές, με τις σχολικές δραστηριότητες. Η δραστηριοποίηση που πραγματοποιείται εκτός των «τειχών» του σχολείου βοηθά τα παιδιά, μέσω των πολλών ερεθισμάτων που θα

λάβουν εισερχόμενα στο μουσειακό περιβάλλον, να εμπλουτίσουν τις εμπειρίες και τις γνώσεις τους (Γερμανός, 2010:287).

4.2 Μουσείοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Ενήλικες¹²

Το σύγχρονο μουσείο έχει να ανταγωνιστεί πολλές «βιομηχανίες του ελεύθερου χρόνου» (Black, 2009:20-21), στην προσπάθειά του να προσελκύσει νέο κοινό το οποίο είναι όλο και πιο μορφωμένο, αλλά και πιο απαιτητικό στην αναζήτησή του για ψυχαγωγία, δημιουργικότητα και εκπαιδευτικές εμπειρίες (Φιλιππουπολίτη, 2015β:113). Ειδικά τα τελευταία χρόνια που παρατηρείται μείωση στα παρεχόμενα κρατικά κονδύλια για τον πολιτισμό και απαίτηση για πιο υπεύθυνη χρήση τους, το μουσείο πρέπει να αποδείξει πως δεν ενδιαφέρεται μόνο για την ελίτ, δηλαδή τους μορφωμένους και εύπορους, ούτε για τις σχολικές ομάδες, αλλά αντίθετα, χρησιμοποιώντας εργαλεία όπως οι έρευνες κοινού, επιδιώκει την προώθηση της διαβίου μάθησης υπηρετώντας στοχευμένα και τμήματα του ενήλικου κοινού που μέχρι πρόσφατα αποτελούσαν μη επισκέπτες (Merriman, 1999:43-44). Εξάλλου, είναι διαδεδομένη η άποψη πως βαδίζουμε από την εποχή της πληροφορίας σε μια νέα εποχή «μάθησης», όπου το άτομο για να ανταπεξέλθει θα πρέπει να έχει την ικανότητα να λύνει προβλήματα και να παίρνει αποφάσεις με δημιουργικό τρόπο, αναπτύσσοντας δεξιότητες που θα ταιριάζουν στη νέα πραγματικότητα (Thinesse-Demel, 2000:10).

Στη διακήρυξη του Αμβούργου της UNESCO, για την «Ατζέντα για το Μέλλον», αναφέρεται πως οι άνθρωποι οι οποίοι θεωρούνται ενήλικες στις κοινωνίες τους (νέοι ως 35 ετών, ηλικιωμένοι τρίτης ηλικίας, οικογένειες με παιδιά, κ.ά.) στο πλαίσιο της διαβίου μάθησης, θα πρέπει να «αναπτύσσουν τις ικανότητές τους, να πλουτίζουν τις γνώσεις τους, και να βελτιώνουν τα τεχνικά ή επαγγελματικά τους προσόντα ή να τα στρέφουν προς μια νέα κατεύθυνση, ώστε να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες ή της κοινωνίας στην οποία ζουν¹³» (UNESCO, Institute of Education, 1997:1). Αρκετά ελληνικά μουσεία, έχοντας συνειδητοποιήσει το διευρυμένο παιδευτικό και κοινωνικό

¹² «Ενήλικες είναι εκείνα τα άτομα που θεωρεί ενήλικες η δική τους κοινωνία» (UNESCO, 1976).

¹³ Μετάφραση του συγγραφέα.

ρόλο τους, έχουν σχεδιάσει και πραγματοποιήσει πολλές δράσεις που απευθύνονται σε ενήλικο κοινό, όπως για παράδειγμα το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης όπου, από το 2006, πραγματοποιεί το «Εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιήγησης ενηλίκων» (Αδάμ – Βελένη, Γεωργιάκη, Ξανθοπούλου, 2010:198).

Το μουσείο ως φορέας άτυπης εκπαίδευσης έχει το πλεονέκτημα να σέβεται το ρυθμό, τις επιθυμίες και την περιέργεια των ενηλίκων (Thinesse-Demel, 2000:12). Εκτός από την ανάπτυξη των δεξιοτήτων, των αξιών και των γνώσεών τους, το μουσείο επιδιώκει να τονώσει και την αυτοπεποίθησή τους. Πρέπει, επίσης, να γνωρίζει πως οι ενήλικες μαθαίνουν μέσω των εμπειριών της ζωής τους, κινητοποιούνται για μάθηση από εσωτερική παρόρμηση, ενώ είναι περισσότερο αυτόνομοι και ευέλικτοι λόγω των εμπειριών τους (Φιλιππουπολίτη, 2015β:122). Για να πετύχει τα παραπάνω, το σύγχρονο μουσείο, σχεδιάζει και πραγματοποιεί τα κατάλληλα προγράμματα για ενήλικες τα οποία περιλαμβάνουν: 1) ομαδικές ξεναγήσεις, 2) διαλέξεις, 3) προβολές ταινιών, 4) επιμορφωτικά προγράμματα (για επισκέπτες και εκπαιδευτικούς), 5) προγράμματα σχεδιασμένα σε συνεργασία μουσείου και άλλων φορέων (κυβερνητικοί ή μη οργανισμοί, επιχειρήσεις, πολιτιστικές ομάδες, βιβλιοθήκες κ.ά.), 6) προγράμματα που προσφέρουν ευκαιρίες αλληλεπίδρασης (π.χ. απογεύματα μουσικής), 7) προγράμματα εκτός μουσείου, 8) προγράμματα για ενήλικες τρίτης ηλικίας, 9) προγράμματα θεατρικής αγωγής, 10) προγράμματα σχεδιασμένα σε συνεργασία μουσείου και ομάδων ενηλίκων που αποσκοπούν στη δημιουργία εκθέσεων και 11) προγράμματα που προσφέρουν τη δυνατότητα απόκτησης διπλώματος σε κάποια τέχνη (π.χ. σχέδιο) (Φιλιππουπολίτη, 2015β:123).

4.3 Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Ειδικές Ομάδες Κοινού

Στις ειδικές ομάδες κοινού περιλαμβάνονται τα αποκλεισμένα άτομα που στερούνται πρόσβασης στη γνώση και τον πολιτισμό και των οποίων ο αποκλεισμός οφείλεται σε παράγοντες οικονομικούς, κοινωνικούς, ταξικούς, φυλετικούς, πολιτιστικούς, φυσικής αδυναμίας κ.ά. (π.χ. μετανάστες, πρόσφυγες, ΑμεΑ, Ρομά, άνεργοι). Μετά την επικράτηση της αντίληψης περί πολιτισμικής δημοκρατίας, όπου όλοι οι πολιτισμοί θεωρούνται ισότιμοι, καθώς και της αντίληψης περί εκδημοκρατισμού του πολιτισμού,

όπου επιβάλλεται η ελεύθερη και ισότιμη πρόσβαση όλων στον πολιτισμό, τα σύγχρονα, προοδευτικά μουσεία, σχεδιάζουν και υλοποιούν δράσεις οι οποίες αφορούν πολλές από τις προαναφερθείσες ειδικές ομάδες κοινού (Μπούνια, 2015:129). Σημαντικό ρόλο στην παραπάνω διαδικασία παίζει και η συμβολή της έννοιας της «*διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*» που σχετίζεται με τη συμμετοχή των μειονοτήτων στη μαθησιακή διαδικασία και η οποία στοχεύει στη διατήρηση/ανάπτυξη της πολιτισμικής πολυμορφίας, ως παράγοντα προόδου σε πολλά επίπεδα (διανοητικό, ηθικό, συναισθηματικό κ.ά.) (UNESCO, 2005).

Το μουσείο, μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ειδικές ομάδες, μπορεί να συμβάλλει, με τον τρόπο του, στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού τους και στον πολιτισμικό εμπλουτισμό της κοινωνίας. Η ενίσχυση της επικοινωνίας μεταξύ αποκλεισμένων ατόμων και μουσείου, καθώς και η επακόλουθη ανάταξη που θα φέρει η γνώση, μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής αντίληψης που θα οδηγήσει σε αλλαγές, σε προσωπικό ή κοινωνικό επίπεδο. Επίσης, η συν-δημιουργία περιεχομένου (σε επίπεδο ερμηνείας και προγραμμάτων), μεταξύ κοινού και μουσείου μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο για την επανένταξη των αποκλεισμένων ατόμων (Μπούνια, 2015:131). Μουσεία όπως, το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο στην Αθήνα, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ), το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης κ.ά. υλοποιούν δράσεις που απευθύνονται σε ειδικές ομάδες κοινού, αποδεικνύοντας στην πράξη το γεγονός πως αποτελούν φορέα παροχής γνώσης προς όλο το κοινωνικό σύνολο. Πιο, συγκεκριμένα, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, σε συνεργασία, από το 2009, με το Φωτογραφικό Εργαστήριο της Μονάδας Απεξάρτησης 18 Άνω¹⁴, πραγματοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις όπου δίνεται η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να φωτογραφήσουν εκθέματα του μουσείου – ατομικά ή ομαδικά - και στη συνέχεια να παρουσιάσουν τα φωτογραφικά τους πρότζεκτ στην έκθεση του μουσείου, συν-δημιουργώντας, έτσι, μουσειακό περιεχόμενο (ΕΜΣΤ, 2017).

Πριν το σχεδιασμό οποιασδήποτε εκπαιδευτικής δράσης για αποκλεισμένα άτομα, το σύγχρονο μουσείο πρέπει έχει εξαλείψει κάποια εμπόδια, στα οποία περιλαμβάνονται: α) ο ακατάλληλος εξοπλισμός που εμποδίζει τη φυσική πρόσβαση (είναι αναγκαία η εγκατάσταση ραμπών, χειρολαβών, ειδικών καθισμάτων), β) η έλλειψη απτικών

¹⁴ Η Μονάδα Απεξάρτησης 18 Άνω ανήκει διοικητικά στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής, το οποίο από την ίδρυσή του και για πολλά χρόνια νοσήλευε εξαρτημένους από ουσίες και αλκοόλ (Μονάδα Απεξάρτησης 18 Άνω, 2017).

εκθεμάτων, εναλλακτικών ερμηνευτικών μέσων και συστημάτων ενίσχυσης της ακοής, γ) αδιαφορία για το επίπεδο κατανόησης των επισκεπτών, δ) ακριβό εισιτήριο και δυσκολία στη μετάβαση, ε) αυστηρό και μη εκπαιδευμένο προσωπικό που δεν είναι ανοικτό στη διαφορετικότητα, στ) το μουσείο δεν έχει διαύλους επικοινωνίας με την κοινότητα, ζ) οι εκθέσεις και οι δράσεις του μουσείου δεν απευθύνονται σε διαφορετικές ομάδες κοινού. Η ύπαρξη των παραπάνω εμποδίων σ' ένα μουσείο καθιστά ανώφελο το σχεδιασμό και την υλοποίηση κάθε είδους εκπαιδευτικής δράσης, καθώς – ανάλογα με το ποια είναι η ομάδα στην οποία απευθύνονται – είτε θα είναι αδύνατη η φυσική πρόσβασή της στο χώρο του μουσείου, είτε δεν θα υπάρξει ενδιαφέρον από τα μέλη της (Μπούνια, 2015:132-133).

Το μουσείο μπορεί, επίσης, να συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσω δράσεων που στοχεύουν στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, της αλληλεγγύης, του σεβασμού στη διαφορετικότητα (που έχει πολιτισμικό πρόσημο) και της απαλλαγής από στερεότυπα. Αυτές οι δράσεις μπορεί να είναι είτε λεκτικές είτε όχι, και μπορούν να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, προγράμματα που χρησιμοποιούν τα μουσειακά αντικείμενα ως μέσο που δίνει το έναυσμα για συζήτηση και αναστοχασμό μεταξύ επισκεπτών που έχουν διαφορετική μητρική γλώσσα ή προγράμματα που χρησιμοποιούν ως μέσο δημιουργικής έκφρασης και επικοινωνίας τη ζωγραφική (Μπούνια, 2015:137-138).

Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος “MAP for ID” (Museums As Places for Intercultural Dialogue: Τα Μουσεία ως Χώροι Διαπολιτισμικού Διαλόγου) που πραγματοποιήθηκε από τον Δεκέμβριο του 2007 ως το Νοέμβριο του 2009, εκδόθηκε ένας οδηγός καλών πρακτικών για την διαπολιτισμική εκπαίδευση, ο οποίος αναφέρει, μεταξύ άλλων, πως *«τα μουσεία ως χώροι παραγωγής γνώσης, μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση των πολιτισμών και των πολιτισμικών ταυτοτήτων, ενισχύοντας την αναγνώριση και τον αμοιβαίο σεβασμό»*. Ο διαπολιτισμικός διάλογος που πραγματοποιείται στο μουσείο αποτελεί μια τριμερή διαδικασία που εμπλέκει το μουσείο, τον επισκέπτη και το αντικείμενο. Το μουσείο ως «ζώνη επαφής» μπορεί να φέρει κοντά διαφορετικές ομάδες κοινού ωθώντας τις να μοιραστούν τις εμπειρίες της ανακάλυψης. Κάποιες βασικές αρχές στρατηγικής, λοιπόν, που θα πρέπει να ακολουθήσει ένας πολιτιστικός οργανισμός που ενδιαφέρεται για τη διοργάνωση διαπολιτισμικών δράσεων περιλαμβάνουν τα παρακάτω: 1) Ο διαπολιτισμικός διάλογος πρέπει να κατανοηθεί ως μια αμφίδρομη διαδικασία που περιλαμβάνει τόσο

τους αυτόχθονες επισκέπτες, όσο και τους μετανάστες, είναι δυναμική και όσοι συμμετέχουν είναι ίσοι. 2) Το μουσείο θα πρέπει να υιοθετήσει μια δυναμική, διαλογική αντίληψη της πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης) της οποίας τα νοήματα όχι μόνο θα προστατεύονται και θα μεταδίδονται, αλλά και θα επαναδομούνται. 3) Το μουσείο θα πρέπει να «δουλεύει» με κάθε αντικείμενο των συλλογών του, λαμβάνοντας υπ' όψιν την αυξημένη ποικιλομορφία του κοινού του (ή του εν δυνάμει κοινού του). 4) Πρέπει να σχεδιάζει προγράμματα που επικεντρώνονται στη διαδικασία και τη μεθοδολογία και όχι τόσο στο αποτέλεσμα, καθώς και να ενθαρρύνουν τον διαπολιτισμικό διάλογο και αντιπαράθεση. 5) Πρέπει να αναγνωρίσει πως οι συμμετέχοντες στα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν να προσφέρουν πολλά στη γνώση, την κατανόηση και την ερμηνεία ενός αντικειμένου. 6) Πρέπει να υπάρχει υποστήριξη της μάθησης και της προσωπικής εξέλιξης των επισκεπτών μέσω της εμπλοκής με το μουσείο και τις συλλογές του. 7) Το μουσείο πρέπει να επικεντρωθεί στην ανάπτυξη διαπολιτισμικής συμπεριφοράς και δεξιοτήτων μεταξύ του προσωπικού, των εθελοντών και των επισκεπτών του (Gibbs, Siung & Sunderland-Bowe, 2009:104-105).

4.4 Αξιολογώντας τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρέπει να είναι σε θέση να προσδιορίζει και να ταξινομεί σε βαθμολογικές κλίμακες τα ποσοστά φαντασίας, εφευρετικότητας, δημιουργικότητας και άλλων αξιών τις οποίες προσφέρουν τα προγράμματα (Eisner & Day, 2004:5). Παρόλο που πολλοί εργαζόμενοι σε πολιτιστικούς φορείς επικρίνουν τις αξιολογήσεις, θεωρώντας πως αποσκοπούν στην κατάδειξη των αποτυχιών, είναι γεγονός πως μια σωστά σχεδιασμένη και εκτελεσμένη αξιολόγηση μπορεί να βοηθήσει στο σχεδιασμό και στην παροχή ποιοτικών εκπαιδευτικών δράσεων. Η εμπειρική έρευνα, καθώς και η χρησιμοποίηση των μεθοδολογικών εργαλείων υπάρχουσών ερευνών, μπορούν να συμβάλλουν στην επαρκή αξιολόγηση των προγραμμάτων πολιτισμού.

Ο Eisner θεωρεί πως πρέπει να διαχωριστεί η αξιολογική διαδικασία από τα μετρήσιμα αποτελέσματα και αναφέρει ότι η αξιολόγηση απαιτεί κριτική σχετικά με την ποιότητα των αρετών των μορφών τέχνης που μας αφορούν (Eisner, 2007:426). Στην προσπάθεια αξιολόγησης του μοναδικού εκπαιδευτικού προγράμματος της Εφορείας

Αρχαιοτήτων Αργολίδας, για τα οποία μας παρέχονται επαρκείς πληροφορίες¹⁵, θα βασιστούμε στο θεωρητικό υπόβαθρο που μας προσφέρει το μοντέλο μη μετρήσιμων τεχνικών που υποστηρίζει ο Eisner, καθώς και στα *Γενικά Μαθησιακά Αποτελέσματα* (Generic Learning Outcomes - GLOs), μιας μεθόδου υπολογισμού της αποτελεσματικότητας της μάθησης σε χώρους πολιτισμού, η οποία εκπονήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο από το «Συμβούλιο Μουσείων, Βιβλιοθηκών και Αρχείων» (MLA). Τα Μαθησιακά Αποτελέσματα χωρίζονται σε πέντε κύριες κατηγορίες: 1) γνώσης και κατανόησης, 2) δεξιοτήτων: νοητικές, πρακτικές, επαγγελματικές, 3) στάσης ζωής και αξιών, 4) απόλαυσης, έμπνευσης και δημιουργικότητας και 5) δράσης, συμπεριφοράς και προόδου (Brown, 2007:2).

¹⁵ Το μοναδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το οποίο μας παρέχονται επαρκείς πληροφορίες είναι αυτό που έχει ως τίτλο «Ο Προίτος, η Πανοπλία και οι Χρυσοί Ρόδακες» και είναι αυτό που θα χρησιμοποιήσουμε στην παρούσα μελέτη περίπτωσης που ακολουθεί στο επόμενο υποκεφάλαιο (4.2.1).

Κεφάλαιο 5

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου στεγάζεται σε διώροφο κτίριο που οικοδομήθηκε το 1713 κατά την Β' Ενετοκρατία, από τον Προβλεπτή της Θαλάσσης, Αυγουστίνο Σαγρέδο, ως οπλοστάσιο του ενετικού στόλου. Έχει χρησιμοποιηθεί ως στρατώνας ή Λέσχη αξιωματικών. Μετατράπηκε σε μουσείο, πιθανόν, το 1926 κατά την επίσημη παράδοση των ευρημάτων από τις ανασκαφές της Ασίνης και των Δενδρών από το Σουηδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο στην Ελληνική Κυβέρνηση κατά την επίσκεψη του Στρατηγού Θ. Πάγκαλου στο Ναύπλιο. Από το 2003 ως το 2008 πραγματοποιήθηκαν εργασίες ανακαίνισης και επανέκθεση του μουσείου (Οδυσσεύς, 2012).

5.1 Η Αποστολή και οι Στόχοι του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου έχει ως αποστολή του να κάνει κτήμα όλων των επισκεπτών του τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό που αναπτύχθηκε στην Αργολίδα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Στοχεύει στην προσέλκυση κάθε κατηγορίας κοινού – και μη κοινού – μέσα από τη διοργάνωση ποικίλων δράσεων όπως τα εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και με τη σταθερή συμμετοχή του στις ετήσιες «Ευρωπαϊκές Νύχτες Μουσείων» με ψυχαγωγικές δράσεις που περιλαμβάνουν, κυρίως, μουσικές βραδιές μέσα στις αίθουσες του μουσείου (Καρατζίκος, 2015).

5.2 Η Έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου

Τα εγκαίνια για την επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου πραγματοποιήθηκαν στις 17 Μαρτίου 2009, κλείνοντας τον κύκλο του έργου «Βελτίωση – Αναβάθμιση Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου», ο οποίος είχε ανοίξει το 2008 και εκτός από την επανέκθεση, περιλάμβανε και έργα υποδομής (Παππή, 2009:101). Η έκθεση περιλαμβάνει πάνω από 2000 αντικείμενα, τα οποία διαρθρώνονται σε οκτώ, εννοιολογικά αυτοτελείς, ιστορικές και πολιτισμικές ενότητες με τους παρακάτω τίτλους: 1) «Από τους Παλαιολιθικούς κυνηγούς στους Νεολιθικούς γεωργοκτηνοτρόφους», 2) «Η Πρωτοελλαδική εποχή», 3) «Το Μεσοελλαδικό υπόβαθρο του Μυκηναϊκού πολιτισμού», 4) «Η ζωή και ο θάνατος στον μυκηναϊκό κόσμο», 5) «Η Γεωμετρική εποχή: Από τα ανάκτορα στην πόλη», 6) «Οι λατρείες της Αρχαϊκής εποχής», 7) «Ερμιόνη, Αλιείς, Επίδαυρος, Ασίνη», 8) «Αγροικία στο Πύργουθι» (Α1 Παράρτημα, Εικ.1α-β).

Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει ένα σύμπλεγμα παλαιολιθικών εστιών από τις βραχοσκεπές της Κλεισούρας στην Πρόσυμνα (32.000 – 21.000 π. Χ.). Το πέρασμα από το θηρευτικό στο παραγωγικό στάδιο αποκαλύπτεται μέσα από ευρήματα προερχόμενα από το σπήλαιο Φράγχι στην Ερμιονίδα, όπως υπολείμματα διατροφής, εργαλεία, κοσμήματα καθώς και πήλινα ανθρωπόμορφα και ζωόμορφα ειδώλια.

Η δεύτερη ενότητα σχετίζεται με τον πρωτοελλαδικό πολιτισμό και περιλαμβάνει ευρήματα από κέντρα όπως η Τίρυνθα, η Ασίνη, το Μπερμπάτι, η Παλαιά Επίδαυρος. Στα σημαντικότερα εκθέματα περιλαμβάνονται: κωνικά κύπελλα, ραμφόστομες φιάλες, σφραγίδες από λίθο, πηλό και χαλκό, σφραγίσματα, η πήλινη εστία του «Μεγάρου» της Πρωτοελλαδικής ΙΙ εποχής και ο μοναδικός ψυκτήρας της Τίρυνθας.

Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η Μεσοελλαδική περίοδος (2.100 π. Χ. – 1. 600 π. Χ.) μέσα από ευρήματα προερχόμενα από τον οικισμό και τους τάφους της Ασίνης, καθώς και από ευρήματα τάφων προερχόμενα από την Πρόνοια στο Ναύπλιο, τη Μιδέα, την Τίρυνθα και το Μπερμπάτι (λόφος Μαστού).

Στην τέταρτη ενότητα παρουσιάζονται οι σημαντικότερες όψεις του μυκηναϊκού πολιτισμού ο οποίος άνθισε στα αργολικά κέντρα της Τίρυνθας και της Μιδέας, καθώς και στον οικισμό της Ασίνης. Οι όψεις αυτές περιλαμβάνουν την εξουσία και τη διοίκηση, την εργαστηριακή παραγωγή, τις θρησκευτικές τελετουργίες, την καθημερινή ζωή, το εμπόριο και τις αλληλεπιδράσεις, τον πόλεμο και τις ταφικές τελετουργίες και

περιλαμβάνουν εκθέματα όπως: πήλινο ομοίωμα θρόνου, τράπεζα προσφορών από ασβεστοκονίαμα από την Τίρυνθα, εργαλεία από λίθο, οστό, χαλκό και ελεφαντοστό, πήλινα τροχήλατα γυναικεία από την Τίρυνθα και τη Μιδέα, ο «Αρχων της Ασίνης», αποθηκευτικά αγγεία, χάντρες από ήλεκτρο της Βαλτικής, αιγυπτιακό ειδώλιο, εμπορικοί αμφορείς από τη Χαναάν, χάλκινα και λίθινα όπλα, η περίφημη χάλκινη πανοπλία των Δενδρών κ.ά.

Το πέρασμα από τη μυκηναϊκή εποχή, καθώς και η γεωμετρική εποχή παρουσιάζονται στην πέμπτη ενότητα με ευρήματα, κυρίως, από την Τίρυνθα, την Πρόνοια Ναυπλίου, την Ασίνη και το Μπερμπάτι και περιλαμβάνουν: πήλινα αγγεία με παραστάσεις καραβιών, τελετουργικών χορών, ζώων και πτηνών, ένα πήλινο ομοίωμα ροδιού από την Άνω Επίδαυρο κ.ά.

Στην έκτη ενότητα παρουσιάζονται οι λατρείες της Αρχαϊκής εποχής με ευρήματα από την Τίρυνθα που σχετίζονται με την λατρεία της Ήρας και της Αθηνάς. Στα κύρια εκθέματα, που σχετίζονται με τη λατρεία της Ήρας, περιλαμβάνονται έργα κοροπλαστικής όπως ένθρονες γυναικείες θεότητες, αναθέτριες, στεφάνια, άνθη και καρποί. Με τη λατρεία της Αθηνάς σχετίζονται εκθέματα όπως χάλκινα ομοιώματα κρανών και κνημίδα. Άλλα σημαντικά εκθέματα είναι οι πήλινες, αναθηματικές ασπίδες και τα πήλινα τελετουργικά προσωπεία της Τίρυνθας.

Στην έβδομη ενότητα παρουσιάζονται εκθέματα που αποτυπώνουν όψεις της καθημερινότητας και του θανάτου στις πόλεις της Επιδαύρου, της Ερμιόνης, των Αλιέων και της Ασίνης από την αρχαϊκή ως την ελληνιστική εποχή (700 π. Χ. – 31 π. Χ.). Τα πιο χαρακτηριστικά είναι: το κάτοπτρο του τύπου των Καρυάτιδων και το χάλκινο, κορινθιακού τύπου, κράνος από την Ερμιόνη, τα τρία συσσωματωμένα από τη διάβρωση, σιδερένια κλειδιά από το ναό του Απόλλωνα στην πόλη των Αλιέων κοντά στο Πόρτο Χέλι και ένα ζεύγος σιδερένιων καττυμάτων (σόλες από σανδάλια) από τάφο του 5^{ου} αι. π. Χ. στην αρχαία Ασίνη.

Στην όγδοη ενότητα παρουσιάζονται τα ευρήματα αγροικίας που βρέθηκε στο Πύργουθι στο Μπερμπάτι και χρονολογείται στον 6^ο αι. μ. Χ. Τα ευρήματα περιλαμβάνουν εργαλεία που σχετίζονται με ληνό (πατητήρι για την παραγωγή κρασιού) που βρέθηκε στο χώρο. Σε ξεχωριστή ενότητα παρουσιάζονται οι συλλογές του μουσείου οι οποίες περιλαμβάνουν αττικά, βοιωτικά και κορινθιακά αγγεία και

ειδώλια, με πιο χαρακτηριστικό τον Παναθηναϊκό αμφορέα του Ζωγράφου του Μαστού (530 – 520 π. Χ.) (Παππή, 2009:102-106).

5.3 Περιοδικές Εκθέσεις

Μαζί με τα εγκαίνια της επανέκθεσης το Μάρτιο του 2009 εγκαινιάστηκε και η πρώτη περιοδική έκθεση που παρουσιάζεται στο διάδρομο του πρώτου ορόφου και στον προθάλαμο του δεύτερου ορόφου και έχει ως θέμα τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες του φωτογράφου Νικόλαου Τομπάζη (1952-1954) που αποτυπώνουν στιγμές της αρχαιολογικής ανασκαφής και αρχαιολογικά θέματα από την Αργολίδα (Παππή, 2009:106).

5.4 Η Εφαρμογή των Νέων Τεχνολογιών στη Μουσειακή Έκθεση

Οι εφαρμογές νέων τεχνολογιών στους εκθεσιακούς χώρους των μουσείων έχουν αυξηθεί σε αριθμό και ποιότητα τα τελευταία χρόνια, αποτελώντας είτε συμπλήρωμα ενός εκθέματος, είτε μια αυτόνομη εκθεσιακή παρέμβαση. Σ' αυτές περιλαμβάνονται οι οθόνες τηλεόρασης, οι αίθουσες βιντεοπροβολών, οι σταθμοί πληροφόρησης, οι εφαρμογές ξενάγησης με ψηφιακούς ακουστικούς οδηγούς, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, οι δίσκοι CDROM και DVDROM, τα ηλεκτρονικά βιβλία – οδηγοί έκθεσης, οι εφαρμογές ξενάγησης μέσω κινητών τηλεφώνων και συσκευών, οι εφαρμογές εικονικής πραγματικότητας και η χρήση προσομοιωτών (Παπαϊωάννου, Στεργιάκη, 2013:42).

Στην έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου υπάρχουν οθόνες προβολής βίντεο, ψηφιακές κορνίζες, προτζέκτορες όπου γίνονται βιντεοπροβολές και σταθμοί πληροφόρησης. Πιο συγκεκριμένα, στον πρώτο όροφο υπάρχει προτζέκτορας που προβάλλει σειρά φωτογραφιών με θέμα τους κυριότερους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής (A2 Παράρτημα, Εικ. 17). Στον ίδιο όροφο, δίπλα στην προθήκη όπου εκτίθενται τα ευρήματα του τάφου της Πανοπλίας, υπάρχει οθόνη όπου προβάλλεται animation με αναπαράσταση του τρόπου που φορούσαν την πανοπλία στην αρχαιότητα (A2 Παράρτημα, Εικ. 18).

Στο δεύτερο όροφο, στον προθάλαμο της αίθουσας με τα εκθέματα, υπάρχει οθόνη αφής – σταθμός πληροφόρησης, όπου ο χρήστης μπορεί να ενημερωθεί για την ιστορία της περιοχής παρακολουθώντας ένα χρονολόγιο γεγονότων, προσώπων και

καταστάσεων (Α2 Παράρτημα, Εικ. 19-20). Απέναντι από το σταθμό πληροφόρησης, στην αίθουσα πολυμέσων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προβάλλονται από προτζέκτορα, η εφαρμογή πολυμέσων «Από τα σπήλαια στα ανάκτορα. Η προϊστορική Αργολίδα» και το ντοκιμαντέρ του Φίλιππου Κουτσαφτή «ΤΟ.ΡΑ.ΚΕ¹⁶» που πραγματεύεται τη χάλκινη μυκηναϊκή πανοπλία των Δενδρών (Α2 Παράρτημα, Εικ. 21). Στον ίδιο όροφο, πλησίον των προθηκών όπου παρουσιάζονται εκθέματα από την Ασίνη (Α2 Παράρτημα, Εικ. 22), του Αλιείς (Α2 Παράρτημα, Εικ. 23) και την Ερμιόνη (Α2 Παράρτημα, Εικ. 24) υπάρχουν ψηφιακές κορνίζες όπου παρουσιάζονται φωτογραφίες και βίντεο από τις περιοχές ενδιαφέροντος.

5.5 Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου στο Διαδίκτυο

Η παρουσία του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στο διαδίκτυο είναι εξαιρετικά ελλιπής, βάσει των σύγχρονων επικοινωνιακών τάσεων που ακολουθεί το μουσείο του 21^{ου} αιώνα, το οποίο επιδιώκει, μέσω της χρήσης νέων τεχνολογιών και στρατηγικών διαδικτυακής επικοινωνίας, να προσελκύσει νέο κοινό, να προσφέρει γνώση και ψυχαγωγία και να ενημερώνει για τις δράσεις του και να βρίσκεται, παράλληλα, σε διαρκή διάλογο με το κοινό του (Παπαϊωάννου, Στεργιάκη, 2013:40).

Ο επισκέπτης μπορεί να αντλήσει πληροφορίες για το μουσείο μέσω δύο διαδικτυακών τόπων, οι οποίοι, όμως, δεν είναι σχεδιασμένοι αποκλειστικά για αυτό: α) από τον κόμβο «Οδυσσεύς» του Υπουργείου Πολιτισμού, όπου γίνεται μια αναλυτική περιγραφή της έκθεσης (ΣΤ1 Παράρτημα, Εικ.28), δίνονται ιστορικές πληροφορίες σχετικά με το κτίριο του μουσείου και παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τις τιμές των εισιτηρίων, το ωράριο λειτουργίας, τις μέρες ελεύθερας εισόδου, τα πρόσωπα που δικαιούνται μειωμένη ή ελεύθερη είσοδο, την πρόσβαση στο μουσείο, την πρόσβαση των ΑμεΑ και το πωλητήριο (ΣΤ1 Παράρτημα, Εικ.29) (Οδυσσεύς, 2012) και β) από την ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας¹⁷ όπου παρέχονται συνοπτικές πληροφορίες για το κτίριο και την έκθεση (ΣΤ2 Παράρτημα, Εικ.30), φωτογραφικό υλικό, καθώς και άλλα στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία του μουσείου (τιμές εισιτηρίων, ωράριο,

¹⁶ Το ντοκιμαντέρ είναι παραγωγής 2007, έχει διάρκεια 26' και κέρδισε το ειδικό βραβείο στο Φεστιβάλ Αρχαιολογικού ντοκιμαντέρ της Αθήνας το 2009.

¹⁷ <https://www.argolisculture.gr> [Πρόσβαση: 6.4.2017]

πρόσβαση ΑμεΑ κ.ά.). Στην ίδια ιστοσελίδα υπάρχει αναφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιεί η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας συνολικά και υποκατηγορία που περιλαμβάνει όσα πραγματοποιούνται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, χωρίς όμως να δίνονται περαιτέρω πληροφορίες, πέρα από μια φωτογραφία (ΣΤ2 Παράρτημα, Εικ.31).

Στα θετικά σημεία της ιστοσελίδας του «Οδυσσέα» περιλαμβάνεται η αναλυτική περιγραφή της έκθεσης και της ιστορικής πορείας του κτιρίου του μουσείου στο χρόνο, καθώς και η επαρκής ενημέρωση του επισκέπτη σχετικά με τα βασικά θέματα που αφορούν τη λειτουργία του μουσείου (εισιτήρια, πρόσβαση κ.ά.). Από την άλλη, ένα από τα πιο αρνητικά σημεία σχετίζεται με το ότι η ιστοσελίδα, εφόσον αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου σχεδιασμού του Υπουργείου Πολιτισμού, δεν μπορεί να καλύψει μια σωστά σχεδιασμένη στρατηγική επικοινωνίας ενός σύγχρονου μουσείου, το οποίο χρειάζεται τον δικό του διαδικτυακό χώρο, για να μπορεί να θέτει συγκεκριμένους στόχους και να προσφέρει ποικίλες δυνατότητες μάθησης σε κάθε είδους κοινό, μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογιών (π.χ. διαδραστικές εκπαιδευτικές εφαρμογές). Επίσης, η ιστοσελίδα αποτελώντας ένα εικονικό μουσείο – φυλλάδιο, δεν παρέχει ψηφιακό πολυμεσικό υλικό για τα αντικείμενα του μουσείου, όπως εικόνες, σχέδια, φωτογραφίες, βίντεο και κινούμενα γραφικά, δεν μπορεί να προσελκύσει τον επισκέπτη και να του κεντρίσει το ενδιαφέρον για να επιστρέψει (Παπαϊωάννου, Στεργιάκη, 2013:44). Στα αρνητικά σημεία περιλαμβάνεται, επίσης, η ανυπαρξία αλληλεπίδρασης με τον επισκέπτη και η αδυναμία επιλογής άλλης γλώσσας πέραν της ελληνικής (Minerva Europe, 2005).

Όπως και στην ιστοσελίδα του «Οδυσσέα», είναι θετική η συνοπτική περιγραφή του κτιρίου και της έκθεσης στην ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας. Εδώ, επιπλέον, παρέχεται ψηφιακό πολυμεσικό υλικό (φωτογραφίες), ενώ υπάρχει αναφορά στα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιεί η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας και το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου ειδικότερα. Υπάρχει η δυνατότητα επικοινωνίας με το μουσείο μέσω ενός «ψηφιακού βιβλίου επισκεπτών», ενώ η σελίδα είναι πολύγλωσση (αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά). Στα αρνητικά σημεία, περιλαμβάνονται: η ελλιπής πληροφόρηση σχετικά με τις παρελθούσες εκπαιδευτικές δράσεις του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου, η μη επαρκής παροχή ψηφιακού πολυμεσικού υλικού και η μη παροχή διαδραστικών εκπαιδευτικών εφαρμογών.

Κεφάλαιο 6

Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου

Σύμφωνα με το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) σκοπός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι να μετατρέψουν την επίσκεψη στο μουσείο σε ευχάριστη εμπειρία, να ενισχύσουν την προσπάθεια για κριτική παρατήρηση και κατανόηση των εκθεμάτων, να προσφέρουν στο κοινό τρόπους παρατήρησης και να προκαλέσουν το ενδιαφέρον, όχι μόνο για τα εκθέματα, αλλά και για το χρονικό και χωρικό πλαίσιο από το οποίο αυτά προέρχονται (Ραΐση-Βολανάκη, 1995:22). Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας με την εκπαιδευτική της δράση, η οποία έχει ξεκινήσει από το 1997, επιδιώκει να καταστήσει το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου κοινωνό αυτής της θεώρησης του ICOM, όπως ήδη κάνουν πολλά σύγχρονα ελληνικά μουσεία. Η εκπαιδευτική δράση της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας απευθύνεται, κυρίως, σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και, λιγότερο, στο ευρύ κοινό, και περιλαμβάνει εκπαιδευτικά προγράμματα και παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού (ΥΠΠΟ, 2002:38). Στο παρόν κεφάλαιο, θα αναφερθούμε στις εκπαιδευτικές δράσεις της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας συνολικά, χωρίς να επικεντρωθούμε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.

6.1 Τα Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα: Ιστορική Αναδρομή και Τρέχουσες Δράσεις

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία πραγματοποίησε η Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας, από το 1997 ως το 2002¹⁸, είναι τα παρακάτω:

1) *«Ταξίδι στα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της Αργολίδας»*, το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, τα έτη 1997-1998, στο πλαίσιο της Επετειακής Εκπαιδευτικής έκθεσης για τον εορτασμό των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Είχε ως θέμα τους αρχαιολογικούς χώρους της Αργολίδας και αφορούσε το ευρύ κοινό.

2) *«Αγγεία, θραύσματα του παρελθόντος»*, το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, από τις 26 ως τις 28 Σεπτεμβρίου 1998, στο πλαίσιο της Επετειακής Εκπαιδευτικής έκθεσης για τον εορτασμό των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Είχε ως θέμα την προϊστορική κεραμική του μουσείου Ναυπλίου και αφορούσε τους μαθητές Α' Γυμνασίου και περιλάμβανε τετράδιο εργασίας.

3) *«Μια μέρα στην ανασκαφή»*, το οποίο πραγματοποιήθηκε σε σωστική ανασκαφή στην περιοχή της Ερμιονίδας, το σχολικό έτος 1997-1998. Αφορούσε τους μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και είχε ως σκοπό τη γνωριμία τους με την πορεία μιας ανασκαφής μέσω της βιωματικής μεθόδου.

4) *«Ο θεατρικός χώρος στην Αργολίδα και στην Κορινθία»*, το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άργους και στη σχολική αίθουσα, το σχολικό έτος 1998-1999. Αφορούσε μαθητές και είχε ως σκοπό την επαφή τους με τα θεατρικά οικοδομήματα και τη λειτουργία τους στις περιοχές της Αργολίδας και της Κορινθίας.

5) *«Κόρινθος: Ναός Απόλλωνα»*, το οποίο πραγματοποιήθηκε στον αρχαιολογικό χώρο Αρχαίας Κορίνθου και στη σχολική αίθουσα, το σχολικό έτος 1999-2000. Είχε ως θέμα την αρχιτεκτονική των αρχαϊκών χρόνων μέσα από την περιήγηση στον αρχαϊκό Ναό

¹⁸ Τα στοιχεία που υπάρχουν σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν μετά το 2002 από τη Δ' ΕΠΚΑ, είναι ελλιπή και αποσπασματικά, ενώ για πολλά δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία. Για τους παραπάνω λόγους, στην παρούσα εργασία θα επιδιωχθεί αξιολόγηση μόνο για όσα εκπαιδευτικά προγράμματα υπάρχει επαρκής πληροφορία.

του Απόλλωνα στην Κόρινθο. Αφορούσε τους μαθητές Δ' Δημοτικού και περιλάμβανε εκπαιδευτικό φάκελο (ΥΠΠΟ, 2002:38-39).

Μετά το 2002 έχουν πραγματοποιηθεί - ή συνεχίζονται - τα παρακάτω μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα:

1) «*Ο Πρώτος, η πανοπλία και οι χρυσοί ρόδακες*» το οποίο πραγματοποιείται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου από το 2011. Αφορά παιδιά νηπιαγωγείου και μαθητές της Α' Δημοτικού και έχει ως στόχο την εξοικείωσή τους με το χώρο του μουσείου και την γνωριμία τους με το μυκηναϊκό πολιτισμό με ευχάριστο τρόπο, βασισμένο στη βιωματική/δημιουργική προσέγγιση και προσαρμοσμένο στις μαθησιακές δυνατότητές τους. Περιλαμβάνει μουσειοσκευή η οποία περιέχει: έντυπο εκπαιδευτικού, cd με αφήγηση παραμυθιού, αντίγραφα εκθεμάτων του μουσείου, κάρτες αντιστοίχισης, πάζλ και κάρτες αναζήτησης εκθεμάτων (H1 Παράρτημα, Εικ. 32).

2) «*Περιβάλλον και πολιτισμός, λαμπερές ιστορίες φωτιάς*» το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 11 Οκτωβρίου 2012 στον Αρχαιολογικό Χώρο Ακρόπολης Τίρυνθας (Μυκηναϊκό Ανάκτορο) και στον Αρχαιολογικό Χώρο Ηραίου Άργους (Βωμός για τις θυσίες προς τιμήν της θεάς Ήρας) και στις 12 Οκτωβρίου 2012 στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άργους, στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης επικοινωνιακής δράσης πανελλαδικής εμβέλειας του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων με τίτλο «Περιβάλλον και Πολιτισμός» (11-14/10/2012). Είχε ως στόχο την ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου της χώρας και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την προστασία του. Ο κεντρικός άξονας αφορούσε την προβολή της διαχρονικής σχέσης των τεσσάρων στοιχείων (νερό, αέρας, φωτιά, γη) με την ανθρώπινη σκέψη και δημιουργία. Οι σχετικές με τη φωτιά δράσεις, «αφορούσαν στις μεταμορφώσεις της, διαχρονικού συμβόλου δημιουργικής δύναμης, ενέργειας, φωτός και αισιοδοξίας». Περιλάμβανε ενημερωτικό φυλλάδιο (ΥΠΠΟ, 2012) (H2 Παράρτημα, Εικ. 35). Οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η αφήγηση, η μαιευτική και η ανακαλυπτική μέθοδος όπου οι μαθητές αναζητούσαν αντικείμενα στους χώρους του μουσείου.

3) «*Από την εύρεση στην έκθεση: Η πορεία των αρχαιολογικών ευρημάτων από την ανασκαφή στο μουσείο*» το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 14 Μαΐου 2014 στα

εργαστήρια συντήρησης του μουσείου Ναυπλίου στο πλαίσιο του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων 2014 και αφορούσε τις σχολικές ομάδες. Περιλάμβανε ενημερωτικό φυλλάδιο (H3 Παράρτημα, Εικ. 36). Στο πρόγραμμα αυτό χρησιμοποιήθηκε η εκπαιδευτική μέθοδος της αφήγησης, η μαιευτική, η ανακαλυπτική, όπου οι μαθητές αναζητούσαν αντικείμενα στους χώρους του μουσείου, καθώς και η βιωματική μέθοδος, όπου οι μαθητές έκαναν διαλογή και συγκόλληση οστράκων στα εργαστήρια συντήρησης.

4) «*Αναγνωρίζουμε τη χλωρίδα της αρχαίας Ασίνης*» το οποίο πραγματοποιήθηκε από τις 27 ως τις 28 Μαΐου 2016, στον αρχαιολογικό χώρο της Ασίνης, στο πλαίσιο της επικοινωνιακής δράσης πανελλαδικής εμβέλειας με τίτλο «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές 26-29 Μαΐου 2016» που πραγματοποίησε το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Είχε ως στόχο την «προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης με την εκπαίδευση των πολιτών σε θέματα προστασίας και ανάδειξης του πολιτιστικού πλούτου και του φυσικού περιβάλλοντος και κάλλους της χώρας». Η δράση αφορούσε μαθητές Δημοτικού και το ευρύ κοινό και περιλάμβανε ξεναγήσεις και προγράμματα γνωριμίας με τη χλωρίδα του αρχαιολογικού χώρου. Περιλάμβανε πληροφοριακό υλικό (καρτέλες) (ΥΠΠΟ, 2016) (H4 Παράρτημα, Εικ. 37).

5) «*Εκπαιδευτική Ξεναγήση στον αρχαιολογικό χώρο Ασίνης*» το οποίο πραγματοποιείται στον Αρχαιολογικό χώρο Ασίνης, αφορά, κυρίως, σχολικές ομάδες και βασίζεται στη μέθοδο της αφήγησης.

6) «*Εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Δενδρών*» τα οποία πραγματοποιούνται στο Μυκηναϊκό Νεκροταφείο Δενδρών, εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο εφαρμογής του προγράμματος «*Ο Προίτος, η πανοπλία και οι χρυσοί ρόδακες*» και αφορούν σχολικές ομάδες. Πιο συγκεκριμένα, το 2006 πραγματοποιήθηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «*Στα Ίχνη του Πολεμιστή*» στο πλαίσιο του κοινοτικού έργου «*Ανάδειξη – Αξιοποίηση Μυκηναϊκού Νεκροταφείου Δενδρών*» με θέμα τη μυκηναϊκή πανοπλία των Δενδρών και αφορούσε μαθητές της Στ' τάξης του Δημοτικού.

6.2 Το Κοινό των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου

Το κοινό στο οποίο απευθύνεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου μέσω των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων αποτελείται, κυρίως, από μαθητές/φοιτητές και ΑμεΑ (Ζ1 Παράρτημα). Σε γενικές γραμμές, παρατηρείται μια ανισοκατανομή στη στόχευση προς διαφορετικές ομάδες κοινού, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα για οικογένειες, ηλικιωμένους, ειδικές ομάδες κοινού. Από την άλλη, τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε σχολικές ομάδες, με ικανοποιητικά - παρόλα αυτά - αποτελέσματα¹⁹.

6.3 Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος: «Ο Προίτος, η Πανοπλία και οι Χρυσοί Ρόδακες»

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Προίτος, η Πανοπλία και οι Χρυσοί Ρόδακες» επιδιώκει τη γνωριμία του μαθητή με το μυκηναϊκό πολιτισμό και διαρθρώνεται σε τρεις βασικούς άξονες: την αφήγηση παραμυθιού με βάση το μύθο του Προίτου, του ιδρυτή της Τίρυνθας, τη δραματοποίηση και την εικαστική έκφραση. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μουσειοσκευή που περιέχει: ένα ψηφιακό δίσκο (cd-rom) με την αφήγηση του παραμυθιού, αντίγραφα εκθεμάτων του μουσείου που σχετίζονται με την αφήγηση, κάρτες αντιστοίχισης αρχαίων αντικειμένων με σύγχρονα, πάζλ και κάρτες αναζήτησης αντικειμένων (Η1 Παράρτημα, Εικ. 33). Επίσης, περιλαμβάνει ενδεκασέλιδο έντυπο για τον εκπαιδευτικό, το οποίο δίνει, αρχικά, κάποιες βασικές πληροφορίες σχετικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (τίτλος, κοινό στο οποίο απευθύνεται, διάρκεια, αριθμός μαθητών) και στη συνέχεια αναλύει τους στόχους του προγράμματος.

Στα θετικά σημεία του εντύπου για τον εκπαιδευτικό περιλαμβάνονται: 1) η πρόταση δραστηριοτήτων πριν την επίσκεψη της σχολικής ομάδας στο μουσείο, η οποία περιλαμβάνει γνωριμία με το παραμύθι, εξοικείωση με την έννοια «μουσείο» και το ειδικό λεξιλόγιο το οποίο σχετίζεται με το θέμα (π.χ. αγγείο, αμέθυστος) και παρατίθεται στο έντυπο, 2) η περιγραφή των δραστηριοτήτων που θα πραγματοποιηθούν κατά την επίσκεψη στο μουσείο και περιλαμβάνουν την αφήγηση

¹⁹ Το 2016 συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Προίτος, η Πανοπλία και οι Χρυσοί Ρόδακες» 390 μαθητές (Ζ1 Παράρτημα).

του παραμυθιού, τον εντοπισμό συγκεκριμένων εκθεμάτων, δραματοποίηση από την πλευρά των μαθητών, ζωγραφική και συζήτηση σχετικά με την «Μυκηναϊκή πανοπλία των Δενδρών», η οποία αποτελεί ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα εκθέματα του μουσείου, 3) οι προτεινόμενες δραστηριότητες μετά την επίσκεψη, οι οποίες περιλαμβάνουν: εργαστήριο όπου οι μαθητές αφού χωριστούν σε δυο ομάδες (τεχνιτών και γραφέων) χρησιμοποιούν πλαστελίνη και καλλιτεχνικό πηλό και είτε φτιάχνουν κοσμήματα, είτε «καταγράφουν αγαθά», πάζλ, παιχνίδι αντιστοίχισης αρχαίων αντικειμένων με σύγχρονα και δημιουργία ιστορίας με τις ζωγραφιές των παιδιών και δραματοποίησής της, 4) η παράθεση βιβλιογραφίας, η οποία μπορεί να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό στην καλύτερη διερεύνηση του θέματος και 5) η κάτοψη του ορόφου του μουσείου όπου αποτυπώνεται η θέση των κυριότερων εκθεμάτων και βοηθά τον εκπαιδευτικό να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα σε σχέση με τα εκθέματα που σχετίζονται με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Στα αδύνατα σημεία του εντύπου για τον εκπαιδευτικό εντάσσεται η απουσία σύνδεσης του εκπαιδευτικού προγράμματος με το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου με αποτέλεσμα να μην μπορεί να λειτουργήσει επικουρικά προς αυτό. Επιπλέον, δεν προσφέρεται στον εκπαιδευτικό η δυνατότητα επιλογής ενοτήτων, κάτι που θα βοηθούσε στη διδασκαλία του, με αποτέλεσμα ο εκπαιδευτικός να έχει έναν άχαρο ρόλο εξωτερικού παρατηρητή μην μπορώντας να επηρεάσει τη δράση. Ένα ακόμη αρνητικό σημείο του εντύπου για τον εκπαιδευτικό είναι η απουσία φύλλου αξιολόγησης, το οποίο θα μπορούσε, μέσω της κριτικής των εκπαιδευτικών, να βοηθήσει τους υπεύθυνους σχεδιασμού του προγράμματος, καθώς και όσους το «τρέχουν», να βελτιώσουν τη δομή και τη λειτουργία του.

Την αφήγηση του παραμυθιού ακολουθεί ο εντοπισμός από τις πέντε ομάδες μαθητών, του εκθέματος το οποίο έχει αναλάβει να αναζητήσει η κάθε ομάδα στις προθήκες του μουσείου. Η πρώτη ομάδα πρέπει να εντοπίσει τους δεκατέσσερις χρυσούς ρόδακες, το έκθεμα που θα δώσει τη λύση στο παραμύθι. Βλέπουμε πως μ' αυτόν τον τρόπο ενεργοποιείται η μνήμη των μαθητών, οι οποίοι κάνουν, παράλληλα, συσχετισμούς και ταυτίσεις αντικειμένων, βασιζόμενοι σε όσα έχουν μάθει στην τάξη σχετικά με τα εκθέματα του μουσείου, καθώς και σε όσα άκουσαν κατά την αφήγηση του παραμυθιού. Μέσω της αφήγησης του παραμυθιού ενισχύεται η μάθηση, ενεργοποιούνται οι διανοητικές δεξιότητες και οι δεξιότητες διαχείρισης πληροφοριών από πλευράς μαθητών, ενώ τους δίνεται η δυνατότητα να ενισχύσουν τα συναισθήματα

αλληλεγγύης απέναντι στους συνανθρώπους τους – πραγματικούς ή φανταστικούς - βοηθώντας τις βασιλοπούλες του παραμυθιού να γίνουν καλά. Η αναζήτηση των εκθεμάτων που απεικονίζονται στις καρτέλες γεννά στους μαθητές το αίσθημα της ευχαρίστησης, το οποίο δημιουργείται μέσα από την εξερεύνηση του χώρου του μουσείου, καθώς και τη συνεργασία με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας. Η δραματοποίηση από τα παιδιά που ακολουθεί και περιλαμβάνει το επεισόδιο όπου οι κόρες του Προίτου καταλαμβάνονται από μανία μετά την τιμωρία από τη θεά ενισχύει τις επικοινωνιακές και σωματικές δεξιότητες, την αυτοεκτίμηση, τη δημιουργικότητα και την έμπνευση. Στη συνέχεια, τα παιδιά καλούνται να επιλέξουν ένα σχετικό με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα έκθεμα και να το ζωγραφίσουν, κάτι που βοηθά, επίσης, την ενίσχυση της δημιουργικότητας και της έμπνευσής τους. Μετά από κλήρωση, ένα αγόρι επιλέγεται να φορέσει αντίγραφο της Μυκηναϊκής Πανοπλίας των Δενδρών και ακολουθεί συζήτηση μεταξύ μαθητών και εμψυχωτή σχετικά με τη χρησιμότητά της στον πόλεμο, το βάρος και τα υλικά από τα οποία είναι φτιαγμένη κ.ά. Μέσω του διαλόγου ενισχύονται οι γνώσεις και η κατανόηση των μαθητών, σχετικά με ένα συγκεκριμένο έκθεμα του μουσείου, κάτι που μπορεί να λειτουργήσει ως παράδειγμα και για άλλα εκθέματα που μπορεί να έχουν κεντρίσει το ενδιαφέρον τους. Τα παιδιά, ενδεχομένως, νιώθουν ευχαρίστηση, ενώ, παράλληλα, κατανοούν πράγματα σχετικά με τη συμπεριφορά των ανθρώπων στο παρελθόν.

Οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο σχολείο μετά την επίσκεψη στο μουσείο περιλαμβάνουν, όπως είδαμε και παραπάνω, εργαστήριο όπου οι μαθητές είτε φτιάχνουν αντίγραφα αρχαίων κοσμημάτων, είτε «καταγράφουν αγαθά», πάζλ, παιχνίδι αντιστοίχισης αρχαίων αντικειμένων με σύγχρονα (Η1 Παράρτημα, Εικ. 34) και δημιουργία ιστορίας με τις ζωγραφιές των παιδιών και δραματοποίησής της. Στο εργαστήριο τα παιδιά εμβαθύνουν στην κατανόηση της κατασκευής συγκεκριμένων εκθεμάτων, δοκιμάζουν τις δεξιότητές τους κάνοντας κάτι καινούριο, ενισχύουν την αυτοπεποίθησή τους και ενισχύουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες. Μέσω του πάζλ τα παιδιά βελτιώνουν τις δεξιότητές τους, κάνοντας, παράλληλα συσχετισμούς συνδέοντας πράγματα. Το παιχνίδι αντιστοίχισης αρχαίων αντικειμένων με σύγχρονα, ενισχύει τη γνώση, την κατανόηση και τις διανοητικές δεξιότητες των παιδιών. Τέλος, η δημιουργία ιστορίας με τις ζωγραφιές των παιδιών και η δραματοποίησή της, ενισχύουν τις επικοινωνιακές και σωματικές δεξιότητες των παιδιών, την αίσθηση ότι έχουν αυξημένα κίνητρα, την αυτοεκτίμηση, τη δημιουργικότητα και την έμπνευσή τους, ενώ τα βοηθούν να ευχαριστηθούν.

6.4 Προοπτικές

Τα εγκαίρως της επανέκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου (Μάρτιος 2009) συνέπεσαν με την αρχή της οικονομικής ύφεσης στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, μελετώντας τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, παρατηρούμε μια συνεχή αύξηση στον αριθμό των επισκεπτών του μουσείου από την αρχή της κρίσης, μέχρι και σήμερα²⁰. Για να καταδειχθούν επαρκώς τα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία αυτής της αύξησης θα πρέπει να πραγματοποιηθεί έρευνα κοινού, κάτι που δεν επιδιώκεται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Επίσης, στον πρώτο χρόνο μετά την ανακαίνιση, τριπλασιάστηκαν οι επισκέψεις σχολείων που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο μουσείο (Δεμελή, 2011).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως η συνεχώς αυξανόμενη ροή επισκεπτών στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου τα τελευταία επτά χρόνια, είναι ένα πολύ ενθαρρυντικό στοιχείο, που φανερώνει τις θετικές προοπτικές για το μέλλον και, παράλληλα, δημιουργεί την υποχρέωση, από πλευράς Μουσείου, να συνεχίσει να σχεδιάζει και να υλοποιεί ποιοτικές εκπαιδευτικές δράσεις, στοχεύοντας όμως σε διάφορες ομάδες κοινού και εν δυνάμει κοινού, έτσι ώστε να μπορέσει να καταστεί ακόμη πιο ελκυστικό για περισσότερους επισκέπτες και για περισσότερες από μια φορές.

²⁰ Οι επισκέπτες του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου κατά έτος, από το 2010 ως το 2016: 13.757 (2010) 14.091 (2011) 17.467 (2012) 20.487 (2013) 19.845 (2014) 21.591 (2015) 20.965 (2016) (ΕΛΣΤΑΤ, 2017)

Κεφάλαιο 7

Προτάσεις Νέων

Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

για το Αρχαιολογικό Μουσείο

Ναυπλίου

Ο κατάλληλος σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος πρέπει να περιλαμβάνουν δραστηριότητες που διαφοροποιούνται από την απλή ξενάγηση, έχουν σαφή στόχευση, απευθύνονται σε ομοιογενείς, μικρές ομάδες ατόμων με παρόμοια ενδιαφέροντα, συνδέονται με τα εκθέματα που αποτελούν μέρος του θέματος και δεν εξαντλούν το σύνολο – ή μεγάλο μέρος – των εκθεμάτων (Μέγα, 2012:23).

Στο παρόν κεφάλαιο, παρακολουθώντας τις σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, θα προτείνουμε νέες εκπαιδευτικές δράσεις²¹ που θα απευθύνονται σε ποικίλες ομάδες κοινού ή μη κοινού,

²¹ Με τις προτάσεις για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων για διαφορετικές ομάδες κοινού, τις οποίες θα παρουσιάσουμε στο παρόν κεφάλαιο, δεν θα ασχοληθούμε με τα πρακτικά ζητήματα που σχετίζονται με την υλοποίηση των συγκεκριμένων προγραμμάτων, όπως η υλικοτεχνική υποδομή, ο χώρος, το ανθρώπινο δυναμικό κ.ά. χωρίς να θέλουμε να υποβαθμίσουμε τη σημασία τους ή να μείνει η εντύπωση πως επιδιώκουμε μια εύκολη λύση (Ιωαννίδης, 1988:57). Μια τέτοιου είδους προσέγγιση εμπίπτει σε άλλο θεματικό τομέα στον οποίο δεν επιδιώκουμε να εισέλθουμε.

χωρίς να επικεντρωθούμε αποκλειστικά στις σχολικές ομάδες, όπως συνέβαινε τα τελευταία χρόνια στα περισσότερα ελληνικά μουσεία.

7.1 Μουσείοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα για Μαθητές Τρίτης Δημοτικού

Έχει διατυπωθεί η άποψη πως απώτερος σκοπός του προσωπικού της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας – όπως και κάθε πολιτιστικού φορέα, δημόσιου ή ιδιωτικού - σε σχέση με τα εκπαιδευτικά προγράμματα, θα πρέπει να είναι η παροχή της απαραίτητης τεχνογνωσίας στους εκπαιδευτικούς, ώστε να καταφέρουν από μόνοι τους να σχεδιάζουν και να υλοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις για τις σχολικές ομάδες. Σε κάθε περίπτωση, είτε είναι ο εκπαιδευτικός, είτε αρχαιολόγος/μουσειοπαιδαγωγός, ο σχεδιαστής του προγράμματος, ο σχεδιασμός του θα πρέπει να περιλαμβάνει τρία βασικά στάδια: 1) το στάδιο της προετοιμασίας, όπου: α) λαμβάνεται υπ' όψιν η σύνδεση με τη σχολική ύλη, β) καθορίζεται η ομάδα στόχος, γ) πραγματοποιείται επικοινωνία με το τμήμα του πολιτιστικού φορέα όπου θα πραγματοποιηθεί η επίσκεψη και ενημέρωση για το αν ο φορέας πραγματοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα, δ) πραγματοποιείται επίσκεψη του εκπαιδευτικού στο χώρο του πολιτιστικού φορέα για να μπορέσει να αποκτήσει εικόνα του χώρου της έκθεσης και να παραλάβει, ή να μπορέσει να συντάξει, φύλλα εργασίας και ε) γίνεται διάλογος στην τάξη σχετικά με το λόγο της επίσκεψης, τους στόχους της, τη διάρκειά της, τον τρόπο πραγματοποίησής της κ.ά., ενώ συναποφασίζεται από κοινού μεταξύ εκπαιδευτικού-μαθητών το είδος του προγράμματος, 2) το στάδιο της επίσκεψης στο μουσείο, όπου αναπτύσσεται η δράση με τη βοήθεια φύλλων εργασίας και την υποστήριξη του εμπνευστή (ή εκπαιδευτικού), 3) το στάδιο μετά την επίσκεψη, όπου: α) πραγματοποιούνται δραστηριότητες που σχετίζονται με το θέμα της επίσκεψης (π.χ. δημιουργίες με πλαστελίνη, ζωγραφική, συγγραφή φανταστικών ιστοριών, δραματοποίηση) και β) αξιολογείται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα από τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές (Μπαζίνη, 2015:7-13).

7.1.1 «Μόνο με Χώμα, Νερό και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία στην Αρχαιότητα»

Το προτεινόμενο πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές της τρίτης τάξης δημοτικού²², θα έχει διάρκεια 1 ώρα και 50 λεπτά και μπορεί να υλοποιηθεί από μουσειοπαιδαγωγούς, αρχαιολόγους ή εκπαιδευτικούς οι οποίοι έχουν εντρυφήσει επαρκώς στην προτεινόμενη βιβλιογραφία που σχετίζεται με το θέμα του προγράμματος. Το πρόγραμμα χωρίζεται σε τέσσερα μέρη, τα οποία διαρθρώνονται ως εξής: Το πρώτο μέρος θα πραγματοποιηθεί στην αίθουσα πολυμέσων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου (Α2 Παράρτημα, Εικ. 10). Εκεί οι μαθητές θα συζητήσουν, γενικά, για την έννοια του μουσείου, καθώς και για τη σημασία του παρελθόντος και της αρχαιολογικής μαρτυρίας για τη δημιουργία της γνώσης, της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας και μνήμης. Η συζήτηση στη συνέχεια θα επικεντρωθεί στη σημασία της κεραμικής για τη ζωή των αρχαίων, καθώς και στον τρόπο κατασκευής και διακόσμησης πήλινων αντικειμένων. Το δεύτερο μέρος θα πραγματοποιηθεί στους δυο ορόφους του αρχαιολογικού μουσείου. Εκεί οι μαθητές θα ασχοληθούν με φύλλα εργασίας. Το τρίτο μέρος θα πραγματοποιηθεί είτε σε υπαίθριο χώρο των αποθηκών «Λεονάρδου» που βρίσκονται σε παρακείμενο κτίριο, σε μικρή απόσταση από το μουσείο, αν το επιτρέπουν οι καιρικές συνθήκες, είτε στην αίθουσα πολυμέσων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου. Εκεί οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, θα αναλάβουν συγκεκριμένες εργασίες που θα προσομοιάζουν με τη λειτουργία ενός κεραμικού εργαστηρίου, με σκοπό να κατανοήσουν τα βήματα που απαιτούνται για την κατασκευή ενός πήλινου αντικειμένου. Παράλληλα, θα πραγματοποιείται συζήτηση μεταξύ μαθητών και εμπυχωτή ο οποίος θα δίνει τις απαραίτητες οδηγίες. Αφού ολοκληρωθεί το τρίτο μέρος, οι μαθητές θα κληθούν να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο αξιολόγησης για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (τέταρτο μέρος).

7.1.1.1 Παιδαγωγικές μέθοδοι

Οι παιδαγωγικές μέθοδοι που προτείνονται να χρησιμοποιηθούν κατά την υλοποίηση του προγράμματος είναι τρεις: α) η μαιευτική μέθοδος, όπου αναδεικνύεται η επικοινωνιακή διάσταση των εκθεμάτων και δίνεται η δυνατότητα αλληλεπίδρασης των μαθητών μεταξύ τους και των μαθητών με τον εμπυχωτή, β) η ανακαλυπτική μέθοδος, όπου ενθαρρύνεται η ατομική πρωτοβουλία μέσω παιχνιδιών εξερεύνησης και γ) η βιωματική – δημιουργική μέθοδος, όπου οι μαθητές εξασκούν τις δεξιότητές τους μέσω της υλικής βιωματικής μεθόδου και μαθαίνουν μέσω της εμπειρίας.

²² Η κάθε σχολική ομάδα δεν θα πρέπει να ξεπερνά τα 25 άτομα.

7.1.1.2 Στόχοι

Οι στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι: α) να γνωρίσουν οι μαθητές τους τρόπους κατασκευής των πήλινων αγγείων μέσα από βιωματικές μεθόδους, β) να κατανοήσουν τη σημασία της κεραμικής για την καθημερινότητα των ανθρώπων της αρχαιότητας, γ) να εντοπίσουν τις σχέσεις των πήλινων χρηστικών αντικειμένων του παρελθόντος με τα σημερινά, δ) να προσεγγίσουν την έννοια του Μουσείου, ε) να εξασκηθούν στην ομαδική εργασία, στ) να εξασκήσουν δεξιότητες και να εκφραστούν δημιουργικά.

7.1.1.3 Σύνδεση με τη Σχολική Ύλη

Υπάρχει σύνδεση με τη σχολική ύλη στα παρακάτω μαθήματα: α) «Ιστορία»: βιβλίο μαθητή, μέρος δεύτερο «Προϊστορία» (σελ.97-146) (Μαϊστρέλλης, Καλύβη, Μιχαήλ, 2015), β) «Μελέτη περιβάλλοντος»: βιβλίο μαθητή, ενότητα 7 «Ο Πολιτισμός μας», κεφάλαιο 1 (σελ.109) (Κόκκοτας, Αλεξόπουλος, Μαλαμίτσα, Μαντάς, Παλαμαρά, Παναγιωτάκη, 2015), γ) «Εικαστικά»: βιβλίο μαθητή, ενότητα Δ «Δημιουργίες και Δημιουργοί Χθες και Σήμερα», κεφάλαιο Δ1 (σελ.69-71) (Ζωγράφος, Αξασπούλου, Μπέσσας, Μπέσσα, 2015).

7.1.1.4 Πριν την Επίσκεψη

Πριν την επίσκεψη στο χώρο του μουσείου ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει επισκεφθεί το μουσείο, να έχει δει τα φύλλα εργασίας του εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς και να έχει παραλάβει έντυπο με την ενδεικτική βιβλιογραφία (Ε1 Παράρτημα). Στη συνέχεια θα πρέπει να γίνει μια συζήτηση στην τάξη σχετικά με τους λόγους πραγματοποίησης της επίσκεψης στο μουσείο, καθώς και μια προσπάθεια προσέγγισης της έννοιας του Μουσείου. Όσα παιδιά έχουν ήδη επισκεφθεί κάποιο μουσείο θα περιγράψουν την εμπειρία τους και τα υπόλοιπα θα προσπαθήσουν να φανταστούν τι πρόκειται να δουν στην έκθεση του μουσείου. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός θα οδηγήσει το διάλογο στο θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος, κάνοντας τις απαραίτητες αναφορές στα μαθήματα που αναφέρονται στην αρχαία ελληνική αγγειοπλαστική²³. Ενδεικτικά, αναφέρονται μερικές ερωτήσεις που μπορούν

²³ Στο πλαίσιο της παρουσίασης του θέματος, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα, μπορεί να πραγματοποιηθεί στη σχολική αίθουσα, προβολή του ντοκιμαντέρ «Το Σταυροδρόμι του Πηλού» της

να ενισχύσουν το διάλογο: «Από ποιά υλικά ήταν φτιαγμένα τα αγγεία που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι;», «Τι γνωρίζετε για τον πήλο;», «Έχετε δει πως κατασκευάζεται ένα πήλινο αγγείο σήμερα;». Επίσης, είναι σημαντικό να αποσαφηνιστούν στους μαθητές άγνωστες λέξεις και έννοιες που σχετίζονται με το θέμα, όπως, μεταξύ άλλων, "όστρακα", "κεραμικός τροχός", "κεραμικός κλίβανος", "όπτηση", "αμφορέας". Τέλος, είναι σημαντικό, οι μαθητές να κατανοήσουν πως πρέπει να ακολουθήσουν συγκεκριμένους κανόνες συμπεριφοράς μέσα στο μουσείο.

7.1.1.5 Δραστηριότητες στο Μουσείο

Στο πρώτο μέρος του προγράμματος, η διάρκεια του οποίου δεν θα ξεπερνά τα 30 λεπτά και θα πραγματοποιηθεί στην αίθουσα πολυμέσων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου, θα επιδιωχθεί, μέσω του διαλόγου που θα συντονίζει ο εμπνευστής (ή ο εκπαιδευτικός), η αποσαφήνιση του όρου «Μουσείο», οι μαθητές θα αναφερθούν στους λόγους που επισκεπτόμαστε ένα μουσείο, ενώ θα γίνει προσπάθεια να κατανοήσουν τη σημασία του παρελθόντος για το σήμερα (π.χ. δημιουργία ατομικής/συλλογικής ταυτότητας και μνήμης). Παράλληλα, μέσω της χρήσης εποπτικού υλικού που θα παρουσιάζεται με ψηφιακά μέσα και μπορεί να περιλαμβάνει βίντεο, φωτογραφίες και σχέδια, οι μαθητές θα μπορέσουν να κατανοήσουν πιο εύκολα ζητήματα που αφορούν τους τρόπους εύρεσης του πηλού, τα σχήματα των αγγείων, τη λειτουργία του κεραμικού τροχού, τους τρόπους διακόσμησης και όπτησης των αγγείων κ.ά. Μέσω της συζήτησης και της παράλληλης προβολής εποπτικού υλικού, καθώς και ενός φυλλαδίου που θα τους μοιραστεί και θα περιλαμβάνει τα σχήματα των αρχαίων αγγείων (B.1 Παράρτημα, Πίνακας 1α-β) οι μαθητές μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τα πήλινα αγγεία που είναι φτιαγμένα με κεραμικό τροχό από τα χειροποίητα, να κατανοούν τη χρήση τους μέσω των σχημάτων ή της διακόσμησής τους, καθώς και τη σημασία των παραστάσεων ή των γραπτών στοιχείων - σε κάποια από αυτά - για τους επιστήμονες, προσπαθώντας να κάνουν μια πρώτη ανάγνωση. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιες ερωτήσεις που μπορούν να τεθούν: «Ποια από τα παρακάτω πήλινα αγγεία είναι χειροποίητα και ποια τροχήλατα και γιατί;» (A2 Παράρτημα, Εικ. 2-4) «Ποια θεωρείτε πως ήταν η χρήση των παρακάτω πήλινων αγγείων; Δικαιολογήστε την απάντησή σας» (A2 Παράρτημα, Εικ. 5-9) «Τι μαθαίνουμε για τον κεραμικό τροχό, βλέποντας το συγκεκριμένο πλακίδιο που βρίσκεται στο

σειράς *Τεχνίτες και Εργαστήρια* της ΕΡΤ (Κωνσταντινίδη) ή ακόμη, μια επίσκεψη σε ένα εργαστήριο κεραμικής της περιοχής.

Μουσείο του Λούβρου στη Γαλλία;» (Α4 Παράρτημα, Εικ. 25) «Βλέποντας αυτή την παράσταση που υπάρχει σε μια υδρία που σήμερα βρίσκεται στη Γερμανία, πως πιστεύετε πως λειτουργούσε ένα εργαστήριο κεραμικής στην αρχαία Αθήνα; Μπορείτε να διακρίνετε τους τεχνίτες και με τι ασχολείται ο καθένας;» (Α4 Παράρτημα, Εικ. 26) «Τι πιστεύετε πως απεικονίζει αυτό το πινάκιο που βρίσκεται στο μουσείο του Λούβρου στη Γαλλία;» (Α4 Παράρτημα, Εικ. 27).

Για το δεύτερο μέρος, οι μαθητές θα εισέλθουν στις αίθουσες του μουσείου, όπου θα ασχοληθούν με τα φύλλα εργασίας που θα τους διανεμηθούν. Κάποια παραδείγματα παρουσιάζονται στη συνέχεια²⁴ (Γ1.1, Γ1.2, Γ1.3, Γ1.4 Παράρτημα). Οι μαθητές θα δουλέψουν σε ομάδες, θα αναζητήσουν τα αγγεία που τους έχουν ανατεθεί, θα διαβάσουν τις πληροφορίες που περιέχονται στα φύλλα εργασίας και θα προσπαθήσουν να απαντήσουν στις ερωτήσεις. Στη συνέχεια η κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τις απαντήσεις της στα υπόλοιπα παιδιά, ενώ, παράλληλα, θα γίνονται οι απαραίτητες διευκρινήσεις από τον εμπνευστή/εκπαιδευτικό. Η διάρκεια του δεύτερου μέρους δεν θα ξεπερνά τα 40 λεπτά.

Στο τρίτο μέρος, η διάρκεια του οποίου δεν θα ξεπερνά τα 40 λεπτά, οι μαθητές αφού χωριστούν σε ομάδες, θα αναλάβουν τη λειτουργία ενός κεραμικού εργαστηρίου. Ως πρώτη ύλη μπορούν να χρησιμοποιήσουν πηλό χειροτεχνίας ο οποίος στεγνώνει μόνος του. Σε κάποιες ομάδες θα ανατεθεί το πλάσιμο σκύφων, κυλίκων και πινακίων (πιάτων). Άλλες ομάδες θα φτιάξουν τις λαβές των αγγείων. Τα αγγεία που έχουν πλάσει οι μαθητές θα τα πάρουν μαζί τους στη σχολική αίθουσα, όπου αφού τα διακοσμήσουν, θα οργανώσουν μια έκθεση στο σχολείο.

Στο τέταρτο μέρος ο εκπαιδευτικός καλείται να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα το οποίο θα παραδώσει στο προσωπικό του μουσείου (Δ1 Παράρτημα). Τα συμπεράσματα που θα βγουν είναι πολύ πιθανό ότι θα βοηθήσουν στην αναπροσαρμογή του λεξιλογίου στην ηλικία των παιδιών, καθώς και στην κατανόηση από πλευράς μουσείου για το είδος των εκθεμάτων που

²⁴ Τα παραδείγματα που παρουσιάζονται είναι ενδεικτικά και μπορούν να αποτελέσουν ένα είδος οδηγού για τη δημιουργία φύλλων εργασίας από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό με δραστηριότητες και θέματα που θεωρεί ο ίδιος πως μπορούν να συνεπικουρήσουν καλύτερα τη διδασκαλία του.

προκαλούν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των παιδιών, έτσι ώστε να πραγματοποιηθούν οι απαραίτητες αλλαγές στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Πλατή, 2010:388).

7.1.1.6 Μετά την Επίσκεψη

Τα παιδιά, όπως προαναφέρθηκε, αφού επιστρέψουν στο σχολείο, θα προχωρήσουν στη διακόσμηση των αγγείων που έφτιαξαν στο μουσείο. Ο εκπαιδευτικός μπορεί, βασιζόμενος στο σχολικό βιβλίο της Ιστορίας, να προτείνει κάποια μοτίβα ή μυθικά θέματα από τα οποία οι μαθητές θα επιλέξουν ποια θα ζωγραφίσουν πάνω στα αγγεία. Κάποια παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν και πάνω σε χαρτόνι. Στη συνέχεια μπορούν να οργανώσουν μια έκθεση πήλινων αγγείων στην τάξη. Κάποια από τα επεισόδια που θα επιλέξουν να ζωγραφίσουν οι μαθητές πάνω στα αγγεία που έφτιαξαν μπορούν να τα παρουσιάσουν δραματοποιημένα μέσα στην τάξη.

7.2 Μουσειοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα για Ηλικιωμένους, Μέλη Κέντρων Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ)

Το 1926 ο Αμερικανός εκπαιδευτής ενηλίκων Eduard Lindeman έγραφε: «Ολόκληρη η ζωή είναι μάθηση και γι' αυτό η εκπαίδευση δεν μπορεί να έχει τέλος» (Chadwick, 2004:30). Το μουσείο, ως ίδρυμα που λειτουργεί παιδευτικά για το κοινό του καθ' όλη τη διάρκεια του βίου του, μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιας κοινωνίας μάθησης. Οι ενήλικες που συμμετέχουν ενεργά στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες ενός μουσείου καλλιεργούν το αίσθημα αυτοπεποίθησης, ενισχύουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις τους και διευκολύνουν τη νοητική αλλαγή τους συμβάλλοντας στη διάδοση της δια βίου μάθησης (Taylor, 2010:6). Επίσης, όπως αναφέρει έρευνα επιστημόνων της κλινικής Mayo στη Μινεσότα που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό "Neurology", η ζωγραφική, το σχέδιο και τη γλυπτική (ξυλογλυπτική, αγγειοπλαστική), η ενασχόληση δηλαδή με την τέχνη μπορεί να μειώσει τον κίνδυνο εμφάνισης των πρώτων ενδείξεων άνοιας σε ποσοστό 73% σε ηλικιωμένους άνω των 85 ετών (Knarpton, 2015).

Στην Ελλάδα τα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών αντιπροσωπεύουν ποσοστό 19% του πληθυσμού και σύμφωνα με τις προβλέψεις, το 2030 θα είναι περίπου το 30% του πληθυσμού, κάτι που οφείλεται σε παράγοντες όπως η επιμήκυνση του προσδόκιμου ζωής, καθώς και η ολοένα και μεγαλύτερη υπογεννητικότητα (Ε.Γ.Γ.Ε. 2017). Αυτή η

διαπίστωση θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν από το προσωπικό των μουσείων, κατά το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, και να μην μένει στο περιθώριο αυτή η τόσο σημαντική ομάδα κοινού, όπως είναι οι ηλικιωμένοι²⁵.

Για να καταφέρουμε να έχουμε ένα πρόγραμμα με επικοινωνιακά οφέλη, θα πρέπει να προσδιορίσουμε με σαφήνεια τα ειδικά χαρακτηριστικά των ηλικιωμένων. Τα βασικά στοιχεία, λοιπόν, που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη ομάδα είναι τα παρακάτω: 1) Αλλαγές στις γνωστικές λειτουργίες με μείωση της ρέουσας νοημοσύνης (fluid intelligence) η οποία επηρεάζει τη μάθηση, αλλά σταθερότητα της αποκρυσταλλωμένης νοημοσύνης (crystallized intelligence) η οποία έχει σχέση με τον πολιτισμό και τη γλώσσα και αναφέρεται στη συσσωρευμένη γνώση, 2) Διαταραχές στη διάθεση, όπου πολύ συχνά παρατηρείται κατάθλιψη (σε 1/10 ηλικιωμένους) με συμπτώματα όπως έλλειψη αυτοπεποίθησης, συναίσθημα έντονης θλίψης, έλλειψη ευχαρίστησης, έλλειψη ενεργητικότητας, τάση για απομόνωση κ.ά. (Αναστασιάδου, 2015:34-35).

Όσον αφορά τη συγκεκριμένη ομάδα, τους ηλικιωμένους που είναι μέλη των ΚΑΠΗ, κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι τα εξής: 1) η πλειοψηφία τους αποτελείται από γυναίκες ηλικίας 65-70 ως 90 ετών, 2) έχουν, σε γενικές γραμμές, χαμηλό κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο, 3) παρόλο που νιώθουν συναισθήματα εγκατάλειψης, επιδιώκουν την κοινωνική συναναστροφή και την έκφραση (Γκότσης, Φατώλα, 2009-2010:66).

Αξιοποιώντας τα παραπάνω χαρακτηριστικά μπορούμε να σχεδιάσουμε και να πραγματοποιήσουμε στοχευμένες εκπαιδευτικές δράσεις που μπορούν να αποδειχθούν ωφέλιμες για τα άτομα της συγκεκριμένης ομάδας.

7.2.1 «Ταξίδι στο Παρελθόν»

Για να μπορέσει να λειτουργήσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μια ομάδα ατόμων τρίτης ηλικίας, θα πρέπει ο χώρος του μουσείου να είναι κατάλληλα διαμορφωμένος και προσβάσιμος καλύπτοντας τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης αυτοκινήτου κοντά στην είσοδο, ενώ

²⁵ Εδώ αναφερόμαστε στους ηλικιωμένους που αποτελούν την πρώτη και δεύτερη υποομάδα των ηλικιωμένων η οποία αποτελείται από άτομα ηλικίας 65 ως 84 ετών (τρίτης ηλικίας) τα οποία είναι ανεξάρτητα και σε καλή φυσική κατάσταση (Αναστασιάδου, 2015:26).

υπάρχει και ειδικό αναβατόριο για άτομα που είναι αδύνατο να χρησιμοποιήσουν τις σκάλες. Μια βασική αδυναμία – που πρέπει να διορθωθεί - είναι η έλλειψη ειδικών καθισμάτων με πλάτη και μικρού βάρους για εύκολη μετακίνηση και αποθήκευση, που θα μπορούν να καλύπτουν τις ανάγκες των ηλικιωμένων, οι οποίοι κουράζονται γρήγορα και χρειάζονται συχνά διαλείμματα για ανάπαυση.

Το προτεινόμενο πρόγραμμα απευθύνεται σε ηλικιωμένους τρίτης ηλικίας που δεν είναι μνημένοι στην τέχνη. Η ομάδα δεν θα ξεπερνά τα 20 άτομα. Η διάρκεια του προγράμματος θα είναι 2 ώρες και μπορεί να υλοποιηθεί από αρχαιολόγους ή μουσειοπαιδαγωγούς, οι οποίοι θα έχουν, ιδανικά, εμπειρία στην εκπαίδευση ενηλίκων.

7.2.1.1 Παιδαγωγικές μέθοδοι

Οι παιδαγωγικές μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν κατά την υλοποίηση του προγράμματος είναι δυο: α) η μαιευτική μέθοδος, όπου θα επιδιωχθεί η ανάδειξη της επικοινωνιακής διάστασης των εκθεμάτων και θα δοθεί η δυνατότητα αλληλεπίδρασης των επισκεπτών μεταξύ τους και των επισκεπτών με τον εκπαιδευτή και β) η βιωματική – δημιουργική μέθοδος, όπου οι επισκέπτες θα εξασκήσουν τις δεξιότητές τους μέσω της υλικής βιωματικής μεθόδου.

7.2.1.2 Στόχοι

Οι στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι: α) να αποκτήσουν οι επισκέπτες μια σαφή εικόνα για το σύνολο της έκθεσης, παρακολουθώντας την ευθύγραμμη αντίληψη του χρόνου, β) να γνωρίσουν την ιστορία της ανακάλυψης του σημαντικότερου εκθέματος του μουσείου, της Μυκηναϊκής Πανοπλίας των Δενδρών, γ) να κατανοήσουν τη χρήση επιλεγμένων αντικειμένων της μυκηναϊκής εποχής μέσω της απτικής επαφής και της αναφοράς τους σε σύγχρονα, ανασύροντας μνήμες και βιώματα, δ) να προσεγγίσουν το θέμα του επαναπατρισμού αρχαιοτήτων και ε) να εξασκήσουν δεξιότητες και να εκφραστούν δημιουργικά.

7.2.1.3 Η Επίσκεψη στο Μουσείο

Το πρόγραμμα χωρίζεται σε τέσσερα μέρη, τα οποία διαρθρώνονται ως εξής:

Το πρώτο μέρος, το οποίο θα έχει διάρκεια 1 ώρας, θα περιλαμβάνει, καταρχήν μια σύντομη περιήγηση στους δυο ορόφους του μουσείου, όπου θα παρουσιαστούν στους

επισκέπτες τα σημαντικότερα εκθέματα των οκτώ θεματικών ενοτήτων της έκθεσης. Στη συνέχεια, οι επισκέπτες θα παραμείνουν στο δεύτερο όροφο του μουσείου και θα μεταβούν στην αίθουσα πολυμέσων – εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Εκεί θα πραγματοποιηθεί προβολή του ντοκιμαντέρ του Φίλιππου Κουτσαφτή «ΤΟ.ΡΑ.ΚΕ.» το οποίο ιστορεί την ανεύρεση της πανοπλίας των Δενδρών και τον αντίκτυπο που είχε στην τοπική κοινωνία. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει σύντομη συζήτηση μεταξύ των επισκεπτών και του αρχαιολόγου / μουσειοεκπαιδευτή, όπου κάποιες από τις ερωτήσεις που μπορούν να τεθούν είναι οι παρακάτω: «Τι αξία έχει για σας η γνώση του παρελθόντος;», «Τι γνωρίζετε για τους Μυκηναίους;», «Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε στα ταφικά έθιμα των Μυκηναίων και σε αυτά του σήμερα;», «Θυμάστε κάποια μεγάλη ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε κοντά στον τόπο σας²⁶; Έχετε συζητήσει με κάποιον που ήταν παρών;», «Τι συναισθήματα σας γεννιούνται όταν μαθαίνετε για μια μεγάλη αρχαιολογική ανακάλυψη;», «Τι είδους προβλήματα θεωρείτε πως δημιουργούνται με τα περιστατικά λαθρανασκαφών που παρατηρούνται σε αρχαιολογικές θέσεις;», «Είστε υπέρ του επαναπατρισμού αρχαιοτήτων από μουσεία του εξωτερικού και γιατί;».

Για το δεύτερο μέρος, το οποίο θα έχει διάρκεια 40 λεπτά, οι επισκέπτες θα εισέλθουν στην αίθουσα εκθεμάτων του 1^ο ορόφου του μουσείου και θα καθίσουν γύρω από την προθήκη με τη Μυκηναϊκή Πανοπλία των Δενδρών (Α2 Παράρτημα, Εικ. 11). Εκεί, αφού γίνει μια περιεκτική παρουσίαση των εκθεμάτων της προθήκης από τον αρχαιολόγο / μουσειοεκπαιδευτή, θα μοιραστούν στους επισκέπτες, ακριβή αντίγραφα πήλινων μυκηναϊκών αντικειμένων (κύλικα, κύπελλο, ειδώλιο Φ, οينوχόη, θήλαστρο) για τα οποία θα ακολουθήσει συζήτηση που θα αφορά τις απόψεις των επισκεπτών σχετικά με το υλικό και τις τεχνικές κατασκευής τους, καθώς και με τον τρόπο χρήσης τους και θα περιλαμβάνει, συγκρίσεις με σημερινά. Παράλληλα, ο αρχαιολόγος / μουσειοεκπαιδευτής θα προσφέρει τις απαραίτητες πληροφορίες που είτε θα επιβεβαιώνουν, είτε θα διορθώνουν τις απόψεις των επισκεπτών, ενώ μέσω κατάλληλων ερωτήσεων θα προσπαθεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών ώστε να ανασύρουν προσωπικά βιώματα, μνήμες και εμπειρίες μέσα από τη χρήση παρόμοιων αγγείων. Επίσης, μέσω αυτής της δραστηριότητας θα επιδιωχθεί η

²⁶ Αν η ομάδα αποτελείται από άτομα που κατοικούν στην ευρύτερη περιοχή του νομού Αργολίδας, η ερώτηση θα αφορά και τη συγκεκριμένη ανασκαφή στα Δενδρά που πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 1960.

ανάπτυξη της δεξιότητας της έκφρασης των επισκεπτών οι οποίοι θα προσπαθήσουν να περιγράψουν τα υλικά κατασκευής των αντικειμένων, την υφή τους και τα σχήματά τους.

Στο τρίτο μέρος που θα έχει διάρκεια 20 λεπτών, θα μοιραστεί στους επισκέπτες χαρτί ζωγραφικής, μολύβια, μαρκαδόροι ή άλλη γραφική ύλη (π.χ. κάρβουνο) και θα τους ζητηθεί να ζωγραφίσουν οποιοδήποτε έκθεμα ή ότι άλλο θέλουν που να σχετίζεται με το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (π.χ. το κτίριο του μουσείου, συνδυασμοί εκθεμάτων κ.ά.). Πρέπει να τονιστεί από τον αρχαιολόγο / μουσειοεκπαιδευτή πως δεν είναι αναγκαίο να γνωρίζει κάποιος να σχεδιάζει σωστά. Στο τέλος, τα μέλη της ομάδας θα επιλέξουν το καλύτερο σχέδιο που θα προταθεί, μαζί με άλλα του ίδιου προγράμματος, ως θέμα για την αφίσα του μουσείου που θα τυπωθεί στο πλαίσιο του ετήσιου εορτασμού για τις «Ευρωπαϊκές Νύχτες Μουσείων». Το σύνολο των σχεδίων μπορεί να εκτεθεί, αν υπάρχει η δυνατότητα, στους χώρους όπου πραγματοποιούνται περιοδικές εκθέσεις.

Στο τέταρτο μέρος θα μοιραστούν στους επισκέπτες ερωτηματολόγια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προγράμματος (Δ2 Παράρτημα).

7.3 Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Ειδικές Ομάδες Κοινού

Το σύγχρονο μουσείο, τα τελευταία χρόνια, συνειδητοποιεί όλο και περισσότερο πως το κοινό αποτελείται από άτομα με διαφορετικές, σύνθετες προσωπικότητες, με διαφορετικές ανάγκες και απόψεις. Κάθε άτομο, βάσει αυτών των πολυσύνθετων χαρακτηριστικών του, επιλέγει να επισκεφτεί – ή όχι – ένα μουσείο, εφόσον αυτά που του προσφέρονται καλύπτουν τις συγκεκριμένες ανάγκες του. Επίσης, οι αντιλήψεις περί «πολιτισμικής δημοκρατίας» και «εκδημοκρατισμού του πολιτισμού» οδήγησαν τους πολιτιστικούς οργανισμούς στην προσπάθεια παροχής ελεύθερης πρόσβασης (φυσικής, διανοητικής, πολιτισμικής) σε όλους. Το μουσείο, έχοντας ως βασική υποχρέωσή του την προσφορά στο κοινωνικό σύνολο, στο οποίο για πολλούς θα πρέπει να λογοδοτεί δημόσια, στοχεύει στη βελτίωση των υπηρεσιών του, στην προσπάθειά του να καλύψει τις ανάγκες διευρυμένων ομάδων κοινού ή εν δυνάμει κοινού (Μπούνια, 2015:129-130).

Στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού του, το μουσείο χρησιμοποιεί τη μάθηση ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό, τη διαπολιτισμική μάθηση και τη μάθηση για εμποδιζόμενα άτομα. Θέλοντας να αντιστρέψει κάθε είδους ανισότητες (οικονομικές, ταξικές, φυλετικές, φύλου, φυσικές) επιδιώκει να καταστήσει τα περιθωριοποιημένα άτομα κοινωνούς της γνώσης και των εμπειριών που επιθυμεί να προσφέρει μέσα από τις εκπαιδευτικές του δράσεις (Μπούνια, 2015:130).

7.3.1 Μουσειοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα για Ανέργους Νέους 15-24 Ετών

Σύμφωνα με την εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica, ως άνεργος²⁷ χαρακτηρίζεται αυτός που δεν έχει απασχόληση, ενώ θέλει και είναι ικανός να εργαστεί. Ο άνεργος δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τις ικανότητές του για να συμμετάσχει στη συλλογική εργασία της κοινωνίας και δεν έχει δικαίωμα αξίωσης μέρους από το κοινωνικό προϊόν, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να συντηρήσει τον εαυτόν του και την οικογένειά του. Επίσης, η ανεργία μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα τόσο σε κοινωνικό επίπεδο, μέσω μείωσης της κοινωνικής θέσης, τριβών στο οικογενειακό περιβάλλον, αισθήματος εχθρότητας προς τον κοινωνικό περίγυρο, όσο και σε ψυχολογικό, με τη γέννηση συναισθημάτων όπως χαμηλή αυτοπεποίθηση, πικρία, απογοήτευση και κατάθλιψη (Καναβιτσάς).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο²⁸, η ανεργία των νέων 15-24 ετών για τον Ιανουάριο του 2017 ανήλθε σε ποσοστό 17,6%, ενώ στην Ελλάδα το ποσοστό έφτασε στο 48%, που αποτελεί το υψηλότερο στην Ευρώπη, με την Ισπανία να ακολουθεί με ποσοστό 41,5% και την Ιταλία με ποσοστό 34,1% (Eurostat, 2017). Στην έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2015, στο κεφάλαιο με τίτλο «Φυγή ανθρώπινου κεφαλαίου: η σύγχρονη τάση μετανάστευσης των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης», αναφέρεται πως 427.000 Έλληνες 15-64 ετών μετανάστευσαν στο εξωτερικό αναζητώντας εργασία (ΤτΕ, 2016:74). Τα παραπάνω στοιχεία αντικατοπτρίζουν την κατάσταση που επικρατεί στην ελληνική κοινωνία σε σχέση με τη θέση των νέων, οι οποίοι, είτε θα έρθουν αντιμέτωποι με τις κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις της ανεργίας παραμένοντας στην Ελλάδα και ελπίζοντας στην αλλαγή του διεθνούς κοινωνικοπολιτικού κλίματος και στην εύρεση μιας θέσης εργασίας, είτε θα μεταναστεύσουν ελπίζοντας να ξεκινήσουν μια νέα πορεία με περισσότερες προοπτικές.

²⁷ Πάπυρος Larousse Britannica (2006): *Ανεργία*. Τόμος 7, σελ.309)

²⁸ Ευρώπη των 28.

7.3.1.1 «Μια Κούκλα για το Θέατρο στο Μουσείο»

Το προτεινόμενο πρόγραμμα απευθύνεται σε νέους ανέργους 15-24 ετών. Η κάθε ομάδα δεν θα ξεπερνά τα 15 άτομα. Το πρόγραμμα θα ολοκληρωθεί σε πέντε μονώρες συναντήσεις που θα πραγματοποιηθούν στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου, καθώς και με μια έκτη όπου θα γίνει η παράσταση κουκλοθέατρου που θα οργανώσει το μουσείο με τους συνεργάτες του και θα πραγματοποιήσει η ομάδα των συμμετεχόντων στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Το πρόγραμμα θα πραγματοποιηθεί με τη συνεργασία κουκλοπαίκτη²⁹ και αρχαιολόγου/μουσειοπαιδαγωγού.

Η ομάδα στην πρώτη συνάντηση θα ξεναγηθεί στις προθήκες όπου εκτίθενται αντικείμενα που σχετίζονται με το θέατρο, το Διόνυσο – θεό του δράματος -, με θέματα του μύθου που χρησιμοποιήθηκαν από τραγικούς ποιητές για το «ανέβασμα» θεατρικών παραστάσεων (δραματικών αγώνων) και κατασκευές - προγόνους της σημερινής κούκλας. Στις τρεις επόμενες συναντήσεις, ο κουκλοπαίκτης, μετά από μια εισαγωγή στην τέχνη του κουκλοθέατρου, θα δείξει στους συμμετέχοντες τα βήματα για την κατασκευή μιας μαριονέτας. Οι συμμετέχοντες θα φτιάξουν κούκλες αντλώντας έμπνευση από τα εκθέματα του μουσείου και την ιστορία τους. Στην Πέμπτη συνάντηση η ομάδα συνεργαζόμενη με τον αρχαιολόγο / μουσειοεκπαιδευτή, θα προχωρήσει στη δημιουργία του σεναρίου / σκηνοθεσίας, καθώς και στην σύνταξη των διαλόγων της παράστασης. Το πρόγραμμα θα ολοκληρωθεί στην έκτη συνάντηση με την παράσταση κουκλοθέατρου που θα πραγματοποιήσει η ομάδα, σε χώρο που θα υποδείξουν οι υπεύθυνοι του μουσείου.

7.3.1.1.1 Παιδαγωγικές μέθοδοι

Οι παιδαγωγικές μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν κατά την υλοποίηση του προγράμματος είναι δυο: α) η μαιευτική μέθοδος, όπου θα επιδιωχθεί η ανάδειξη της επικοινωνιακής διάστασης συγκεκριμένων εκθεμάτων και θα δοθεί η δυνατότητα αλληλεπίδρασης των επισκεπτών μεταξύ τους και των επισκεπτών με τον αρχαιολόγο / μουσειοεκπαιδευτή και β) η βιωματική – δημιουργική μέθοδος, όπου οι επισκέπτες θα εξασκήσουν τις δεξιότητές τους μέσω της κατασκευής μαριονέτας, καθώς και της παραγωγής μιας παράστασης κουκλοθέατρου.

²⁹ Για την πραγματοποίηση του προτεινόμενου προγράμματος απαιτείται η συνεργασία με κάποιο εργαστήριο κατασκευής κούκλας το οποίο θα παρέχει την στήριξή του στο μουσείο μέσω χορηγού που θα αναζητηθεί για την υλοποίηση της συγκεκριμένης δράσης.

7.3.1.1.2 Στόχοι

Οι στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος για τους συμμετέχοντες είναι: α) να κατανοήσουν την έννοια του αρχαίου δράματος και τη σχέση του με τη λατρεία του θεού Διονύσου, β) να συλλάβουν τη σημασία του μύθου για το θεματολόγιο του αρχαίου θεάτρου, γ) να προσεγγίσουν το σύμβολο της μάσκας – προσωπείου σε σχέση με το σύμβολο της μαριονέτας, δ) να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, όντας δημιουργικοί, ε) να αποκτήσουν συγκεκριμένες δεξιότητες που θα μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν και μετά το πέρας του προγράμματος.

7.3.1.1.3 Η Επίσκεψη στο Μουσείο

Στην πρώτη συνάντηση, η ομάδα θα ξεναγηθεί από τον αρχαιολόγο / μουσειοπαιδαγωγό στις συλλογές εκθεμάτων του δευτέρου ορόφου του μουσείου και συγκεκριμένα, στις προθήκες όπου παρουσιάζονται εκθέματα που σχετίζονται με το θέμα που διαπραγματεύεται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα: το θέατρο και όλες τις εκφάνσεις του μέσα από τα εκθέματα του μουσείου, έτσι ώστε να γίνει η μετάβαση στο κυρίως μέρος, όπου η ομάδα θα καταπιαστεί με την κατασκευή κούκλας. Η ξενάγηση θα χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες, όπου στην κάθε μια θα παρουσιάζονται τα σχετικά με το θέμα της ενότητας εκθέματα και θα πραγματοποιείται ανάλυση του θέματος της ενότητας από τον αρχαιολόγο / μουσειοπαιδαγωγό, καθώς και διάλογος με την ομάδα. Οι ενότητες είναι: 1) το θέατρο στην αρχαιότητα (σχετικό έκθεμα: το προσωπίο Σατύρου από την Ασίνη: Α2 Παράρτημα, Εικ. 12), όπου κάποιες από τις ερωτήσεις που μπορούν να τεθούν είναι: «Γνωρίζετε κάποιο θέατρο της αρχαιότητας;», «Έχετε παρακολουθήσει παραστάσεις αρχαίου δράματος;», «Ποια είδη αρχαίου δράματος γνωρίζετε;», «Ποιος πιστεύετε πως ήταν ο ρόλος της μάσκας για τους αρχαίους Έλληνες;», 2) ο Διόνυσος, ο θεός του δράματος (σχετικά εκθέματα: η προτομή του Διονύσου από τη Συλλογή Γλυμενόπουλου: Α2 Παράρτημα, Εικ. 13 και το θραύσμα αττικής μελανόμορφης οινόχους με παράσταση Διόνυσου και σατύρου από τους Αλιείς: Α2 Παράρτημα, Εικ. 15), με ερωτήσεις που μπορούν να τεθούν τις παρακάτω: «Τι γνωρίζετε για τη σχέση της λατρείας του θεού Διονύσου με τη γέννηση του θεάτρου;» «Ξέρετε πότε, που και για ποιό λόγο γεννήθηκε το αρχαίο δράμα;», 3) θέματα του μύθου που χρησιμοποιήθηκαν από τους αρχαίους τραγικούς σε δραματικούς αγώνες (σχετικό έκθεμα: η ερυθρόμορφη υδρία με παράσταση του φόνου της Κλυταιμνήστρας από τον Ορέστη από τη Συλλογή Γλυμενόπουλου: Α2 Παράρτημα, Εικ. 14), όπου κάποιες από τις ερωτήσεις που μπορούν να τεθούν είναι: «Γνωρίζετε έργα των αρχαίων τραγικών και

τους μύθους στους οποίους αναφέρονται;», «Τι γνωρίζετε για τους δραματικούς αγώνες;», 4) κατασκευές οι οποίες αποτελούν τις προγόνους της σημερινής κούκλας (σχετικό έκθεμα: η πήλινη πλαγγόνα³⁰ από την Ασίνη: Α2 Παράρτημα, Εικ. 16) όπου μπορούν να τεθούν οι παρακάτω ερωτήσεις: «Ποια πιστεύετε πως ήταν η χρήση της πλαγγόνας;», «Ποιες ομοιότητες / διαφορές παρατηρείτε στις χρήσεις μιας αρχαίας πλαγγόνας και μιας σημερινής κούκλας;».

Στη δεύτερη μονόωρη συνάντηση, ο κουκλοπαίκτης θα πραγματοποιήσει μια σύντομη εισαγωγή στην τέχνη του κουκλοθέατρου, θα παρουσιάσει τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν και αφού η ομάδα αποφασίσει με ποιο θέμα από την αρχαιότητα θέλει να ασχοληθεί, καθώς και πόσες μαριονέτες θα χρειαστεί να δημιουργηθούν, θα προχωρήσει στο αρχικό στάδιο κατασκευής της μαριονέτας (πρόσωπο), με τους συμμετέχοντες να ακολουθούν, κατασκευάζοντας τις δικές τους.

Στην τρίτη μονόωρη συνάντηση, θα κατασκευαστούν τα χέρια και τα πόδια καθώς και τα κοστούμια. Στην τέταρτη μονόωρη συνάντηση θα γίνει η συναρμολόγηση της μαριονέτας και θα παρουσιαστούν οι βασικές αρχές κίνησης και εμψύχωσης. Στην πέμπτη συνάντηση, η ομάδα σε συνεργασία με τον αρχαιολόγο / μουσειοεκπαιδευτή, θα προχωρήσει στη δημιουργία του σεναρίου / σκηνοθεσίας της παράστασης, καθώς και στην σύνταξη των διαλόγων. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα ολοκληρωθεί με την έκτη συνάντηση, με το ανέβασμα παράστασης κουκλοθέατρου που θα πραγματοποιήσει η ομάδα, σε χώρο και χρόνο που θα υποδείξουν οι υπεύθυνοι του μουσείου.

Μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος οι συμμετέχοντες καλούνται να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο αξιολόγησης που θα τους μοιραστεί (Δ3 Παράρτημα).

³⁰ Η πλαγγόνα ήταν γυναικεία κούκλα με αρθρωτά χέρια και πόδια, που στερεωνόταν στον κορμό με νήμα ή σύρμα και μπορούσε να κινηθεί. Εξυπηρετούσε και λατρευτικούς σκοπούς, όπως αποδεικνύει η ανεύρεσή της σε ιερά (Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, 2017). Ήταν κατασκευασμένες από κερί, ξύλο, ελεφαντόδοντο και, κυρίως, από πηλό. Ονομάζονταν και νευρόσπαστα (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, 2017).

Κεφάλαιο 8

Επίλογος

Η μουσειακή εκπαιδευτική πράξη στην Ελλάδα, παρά την πρόοδο - ποσοτική και ποιοτική - που έχει επιτευχθεί τα τελευταία χρόνια, πραγματοποιείται σε σταθερή βάση από λίγους ανθρώπους, υπό δύσκολες συνθήκες, ενώ δείγμα της ανάγκης αλλαγής κατεύθυνσης στην πολιτιστική πολιτική είναι η ανυπαρξία οργανωμένων γραφείων ή τμημάτων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα περισσότερα μουσεία της χώρας (Γκότσης, 2010:144-145).

Ζωντανό παράδειγμα αυτής της κατάστασης αποτελεί και το αρχαιολογικό μουσείο Ναυπλίου, που χρησιμοποιήθηκε ως μελέτη περίπτωσης στην παρούσα εργασία, του οποίου το προσωπικό - παρόλο που δεν υπάρχει οργανωμένο τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο μουσείο - μέσω μιας αξιέπαινης προσωπικής προσπάθειας, σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις χωρίς ουσιαστική αρωγή. Η εκπαιδευτική δραστηριότητα του μουσείου έχει επηρεαστεί και από την οικονομική κρίση των τελευταίων επτά ετών, καθώς δεν πραγματοποιούνται προσλήψεις εξειδικευμένου προσωπικού, ενώ υπάρχει αδυναμία διάθεσης κονδυλίων για την έκδοση εκπαιδευτικών φυλλαδίων και εκπαιδευτικών παιχνιδιών, καθώς και για την συντήρηση και αναβάθμιση των υπάρχουσών δομών (Παράρτημα Ζ1).

Προσεγγίζοντας τις εκπαιδευτικές δράσεις του αρχαιολογικού μουσείου Ναυπλίου, είδαμε πως οι περισσότερες εντάσσονται σε κάποια πανελλαδική επικοινωνιακή δράση, κάτι που, χωρίς, φυσικά, να θεωρείται μειονέκτημα, φανερώνει μια αδυναμία σχεδιασμού και υλοποίησης αυτόνομων, στοχευμένων, πρωτότυπων εκπαιδευτικών δράσεων για διαφορετικές ομάδες κοινού, κάτι που αποτελεί στόχο κάθε σύγχρονου, δημοκρατικού μουσείου. Μέσω τέτοιων δράσεων, το μουσείο θα βοηθήσει το κοινό του

στη συναισθηματική και διανοητική του πρόσβαση στις εκθεσιακές θεματικές, ενώ θα γίνει πιο ελκυστικό και για το εν δυνάμει κοινό.

Στο γενικότερο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής του, το αρχαιολογικό μουσείο Ναυπλίου θα πρέπει να αναπτύξει μια πιο δυναμική παρουσία στο διαδίκτυο, μέσω της λειτουργίας μιας ανεξάρτητης ιστοσελίδας, όπου θα παρέχεται η πρόσβαση σε διαδραστικά παιχνίδια και θα επιδιώκεται η επικοινωνία με το κοινό του. Επίσης, θα είναι θετική η συνεργασία του, κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με άλλους φορείς (π.χ. μουσεία, συλλόγους κ.ά.).

Μέσω των προτεινόμενων μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων για τρεις διαφορετικές ομάδες κοινού που παρουσιάσαμε παραπάνω, επιδιώκουμε να εμπλουτίσουμε το θεματολόγιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου, προτείνοντας υλοποιήσιμες, στοχευμένες δράσεις που αφορούν και ομάδες κοινού στις οποίες, σπανίως, απευθύνεται ένα μουσείο (π.χ. ηλικιωμένοι, νέοι άνεργοι).

Η σημερινή, αυξητική τάση στο ρυθμό επισκεψιμότητας του μουσείου, μπορεί να ενισχυθεί, αν το μουσείο ανοίξει νέους διαύλους επικοινωνίας με περισσότερα τμήματα του κοινού και εν δυνάμει κοινού του. Σε αυτή την αλλαγή μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά ο σχεδιασμός και η υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων, που δεν θα αποκλείουν καμία κοινωνική ομάδα, θα στοχεύουν στην παροχή γνώσης προς όλο το κοινωνικό σύνολο και, τελικά, στη βελτίωση της κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

- Αδάμ-Βελένη, Π., Γεωργάκη, Π. & Ξανθοπούλου, Κ. (2010). Εκπαιδευτικά προγράμματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Στο: Βέμη, Μπ. & Νάκου, Ει. (επιμ.) *Μουσεία και εκπαίδευση*, σελ.195-206, Αθήνα: Νήσος.
- Αναστασιάδου, Β. (2015) Χαρακτηριστικά Ηλικιωμένων. Στο: Αναστασιάδου, Β. (επιμ.) *Διαχείριση Σύνθετων Καταστάσεων στα Πλαίσια της Γηριατρικής Οδοντιατρικής*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σ. 26.
- Black, G. (2009) *Το Ελκυστικό Μουσείο*. Μτφ. Κωτίδου, Σ. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Brown, S. (2007) A Critique for Generic Learning Outcomes. Στο: *Journal of Learning Design* (περιοδικό), 2(2), σσ. 22-30. <https://www.jld.edu.au/article/view/37/35> [Πρόσβαση: 03.02.2017].
- Γερμανός, Δ. (2010) Το Μουσείο «Πάει Σχολείο;». Στο: *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Βέμη, Μ. & Νάκου, Ε., (επιμ.). Αθήνα: Νήσος, σελ. 287-297.
- Chadwick, A. (2004) Lifelong Learning in Museums: an Overview with Reference to Museums and the Post-School Sector. Στο: *Engage* (περιοδικό), Vol 0 σσ. 30-34. <http://www.engage.org/downloads/152E2098F ee-1.5-Alan%20Chadwick.pdf> [Πρόσβαση: 09.02.2017].
- Γκότσης, Σ. (2002) Αντικείμενο και Ερμηνεία: Από τις Θεωρητικές Αναζητήσεις στη Μουσειακή και Εκπαιδευτική Πράξη. Στο: *Μουσείο - Σχολείο, 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα 20-22/9/2002*. Βοσνίδης, Π., Τσιτούρη, Α., (επιμ.), σσ. 17-21. Αθήνα: ΥΠΠΟ& ICOM Ελληνικό Τμήμα.
- Γκότσης, Σ. (2010) Μουσειακές Ερμηνευτικές Δράσεις: Επιχειρώντας Κάποιες Οριοθετήσεις. Στο: *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Βέμη, Μ. & Νάκου, Ε., (επιμ.) σσ. 139-148. Αθήνα: Νήσος.
- Γκότσης, Σ., Βοσνίδης, Π. (2010-2011) Μουσειοεκπαιδευτικές Δράσεις για Όλους, από τη Θεωρία στην Πράξη. *Ilissia*, 7-8, σελ.64-70.
- Γκότσης, Σ., Φατώλα, Ρ. (2009-2010) Έφτασα σε αυτήν την ηλικία και δεν είχα ξαναπάει σε μουσείο... *Ilissia*, 5-6, σελ.64-71.

- Desvallees, A. & Mairesse, F. (2014) *Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας*. Armand Colin, ICOM.
http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museology_WEB_greek.pdf [Πρόσβαση: 30.01.2017].
- Eisner, E. W., & Day, M. D. (2004) *Handbook of research and policy in art education*. Routledge.
- Eisner, E. W. (2007) *Assessment and Evaluation in Education and the Arts*. Στο: *International handbook of research in arts education*. L. Bresler (επιμ.) (σσ. 423–426.). Springer Netherlands.
- Ζαφειράκου, Αί. (2000) *Μουσεία και Σχολεία*. Αθήνα: τυπωθήτω.
- Ζίας, Ν. (1991) Πρόλογος. Στο: Οιχαλιώτου, Μ. (επιμ.) *Ίδρυση, Οργάνωση και Λειτουργία Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων σε Μουσεία, Ετήσια Διεθνής Συνάντηση CECA 1988*, σελ. 1-17, Αθήνα: ICOM Ελληνικό Τμήμα.
- Ζωγράφος, Θ., Αξαπούλου, Α., Μπέσσας, Δ., Μπέσσα, Ε. (2015) *Εικαστικά*, βιβλίο μαθητή, Αθήνα: ΟΕΔΒ (ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ), ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ- ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Gibbs, K., Siung, J., Sunderland-Bowe, J. (2009) Good practice from MAP for ID: guidelines and discussion points. Στο: *Museums as Places for Intercultural Dialogue: selected practices from Europe*. Bodo, S., Gibbs, K., Sani, M. (επιμ.). Map For ID Group. [http://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/service/Handbook MAPforID EN.pdf](http://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/service/Handbook_MAPforID_EN.pdf) [Πρόσβαση: 04.02.2017].
- Hein, G., E. (1998) *Learning in the Museum*, Routledge: London.
- Hein, G., E. (2012) Μουσειακή εκπαίδευση. Στο: *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: Ένας Πλήρης Οδηγός*. MacDonald, Sh. (επιμ.). Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Hooper – Greenhill, E. (1994) *Museum and Gallery Education*, Λονδίνο: Leicester University Press.
- Ιωαννίδης, Α. (1985) *Μουσείο: Μοντέρνο ή και Δημοκρατικό*. *Αρχαιολογία*, τ.16, σελ. 10.
- Ιωαννίδης, Α. (1988) Η Δημιουργία Εκπαιδευτικού Προγράμματος στην Εθνική Πινακοθήκη της Αθήνας: Η Προσέγγιση του Μοντέρνου. Στο: Οιχαλιώτου, Μ. (επιμ.) *Ίδρυση, Οργάνωση και Λειτουργία Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων σε Μουσεία, Ετήσια Διεθνής Συνάντηση CECA 1988*, σελ. 57-62, Αθήνα: ICOM Ελληνικό Τμήμα.

- Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ρ. (1988) Γέννηση του Ανοιχτού στα Παιδιά Μουσείου. Στο: *Το Μουσείο Μέσο Τέχνης και Αγωγής*, Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ρ., Κάσσαρης, Χ., (επιμ.). Αθήνα: Καστανιώτη, σελ. 22-23.
- Καρατζίκος, Ι. (2015) Εργασία για τη Θεματική Ενότητα «Πολιτιστική Επικοινωνία» στο Πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη». Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου. <http://www.academia.edu/11955960/%CE%91%CE%BD%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%83%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%82%CE%BC%CE%AC%CF%81%CE%BA%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%B3%CE%BA%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85%CE%9D%CE%B1%CF%85%CF%80%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85%CE%A0%CE%A0%CE%91%CE%98%CE%95%22%CE%91%CE%A0%CE%9A%CE%A5>
- Καυταντζόγλου, Ρ. (2003) *Λαογραφικά Μουσεία, "Λαϊκός Πολιτισμός" και το "Κοινό" των Μουσείων*. Εθνογραφικά τ.12-13, σελ. 33-46.
- Κόκκοτας, Π., Αλεξόπουλος, Δ., Μαλαμίτσα, Α., Μαντάς, Γ., Παλαμαρά, Μ. & Παναγιωτάκη, Π. (2015) *Μελέτη Περιβάλλοντος*, βιβλίο μαθητή, Αθήνα: ΟΕΔΒ (ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ), ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ- ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Μαϊστρέλλης, Σ., Καλύβη, Ε. & Μιχαήλ, Μ. (2015) *Ιστορία Γ' Δημοτικού, από τη Μυθολογία στην Ιστορία*, βιβλίο μαθητή, Αθήνα: ΟΕΔΒ (ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ), ΥΠ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ- ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
- Μέγα, Γ. (2012) *Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό, Τόμος Ε, Πολιτιστικά Προγράμματα, Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών στις 8 Π.Σ. 3 Π.Σ. Εξ., 2 Π.Σ. Εισ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*.
- Merriman, N. (1999) *Ανοίγοντας τα Μουσεία στο Κοινό. Αρχαιολογία* (περιοδικό), τ.72, σελ. 43.
- Μπαζίνη, Ε. (2015) *Σχεδιάζοντας Ένα Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για το Αρχαίο Θέατρο*. Αθήνα:ΥΠΠΟΠΑΙΘ.
- Μπούνια, Α., Οικονόμου, Μ. & Πιστιάβα Ε. Μ. (2010) *Η Χρήση Νέων Τεχνολογιών σε Μουσειακά Εκπαιδευτικά Προγράμματα: Αποτελέσματα μιας Έρευνας στα*

- Ελληνικά Μουσεία. Στο: *Μουσεία και εκπαίδευση*, Βέμη, Μπ. & Νάκου, Ει. (επιμ.). Αθήνα: Νήσος, σελ. 335-347.
- Νάκου, Ε. (2001) *Μουσεία, Εμείς τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
 - Νικονάνου, Ν. (2005) Ο Ρόλος της Μουσειοπαιδαγωγικής στα Σύγχρονα Μουσεία. *Τετράδια Μουσειολογίας* (περιοδικό) 2(3), Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, σελ. 18-25.
 - Oreck, B. (2007) To See and to Share: Evaluating the Dance Experience in Education. Στο: *International handbook of research in arts education*. Bresler, L. (επιμ.), σσ. 341-355. Springer Netherlands.
 - Orosz, J. (1990) *Curators and Culture: The Museum Movement in America, 1740 – 1870*, Τασκαλούζα: University of Alabama Press.
 - Ορφανίδη, Λ. (2003) *Εισαγωγή στη Μουσειολογία*. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών.
 - Παπαϊωάννου Γ., Στεργιάκη, Α. (2013) *Σχολείο – Μουσείο – Ψηφιακός Κόσμος*. Ρόδος: Σχολική Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Ιαλυσού.
 - Παππή, Ε. (2009) *Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, η Επανέκθεση. Αρχαιολογία* (περιοδικό), τ.113, σελ. 101.
 - Πάπυρος Larousse Britannica (2006) *Ανεργία*. Τόμος 7, σελ.309. Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος.
 - Πίνη, Ε. (2002) Μουσείο και Εκπαίδευση: Ένα Κοινό Πεδίο Δράσης. Στο: *Μουσείο – Σχολείο, 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα, 20-22 Σεπτεμβρίου 2002*. Βοσνίδης, Π. & Τσιτούρη, Α., (επιμ.). Αθήνα: ΥΠΠΟ, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ICOM Ελληνικό Τμήμα και Δημοτικό Μουσείο Καβάλας, σελ. 62-65.
 - Πλατή, Μ. (2010) Η Εκπαίδευση στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης: παιδιά και Ενήλικες. Στο: *Μουσεία και εκπαίδευση*. Βέμη, Μπ. & Νάκου, Ει. (επιμ.), σελ. 335-347. Αθήνα: Νήσος.
 - Ραΐση-Βολανάκη, Τ. (1995) *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
 - Taylor, E., W. (2010) Cultural Institutions and Adult Education. Στο: *New Directions for Adult and Continuing Education* (περιοδικό) 2010(127) σσ. 5-14.
 - Thinesse-Demel J. (2000) Adult education and the Museum. New visions, trends and innovations for the visitor orientation after 2000. Στο: *Simply Visitors?*

European Trends in Museum Education. Negri, M., Sani, M., (επιμ.). Istituto Beni Culturali della Regione Emilia Romagna pp.10-21.

- Τιβέριος, Μ. (1996) *Αρχαία Αγγεία*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Τσιτούρη, Α. (2002) Το μουσείο, Ένα Δυναμικό Εργαλείο Εκπαίδευσης. Στο: *Μουσείο – Σχολείο, 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα, 20-22 Σεπτεμβρίου 2002*. Βοσνίδης, Π. & Τσιτούρη, Α., (επιμ.). Αθήνα: ΥΠΠΟ, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ICOM Ελληνικό Τμήμα και Δημοτικό Μουσείο Καβάλας, σελ. 22-25.
- ΥΠΠΟ (2002) Δ' ΕΠΚΑ. Στο: *Παιχνίδια Πολιτισμού*. Αθήνα:ΥΠΠΟ, ΤΑΠΑ.
- Ψαρράκη – Μπελεσιώτη, Ν. (2000) *Πρόγραμμα Μελίνα: Εκπαίδευση – Λαϊκός Πολιτισμός*. Αθήνα: ΥΠΠΟ, ΥΠΕΠΘ.
- Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, Ν. (2007) Δομικά Ζητήματα στη Διεξαγωγή της Μουσειοπαιδαγωγικής. Στο: *Μουσεία 04, 3 Μέρη για τα Μουσεία, Εκπαιδευτικό Συμπόσιο, 7-9 Μαΐου 2004*, Σκαλτσά, Μ., (επιμ.). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτηρίου, σελ. 27-46.

Διαδικτυακές Πηγές

- Δεμελή, Μ. (2011) *Ένα Μουσείο από το Μέλλον*. Έθνος [online] http://www.ethnos.gr/politismos/arthro/ena_mouseio_apo_to_mellon-54728950/ [Πρόσβαση: 10.04.2017].
- Ε.Γ.Γ.Ε. (Ελληνική Γεροντολογική και Γηριατρική Εταιρεία) (2017) *Δημογραφικά στοιχεία* [online] <http://www.gerontology.gr/%CE%B5%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CF%89%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CF%84%CE%B5/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%B1> [Πρόσβαση: 25.3.2017]

- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (2017) *Αντικείμενο του Μήνα: Κούκλες Κοριτσιών (Πλαγγόνες)* [online] <http://www.namuseum.gr/object-month/2011/feb/feb11-gr.html> [Πρόσβαση: 06.05.2017]
- Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ), (2017) *Διευρυμένοι Διάλογοι* [online] <http://www.emst.gr/dievrimenoi-dialogoi/> [Πρόσβαση: 12.1.2017]
- Ελματζόγλου, Ν. (1987) *Μυκηναϊκή Τέχνη* [video online] <http://archive.ert.gr/4868/> [Πρόσβαση: 11.04.2017].
- ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή) (2017) *Μουσεία και Αρχαιολογικοί Χώροι (Επισκέψεις-εισπράξεις) / 2010 - 2016* [online] <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SCI21/2009-M12> [Πρόσβαση: 10.04.2017].
- Eurostat (2017) *Harmonised Unemployment Rate by Sex - Age Group 15-24*. Eurostat [online] <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teilm021&plugin=1> [Πρόσβαση: 05.05.2017].
- Καναβιτσάς, Ε. *Οι Ψυχολογικές Επιπτώσεις της Ανεργίας*. E-Psychology [online] <https://www.e-psychology.gr/work-psychology/135-consequences-of-unemployment.html> [Πρόσβαση: 05.05.2017].
- Knapton, S. (2015) *Painting, drawing and sculpting in old age may protect against dementia*. Telegraph [online] <http://www.telegraph.co.uk/news/science/science-news/11522730/Painting-drawing-and-sculpting-in-old-age-may-protect-against-dementia.html> [Πρόσβαση: 28.04.2017].
- Κωνσταντινίδη, Μ., *Το Σταυροδρόμι του Πηλού* [video online] <http://archive.ert.gr/72718/> [Πρόσβαση: 11.04.2017].
- Minerva Europe (2005) Minerva Publications. *Αρχές Ποιότητας για Πολιτιστικούς Δικτυακούς Κόμβους: Οδηγός*. [Online] http://www.minervaeurope.org/publications/qualitycommentary_el.htm > [Προσπελάστηκε στις 2.5.2017]
- Μονάδα Απεξάρτησης 18 Άνω, (2017) *Ιστορική Εξέλιξη* [online] <http://www.18ano.gr/profil-18ano/> [Πρόσβαση: 10.5.2017]
- Μπούνια, Α. (2015) *Προσεγγίζοντας Διαφορετικές Κοινότητες: Δράσεις Κοινωνικής Ένταξης, Διαπολιτισμικής Αγωγής και Διεύρυνσης της Προσβασιμότητας για Εμποδιζόμενα Άτομα*. Στο: *Μουσειακή Μάθηση και*

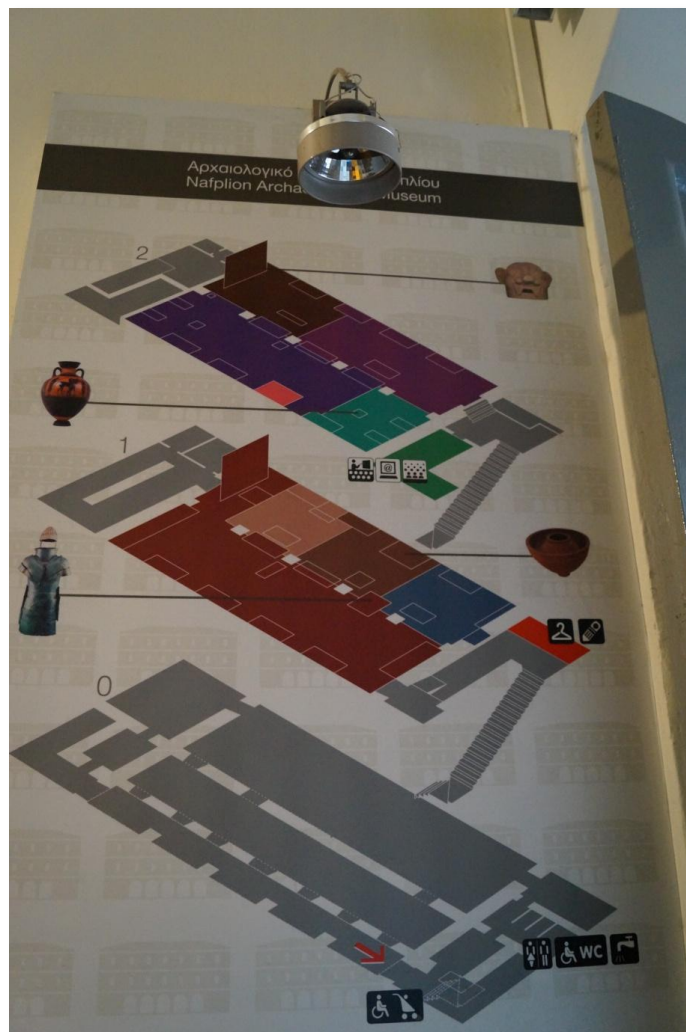
- Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Νικονάνου, Ν., (επιμ.) [online] <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712> [Πρόσβαση: 12.3.2017]
Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα, σελ. 129-149.
- Νικονάνου, Ν. (2015) Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι: Συμμετοχή – Εμπειρία – Δημιουργία. Στο: *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Νικονάνου, Ν., (επιμ.) [online] <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712> [Πρόσβαση: 5.3.2017] Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα, σελ. 51-86.
 - Οδυσσεύς (2012) *Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου, Ιστορικό*. [online] http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3462 [Πρόσβαση: 4.3.2017]
 - Παπασταύρου, Ε. (2012) *Αρχαιολογικό Μουσείο Κολώνας Αίγινας*. Οδυσσεύς [online] http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3255 [Πρόσβαση: 4.2.2017].
 - Τράπεζα της Ελλάδος, (2016) *Έκθεση του Διοικητή για το Έτος 2015*. Αθήνα: Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδας, <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2015.pdf> [Πρόσβαση: 06.05.2017].
 - UNESCO (1976) *Recommendation on the Development of Adult Education*, http://www.unesco.org/education/pdf/NAIROB_E.PDF [Πρόσβαση: 10.01.2017].
 - UNESCO - Institute of Education, (1997). *The Hamburg Declaration on Adult Education*, <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/pdf/con5eng.pdf> [Πρόσβαση: 09.01.2017].
 - UNESCO (2005) *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*, <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf> [Πρόσβαση: 10.02.2017].
 - UNESCO (2012) *Role of Museums in Education and Cultural Tourism Development*, <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002201/220143E.pdf> [Πρόσβαση: 08.01.2017].
 - ΥΠΠΟ (2012) *Περιβάλλον και Πολιτισμός 2012, Παντέχνου πυρός σέλας Λαμπερές ιστορίες φωτιάς*. Επίσημη Ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού [online] http://www.yppo.gr/3/g32.jsp?obj_id=50512 [Πρόσβαση: 18.3.2017]
 - ΥΠΠΟ (2016) *Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές 2016*. Επίσημη Ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού [online] http://www.yppo.gr/3/g32.jsp?obj_id=65092 [Πρόσβαση: 19.3.2017]

- Φιλιππουπολίτη, Α. (2015α) Εκπαιδευτικές Θεωρίες και Μουσειακή Μάθηση. Στο: *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Νικονάνου, Ν., (επιμ.) σελ. 27-49 <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712> [Πρόσβαση: 4.2.2017] Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα.
- Φιλιππουπολίτη, Α. (2015β) Προγράμματα Ελεύθερου Χρόνου: Οικογένειες, Παιδιά, Ενήλικες. Στο: *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Νικονάνου, Ν., (επιμ.) <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712> [Πρόσβαση: 4.2.2017] Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα, σελ. 113-127.

Παράρτημα Α

Φωτογραφικό Υλικό

Α.1 Κάτοψη και Υπόμνημα Ορόφων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου

Εικ.1α Κάτοψη των ορόφων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου, (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ.1β Υπόμνημα για την κάτοψη των ορόφων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου, (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

A.2 Αντικείμενα και Χώροι της Έκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου

Εικ.2 Καρποδόχη, Φράγχθι, Μέση Νεολιθική, MN 14450 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.3 Βαθύ κύπελλο, Άρια, Πρωτοελλαδική, MN 27513 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.4 Αττικός μελανόβαφος σκύφος, Αλιείς, 480-450 π. Χ., MN 10252 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.5 Αρύταινα, Φράγχθι, Μέση Νεολιθική, MN 14505 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.6 Κύπελλο, Τίρυνθα, ΥΕΙΙΒ2-ΙΙΙΓ, ΜΝ 30813 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.7 Υδρία, Μπερμπάτι, Μεσοελλαδική, MN 4164 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.8 Θήλαστρο, Ασίνη, ΥΕΙΙΓ-Υπομυκηναϊκή, MN31257 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.9 Ενεπίγραφο τμήμα χείλους κρατήρα, 6ος αι. π. Χ., MN 9067 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.10 Η αίθουσα πολυμέσων - εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ.11 Η Μυκηναϊκή Πανοπλία των Δενδρών [πηγή: <http://followodysseus.culture.gr>, ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.12 Πήλινο Μικρογραφικό Προσωπείο Σατύρου, Ασίνη, 2^{ος} αι. π. Χ. MN 4275 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.13 Πήλινη προτομή Διονύσου, 400 π. Χ. Συλλογή Γλυμενόπουλου, MN 324 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.14 Ερυθρόμορφη υδρία με παράσταση του φόνου της Κλυταιμνήστρας από τον Ορέστη, 440 π. Χ. Συλλογή Γλυμενόπουλου, MN 11609 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό

Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

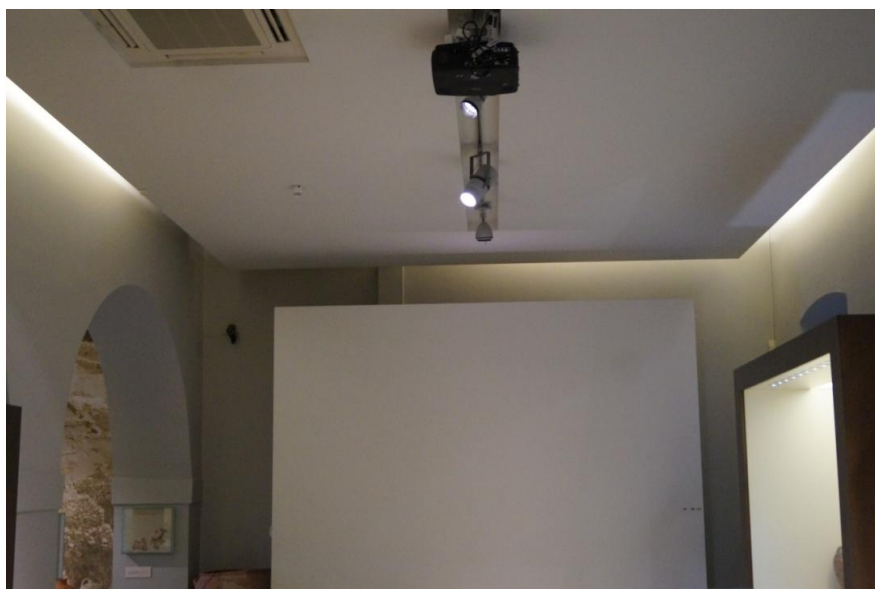

Εικ.15 Θραύσμα αττικής μελανόμορφης οinoχής με παράσταση Διόνυσου και σατύρου, 500 π. Χ. Αλιείς, MN 32353 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Εικ.16 Πήλινη πλαγγόνα, 2^{ος} αι. π. Χ. Ασίνη, MN 3287 [πηγή: ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid / Nafplion Archaeological Museum), Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)]

Α.3 Οι Νέες Τεχνολογίες στην Έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου

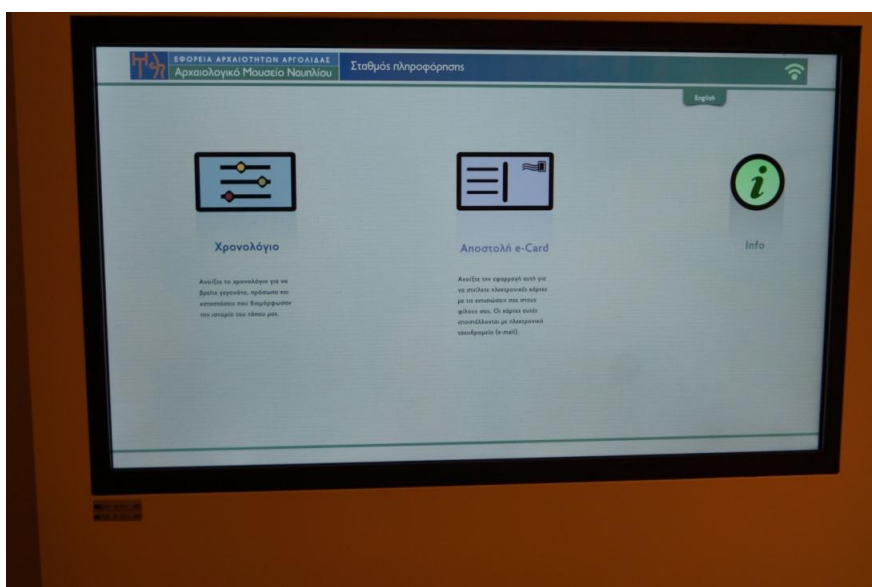
Εικ. 17 Προτζέκτορας προβολής φωτογραφιών στον πρώτο όροφο του μουσείου (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ. 18 Η Μυκηναϊκή Πανοπλία των Δενδρών και δίπλα οθόνη προβολής animation (πηγή: Γκίκας Χάρης)

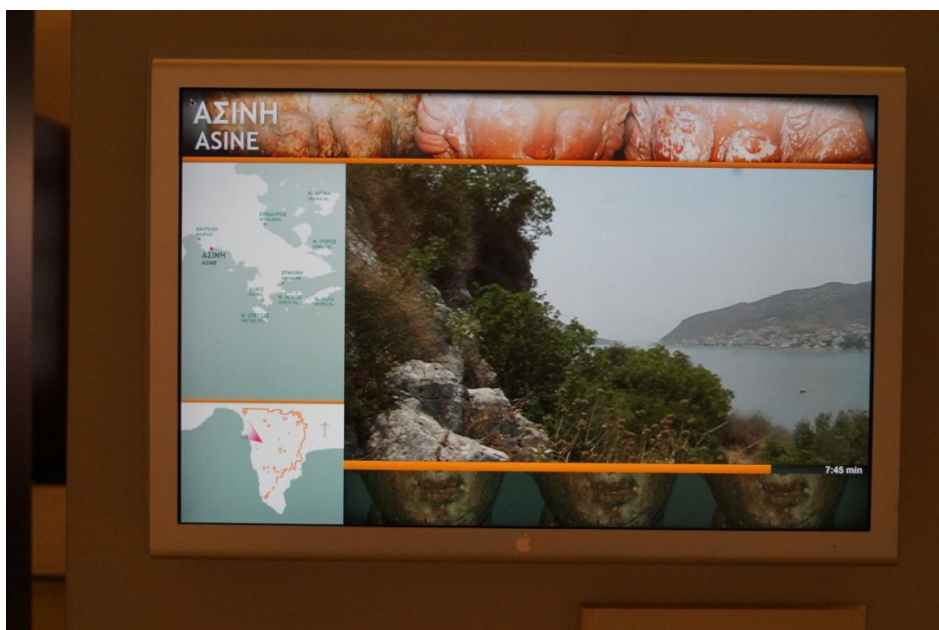
Εικ. 19 Σταθμός πληροφόρησης στον προθάλαμο του δευτέρου ορόφου του μουσείου (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ. 20 Σταθμός πληροφόρησης στον προθάλαμο του δευτέρου ορόφου του μουσείου (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ. 21 Προβολή από προτζέκτορα στην αίθουσα πολυμέσων του δευτέρου ορόφου του μουσείου (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ. 22 Ψηφιακή κορνίζα όπου παρουσιάζονται φωτογραφίες από τον αρχαιολογικό χώρο της Ασίνης (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ. 23 Ψηφιακή κορνίζα όπου παρουσιάζονται φωτογραφίες από τον αρχαιολογικό χώρο των Αλιέων (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Εικ. 24 Ψηφιακή κορνίζα όπου παρουσιάζονται φωτογραφίες από τον αρχαιολογικό χώρο της Ερμιόνης (Φωτογραφία: Γιάννης Καρατζίκος)

Α.4. Πήλινα Αντικείμενα σε Μουσεία του Εξωτερικού

Εικ.25 Αναθηματικό πλακίδιο από την Αρχαία Κόρινθο, Αρχαϊκής Περιόδου, Μουσείο Λούβρου (πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Μπριτάνικα)

Εικ.26 Αττική Υδρία, Ομάδα Λεάγρου, 510 π. Χ., Μόναχο Κρατική Αρχαιολογική Συλλογή (πηγή: Art Institute Chicago)

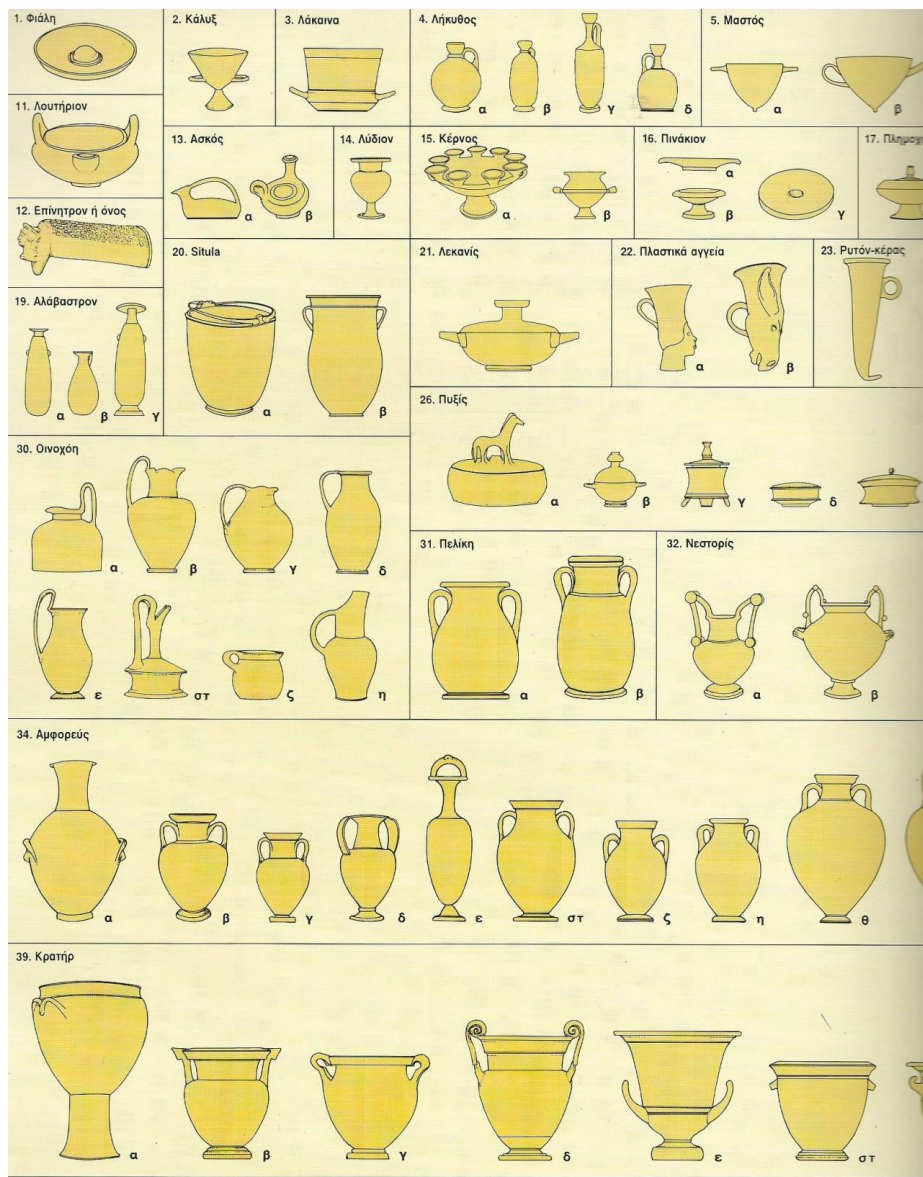

Εικ.27 Αναθηματικό πλακίδιο από την Κόρινθο (Πεντεσκούφια) Αρχαϊκή περίοδος, Μουσείο Λούβρου (πηγή: Musée du Louvre)

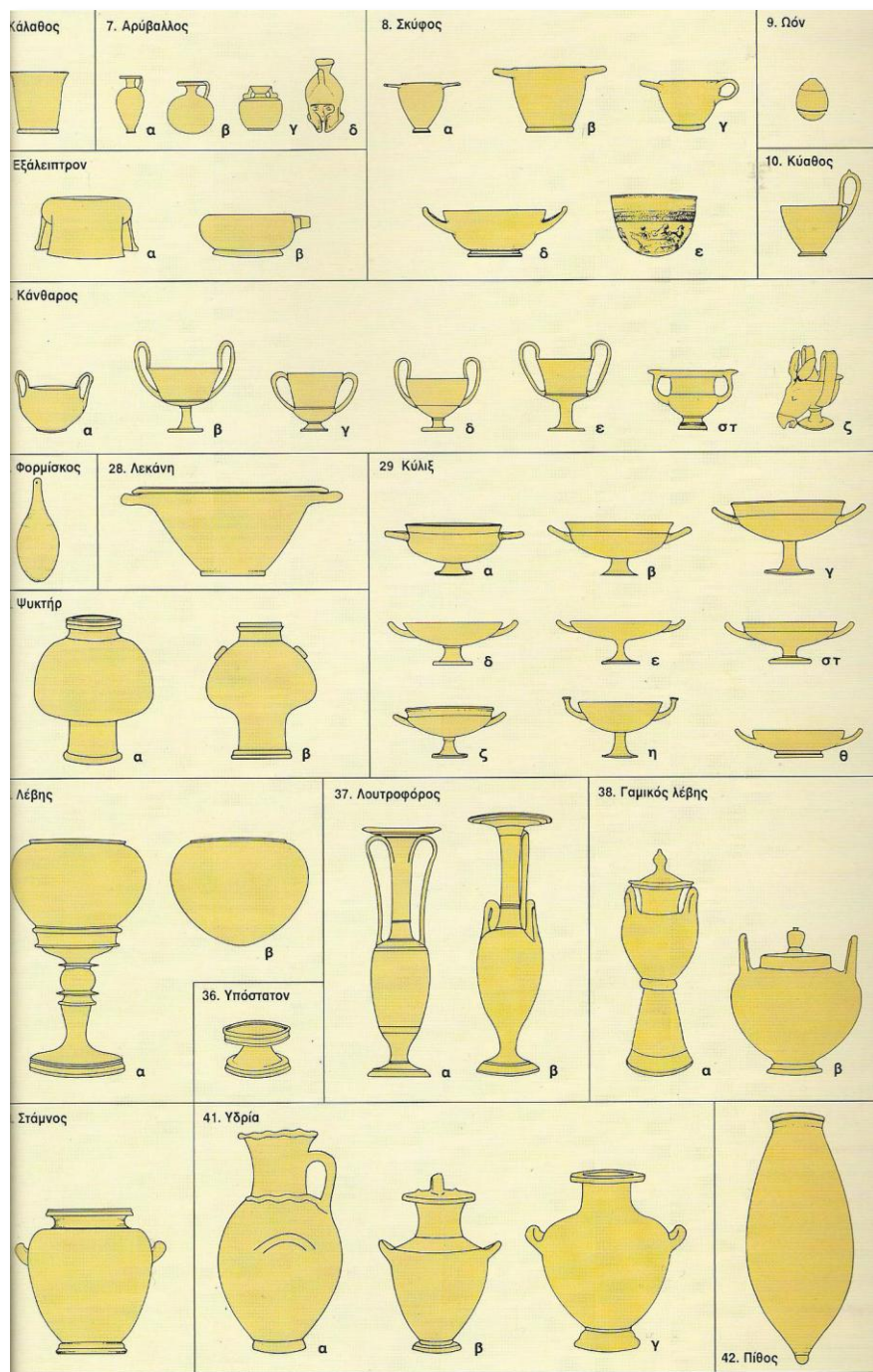
Παράρτημα Β

Πίνακες

Β.1 Τα Σχήματα των Αρχαίων Ελληνικών Αγγείων

Πίνακας. 1α Τα Σχήματα των Αρχαίων Ελληνικών Αγγείων (Τιβέριος, 1994:364)

Πίνακας. 1β Τα Σχήματα των Αρχαίων Ελληνικών Αγγείων (Τιβέριος, 1994:365)

Παράρτημα Γ

Φύλλα Εργασίας

**Γ.1 Φύλλα Εργασίας για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα
«Μόνο με Χώμα, Νερό και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία
στην Αρχαιότητα»**

**Γ.1.1 Φύλλο Εργασίας 1: «Ο Μυκηναϊκός
Ψευδόστομος Αμφορέας»**

ΜΑΘΑΙΝΩ

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός πήρε το όνομά του από τις Μυκήνες, τη σημαντικότερη πόλη εκείνης της εποχής. Οι μυκηναίοι ήταν πολύ καλοί **έμποροι** και ταξίδευαν σε όλη τη Μεσόγειο με τα καράβια τους μεταφέροντας τα προϊόντα τους (αγγεία, λάδι, κρασί, κοσμήματα) και φέρνοντας πίσω άλλα (χαλκό, ασήμι, χρυσό, ελεφαντόδοντο).

Ένα από τα πιο συνηθισμένα μυκηναϊκά αγγεία ήταν ο **ψευδόστομος αμφορέας**, ο οποίος ονομάστηκε έτσι γιατί έχει ένα «ψεύτικο στόμιο». Ο ψευδόστομος αμφορέας χρησιμοποιούνταν για τη μεταφορά εμπορευμάτων, κυρίως λαδιού και κρασιού.

ΑΝΑΖΗΤΩ

	
Όροφος	A
Προθήκη	9
Όνομα	Ψευδόστομος αμφορίσκος
Αριθμός Μουσείου Ναυπλίου	MN 3319
Υλικό	Πηλός
Χρονολόγηση	12ος αι. π. Χ.
Χρήση	Αποθηκευτική

ΠΑΡΑΤΗΡΩ & ΕΡΜΗΝΕΥΩ

Αφού διαβάσεις προσεκτικά τα στοιχεία που σου δίνονται παραπάνω, παρατήρησε προσεκτικά το αγγείο και βάλε ✓ δίπλα στη σωστή απάντηση:

Ο ψευδόστομος αμφορέας χρησίμευε για:	1) Την αποθήκευση κρασιού ή λαδιού ☐ 2) Το μαγείρεμα του φαγητού ☐
Ο κεραμέας αφού τον έπλασε στον τροχό:	1) Τον έψησε στον κλίβανο ☐ 2) Τον ζωγράφισε ☐
Η παράσταση που έχει μας πληροφορεί ότι οι Μυκηναίοι:	1) Ταξίδευαν μόνο από την ξηρά με άλογα ☐ 2) Ταξίδευαν και με καράβια διασχίζοντας τη θάλασσα ☐
Οι Μυκηναίοι ήταν καλοί στο:	1) Εμπόριο ☐ 2) Κυνήγι ελεφάντων ☐

ΜΑΘΑΙΝΩ

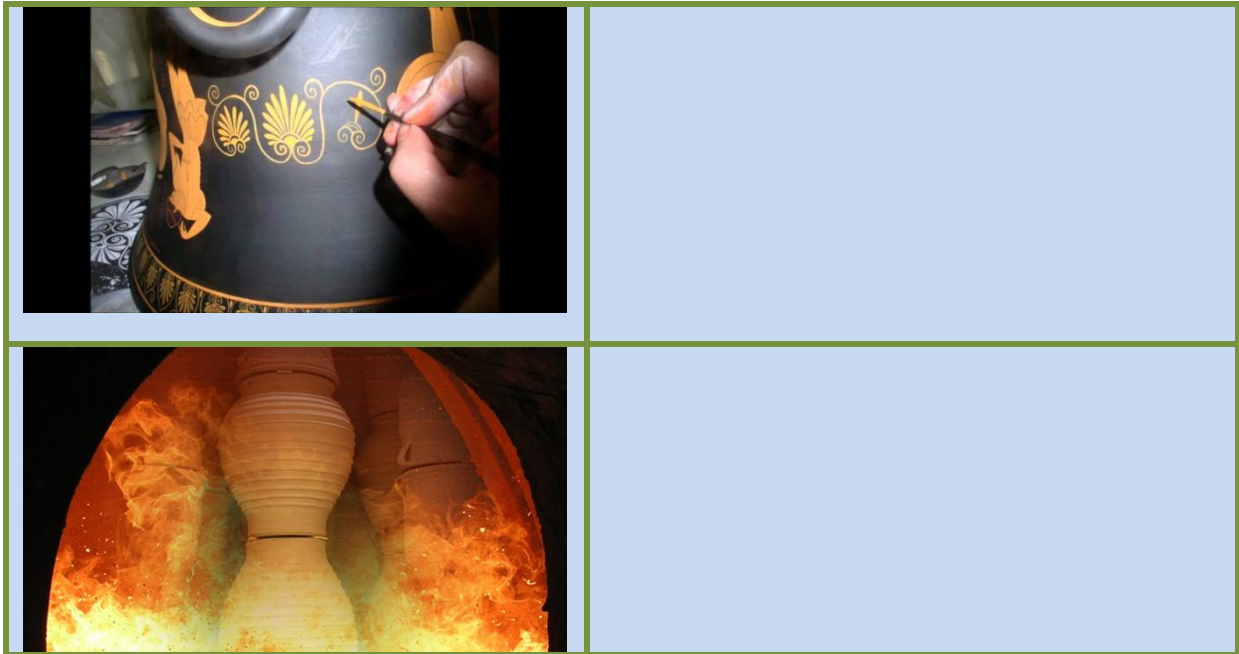
Η κατασκευή ενός πήλινου αγγείου περιλάμβανε τα παρακάτω 5 βήματα:

- 1) Ο αγγειοπλάστης μάζευε τον πηλό και τον τοποθετούσε στην αυλή του εργαστηρίου του. Μετά τον έπλενε για να τον καθαρίσει από μικρά πετραδάκια.
- 2) Τον έπλαθε και αφού έπαιρνε ένα βόλο τον τοποθετούσε στο κέντρο του τροχού του. Τον τροχό τον γύριζε ένας βοηθός. Έτσι σχηματιζόταν το βασικό μέρος ενός αγγείου.
- 3) Πολλά τμήματα αγγείων, όπως π.χ. οι λαβές και το πόδι πλάθονταν ξεχωριστά, μια εργασία που μπορούσε να γίνει από βοηθούς. Τα μεγάλα αγγεία συναρμολογούνταν από περισσότερα κομμάτια.
- 4) Ακολουθούσε η διακόσμηση του αγγείου από τον αγγειογράφο ή τον ίδιο τον αγγειοπλάστη.
- 5) Τέλος, το αγγείο ψηνόταν, μαζί με άλλα, στον κεραμικό κλίβανο.

ΠΑΡΑΤΗΡΩ & ΕΡΜΗΝΕΥΩ

Αφού διάβασες τις παραπάνω πληροφορίες, παρατήρησε προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες που δείχνουν τα βήματα κατασκευής των πήλινων αγγείων και στη σωστή σειρά γράφοντας δίπλα το σωστό αριθμό (1-5).

Γ.1.2 Φύλλο Εργασίας 2: «Ο Παναθηναϊκός Αμφορέας»

ΜΑΘΑΙΝΩ

Τα **κεραμικά εργαστήρια** βρίσκονταν συνήθως έξω και κοντά στα τείχη της πόλης σε πολυσύχναστα σημεία όπου μπορούσαν να βρεθούν αγοραστές.

Στα περισσότερα αρχαία αγγεία δεν έχει υπογράψει ο δημιουργός. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις όπου σώζονται υπογραφές που συνοδεύονται από τα ρήματα: **ΕΠΟΙΕΣΕΝ** και **ΕΓΡΑΦΣΕΝ**. Το πρώτο ρήμα αναφέρεται στον αγγειοπλάστη και το δεύτερο στον αγγειογράφο. Σε κάποιες περιπτώσεις ένας κεραμέας υπογράφει και ως αγγειοπλάστης και ως αγγειογράφος. Σε εποχές μεγάλης ζήτησης σε ένα μεγάλο κεραμικό εργαστήριο εργάζονταν πολλοί εργάτες και ο καθένας τους έκανε διαφορετική εργασία.

Ο αμφορέας είναι μεγάλο κλειστό αγγείο με δυο κάθετες λαβές και το χρησιμοποιούσαν για μεταφορά ή αποθήκευση, κυρίως, υγρών (π.χ. λάδι) αλλά και στερεών.

Οι παναθηναϊκοί αμφορείς ονομάστηκαν έτσι γιατί ήταν τα αγγεία που δίνονταν ως έπαθλο στους νικητές των αγώνων των Παναθηναίων. Τους γέμιζαν με λάδι από τις ιερές ελιές της θεάς Αθηνάς στον Ελαιώνα. Ο κάθε αμφορέας περιείχε 36 κιλά

ελαιολάδου. Στη μια τους όψη απεικονιζόταν πάντα η θεά Αθηνά σε στάση μάχης και στην άλλη το αγώνισμα όπου διακρίθηκε ο αθλητής. Οι παναθηναϊκοί αμφορείς διακοσμούσαν πάντα με τον **μελανόμορφο ρυθμό** κατά τον οποίο οι μορφές και τα διακοσμητικά στοιχεία ζωγραφίζονταν με μαύρο χρώμα πάνω στην ανοιχτόχρωμη επιφάνεια του πηλού και τις λεπτομέρειες τις χάρασαν. Αντίθετα, κατά τον **ερυθρόμορφο ρυθμό**, οι μορφές και τα διακοσμητικά στοιχεία ζωγραφίζονταν με κόκκινο και μαύρο χρώμα πάνω στην ανοιχτόχρωμη επιφάνεια του πηλού.

Οι Παναθηναϊκοί Αγώνες διοργανώθηκαν κατά την παράδοση από το μυθικό Εριχθόνιο για την ένωση όλων των Αθηναίων. Αναδιοργάνωση της εορτής των Παναθηναίων έχουμε όμως στην εποχή του Πεισιστράτου το 566 π. Χ. όπου διακρίνονται σε Μεγάλα και Μικρά Παναθήναια. Επίσης, αναδιοργανώνεται η πομπή του πέπλου της θεάς Αθηνάς, με την εισαγωγή αθλητικών αγώνων, ενώ αποφασίζεται να δίνονται ως βραβεία στους νικητές των αγωνισμάτων οι παναθηναϊκοί αμφορείς. Τα Παναθήναια διοργανώνονταν κάθε τέσσερα χρόνια, ως το 410 μ. Χ. περίπου (για χίλια χρόνια).

Οι **ιππικοί αγώνες** ήταν οι παλαιότεροι των Παναθηναίων. Ήταν αγώνες για αριστοκράτες, καθώς μόνο αυτοί μπορούσαν να κατέχουν και να εκπαιδεύουν αγωνιστικά άλογα. Ο ηνίοχος και ο ιππέας έτρεχαν για λογαριασμό του ιδιοκτήτη του αλόγου, ο οποίος έπαιρνε και το βραβείο. Ο νικητής της αρματοδρομίας, για παράδειγμα έπαιρνε 140 αμφορείς, δηλαδή 5 τόνους λάδι.

ΑΝΑΖΗΤΩ

Όροφος	B
Προθήκη	38
Όνομα	Παναθηναϊκός αμφορέας, του Ζωγράφου του Μαστού (Συλλογή Γλυμενόπουλου)
Αριθμός Μουσείου Ναυπλίου	MN 1
Υλικό	Πηλός
Χρονολόγηση	530-520 π. Χ.
Χρήση	Έπαθλο στους Παναθηναϊκούς Αγώνες
Παράσταση	Στη μια πλευρά (αριστερά) απεικονίζεται σκηνή υποδοχής του νικητή αναβάτη με το άλογό του σε ιππικό αγώνα των Μεγάλων Παναθηναίων, πιθανόν ιπποδρομίας. Στην άλλη πλευρά (δεξιά) απεικονίζεται η θεά Αθηνά Πρόμαχος με δόρυ και ασπίδα ανάμεσα σε δυο κίονες. Ο ένας κίονας έχει πετεινό στην κορυφή. Δίπλα υπάρχει η επιγραφή: «ΤΟΝ ΑΘΕΝΕΘΕΝ ΑΘΛΟΝ».

ΠΑΡΑΤΗΡΩ & ΕΡΜΗΝΕΥΩ

Αφού διαβάσεις προσεκτικά τα στοιχεία που σου δίνονται παραπάνω, παρατήρησε προσεκτικά το αγγείο και βάλε ✓ δίπλα στη σωστή απάντηση:

Ο παναθηναϊκός αμφορέας είναι ζωγραφισμένος με τον:	3) Μελανόμορφο ρυθμό ☐ 4) Ερυθρόμορφο ρυθμό ☐
Δόθηκε σαν έπαθλο σε νικητή στους:	3) Ολυμπιακούς Αγώνες ☐ 4) Αγώνες των Παναθηναίων ☐
Ο παναθηναϊκός αμφορέας χρησίμευε ως:	3) Έπαθλο ☐ 4) Αγγείο μεταφοράς υγρών ή στερεών ☐
Πάνω στον αριστερό κίονα απεικονίζεται:	3) Σκύλος ☐ 4) Πετεινός ☐
Τα Παναθήναια γίνονταν:	1) Κάθε 5 χρόνια ☐ 2) Κάθε 4 χρόνια ☐
Ο παναθηναϊκός αμφορέας περιείχε:	1) Κρασί ☐ 2) Ελαιόλαδο ☐

Γ.1.3 Φύλλο Εργασίας 3: «Η λήκυθος από τον Τάφο του Πολεμιστή στην Ερμιόνη»

ΜΑΘΑΙΝΩ

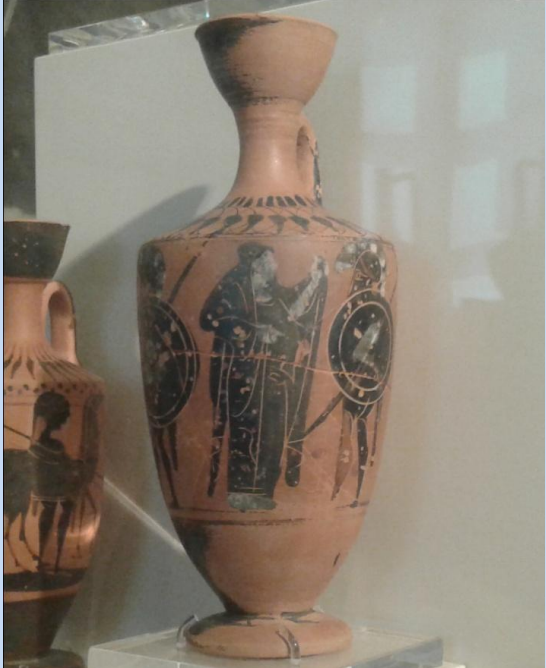
Η λήκυθος ήταν ένα αγγείο στο οποίο τοποθετούσαν τα λάδια καλλωπισμού, αρώματα και ορισμένα καρυκεύματα. Οι λήκυθοι πολλές φορές χρησιμοποιούνταν ως προσφορά στους νεκρούς και τις ξεχωρίζουμε από το μεγάλο τους μέγεθος, το λευκό χρώμα που είχε πολλές φορές η επιφάνειά τους ή την παράσταση που απεικονιζόταν στην επιφάνειά τους. Βλέπουμε, δηλαδή, ότι είχε 2 χρήσεις: μία καθημερινή και μία ταφική.

Όταν η λήκυθος προοριζόταν για ταφική χρήση, στο εσωτερικό της περιείχε ένα **μικρό δοχείο** όπου γέμιζε με μικρή ποσότητα λαδιού για λόγους οικονομίας. Το δοχείο αυτό βρισκόταν στο **λαιμό** του αγγείου. Τι είναι όμως ο λαιμός ενός αρχαίου αγγείου;

Για να μπορούμε να περιγράψουμε καλύτερα ένα αρχαίο αγγείο το χωρίζουμε σε μέρη. Έτσι, ένας αμφορέας χωρίζεται στα παρακάτω μέρη:

ΑΝΑΖΗΤΩ

	
Όροφος	B

Προθήκη	28
Όνομα	Μελανόμορφη λήκυθος (Εργαστήριο των Αθηνών 581)
Αριθμός Μουσείου Ναυπλίου	MN 32250
Υλικό	Πηλός
Χρονολόγηση	500-475 π. Χ.
Χρήση	Ταφική
Προέλευση	Ερμιόνη - Τάφος πολεμιστή
Παράσταση	Σκηνή αποχαιρετισμού του πολεμιστή.

ΠΑΡΑΤΗΡΩ & ΕΡΜΗΝΕΥΩ

Αφού διαβάσεις προσεκτικά τα στοιχεία που σου δίνονται παραπάνω, παρατήρησε προσεκτικά το αγγείο και βάλε ✓ δίπλα στη σωστή απάντηση:

Η λήκυθος που εντόπισες χρησίμευε ως:	5) Προσφορά σε νεκρό πολεμιστή ☐ 6) Αγγείο αποθήκευσης αρωματικού λαδιού ☐
Διακοσμείται με:	5) Το μελανόμορφο ρυθμό ☐ 6) Τον ερυθρόμορφο ρυθμό ☐
Από την παράσταση καταλαβαίνουμε πως ο νεκρός ήταν:	5) Πολεμιστής ☐ 6) Αγγειοπλάστης ☐
Οι πολεμιστές κρατούν ασπίδα και φορούν:	5) Καπέλο ☐ 6) Κράνος ☐
Το δοχείο που έμπαινε το λάδι βρισκόταν στο:	3) Λαιμό της ληκύθου ☐ 4) Σώμα της ληκύθου ☐

Μια λήκυθος για ταφική χρήση δεν γέμιζε
με αρωματικό έλαιο γιατί:

3) Ήταν πολύ ακριβό

4) Χρειάζονταν μόνο λίγο

Γ.1.4 Φύλλο Εργασίας 4: «Ο Βοιωτικός Καβειρικός Σκύφος»

ΜΑΘΑΙΝΩ

Ο σκύφος είναι αγγείο πόσεως το οποίο είχε είτε καθημερινή, είτε λατρευτική χρήση. Ο σκύφος που αναζητείς ανήκει στον τύπο των λεγόμενων "καβειρικών" αγγείων.

Τα καβειρικά αγγεία ονομάστηκαν έτσι γιατί βρέθηκαν πολλά στο Ιερό των Καβείρων κοντά στη Θήβα. Εμφανίστηκαν περίπου στα μέσα της Κλασικής εποχής και παράγονται για ένα αιώνα. Διακοσμούνται συχνά με άνθη, ενώ πολλές φορές διακοσμούνται με θέματα από τη μυθολογία, με μορφές που θυμίζουν γελοιογραφία (γκροτέσκες). Πιθανολογείται πως χρησίμευαν κατά τη διάρκεια ιερών δείπνων για την πόση κρασιού.

Το Ιερό των Καβείρων ήταν αφιερωμένο σε δύο θεότητες άγνωστης προέλευσης, τον Κάβειρο και τον Παίδα, στους οποίους η Δήμητρα αποκάλυψε κάποιες μυστικές τελετές που βοηθούσαν τη γονιμότητα (καρπών, ζώων, ανθρώπων). Για τον λόγο αυτό, οι Κάβειροι λατρεύονταν ως προστάτες του αμπελιού και της ευγονίας των ζώων. Η λατρεία στο ιερό αρχίζει τουλάχιστον από την αρχαϊκή περίοδο (700-500 π. Χ.) και συνεχίζεται χωρίς διαλείμματα ως τα ρωμαϊκά μεταχριστιανικά χρόνια (4ος αιώνας. μ. Χ.).

ΑΝΑΖΗΤΩ

Όροφος	B
Προθήκη	37
Όνομα	Βοιωτικός ψευδοερυθρόμορφος καβειρικός σκύφος
Αριθμός Μουσείου Ναυπλίου	MN 144
Υλικό	Πηλός
Χρονολόγηση	425-400 π. Χ.
Χρήση	Αγγείο πόσης
Παράσταση	<p>Στη μια πλευρά (αριστερά) απεικονίζονται μια ανδρική μορφή (πιθανόν ο Οδυσσέας) και μια γυναικεία (πιθανόν η μάγισσα Κίρκη) και ανάμεσά τους τράπεζα θυσιών με καρπούς και μεγάλο αγγείο. Στην άλλη πλευρά (δεξιά) απεικονίζονται τρεις μορφές που βαδίζουν σε παράταξη και έχουν κεφάλια χοίρων (γουρουνιών). Στα χέρια τους κρατούν αγγεία.</p>

ΠΑΡΑΤΗΡΩ & ΕΡΜΗΝΕΥΩ

Αφού διαβάσεις προσεκτικά τα στοιχεία που σου δίνονται παραπάνω, παρατήρησε προσεκτικά το αγγείο και βάλε ✓ δίπλα στη σωστή απάντηση:

Ο παραπάνω σκύφος φτιάχτηκε:	7) Στο χέρι (χειροποίητος) ☐ 8) Στον τροχό (τροχήλατος) ☐
Η χρήση του ήταν:	7) Λατρευτική ☐ 8) Ταφική ☐
Μαζί με την Κίρκη απεικονίζεται:	7) Ο Οδυσσέας ☐ 8) Ο Πάρης ☐
Η Κίρκη μεταμόρφωσε τους συντρόφους του Οδυσσέα σε:	5) Μοσχάρια ☐ 6) Γουρούνια ☐
Το θέμα της παράστασης το συναντάμε στην :	5) Ιλιάδα ☐ 6) Οδύσσεια ☐
Οι Κάβειροι βοηθούσαν τη:	1) Γονιμότητα ☐ 2) Καλοτυχία ☐

Παράρτημα Δ

Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης

Δ.1 Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μόνο με Χώμα, Νερό, και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία στην Αρχαιότητα»

Ερώτηση	Διαφωνώ	Συμφωνώ			
1) Το πρόγραμμα βοήθησε τους μαθητές να μάθουν νέα πράγματα:	1	2	3	4	5
2) Οι μαθητές κατανόησαν καλύτερα μέρος της σχολικής ύλης που σχετίζεται με το θέμα:	1	2	3	4	5
3) Το πρόγραμμα είχε μεγάλη διάρκεια και οι μαθητές κουράστηκαν:	1	2	3	4	5
4) Οι μαθητές θα επιθυμούσαν να υπάρχουν και ηλεκτρονικά παιχνίδια σχετικά με το θέμα:	1	2	3	4	5
5) Τα θέματα δεν ήταν επαρκώς κατανοητά από τους μαθητές:	1	2	3	4	5
6) Οι μαθητές ήταν ευχαριστημένοι μετά την επίσκεψη στο μουσείο:	1	2	3	4	5
7) Η ενασχόληση με το πρόγραμμα μου κέντρισε την περιέργεια για την ενασχόληση με την αρχαιότητα:	1	2	3	4	5

8) Θα επιθυμούσα να έχω ένα πιο ενεργό ρόλο στο πρόγραμμα:	1	2	3	4	5
9) Τι θα αλλάζατε στη δομή του προγράμματος και γιατί;					
10) Ποια σημεία θεωρείτε τα πιο θετικά του προγράμματος και γιατί;					
11) Σκοπεύω να σχεδιάσω κι εγώ εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες στο μέλλον:	1	2	3	4	5

Δ.2 Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Ταξίδι στο Παρελθόν»

Ερώτηση	Διαφωνώ					Συμφωνώ				
1) Με βοήθησε το πρόγραμμα να μάθω νέα πράγματα:	1	2	3	4	5					
2) Το πρόγραμμα είχε μεγάλη διάρκεια και κουράστηκα:	1	2	3	4	5					
3) Το μουσείο και οι χώροι του είναι εύκολα προσβάσιμοι:	1	2	3	4	5					
4) Θα επιθυμούσα να ήταν πιο κατανοητά κάποια θέματα:	1	2	3	4	5					

5) Ένωσα ευχάριστα με την επίσκεψη στο μουσείο:	1	2	3	4	5
6) Η ενασχόληση με το πρόγραμμά μου κέντρισε την περιέργεια για την ενασχόληση με την αρχαιότητα:	1	2	3	4	5
7) Τι θα αλλάζατε στη δομή του προγράμματος και γιατί;					
8) Ποια σημεία θεωρείτε τα πιο θετικά του προγράμματος και γιατί;					

Δ.3 Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μια Κούκλα για το Θέατρο στο Μουσείο»

Ερώτηση	Διαφωνώ					Συμφωνώ				
1) Το πρόγραμμα με βοήθησε να μάθω νέα πράγματα:	1	2	3	4	5					
2) Λόγω μεγάλης διάρκειας κουράστηκα ή/και έχασα το ενδιαφέρον μου:	1	2	3	4	5					

3) Η συνεργασία μου με τον αρχαιολόγο και τον κουκλοπαίκτη ήταν καλή:	1 2 3 4 5
4) Ήταν ευχάριστος ο συνδυασμός μουσειακής εμπειρίας, κατασκευής μαριονέτας και παράστασης κουκλοθέατρου:	1 2 3 4 5
5) Η ενασχόληση με το πρόγραμμα μου κέντρισε την περιέργεια για την ενασχόληση με την αρχαιότητα:	1 2 3 4 5
6) Λόγω της συμμετοχής μου στο πρόγραμμα σκέφτομαι να ασχοληθώ και στο μέλλον με το θέμα του κουκλοθέατρου:	1 2 3 4 5
7) Τι θα άλλαζες στη δομή του προγράμματος και γιατί;	
8) Ποια σημεία θεωρείτε τα πιο θετικά του προγράμματος και γιατί;	

Παράρτημα Ε

Ενδεικτική Βιβλιογραφία για τον Εκπαιδευτικό

Ε.1 Ενδεικτική Βιβλιογραφία για τον Εκπαιδευτικό για το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Μόνο με Χώμα, Νερό και Φωτιά: τα Πήλινα Αγγεία στην Αρχαιότητα»

- Cook, R., M. (1994) *Ελληνική Αγγειογραφία*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Τιβέριος, Μ. (1996) *Αρχαία Αγγεία*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Τσώτα, Ε. (2012) *Αρχαιολογικός Χώρος Καβείριου στη Θήβα*. Οδυσσεύς [online] http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=2594 [Πρόσβαση: 7.2.2017].
- Χατζηασλάνη, Κ. (2003) *ΤΩΝ ΑΘΗΝΗΘΕΝ ΑΘΛΩΝ*. Αθήνα: Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης, Τομέας Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης και Κ. Χατζηασλάνη.

Παράρτημα ΣΤ

Ιστοσελίδες

ΣΤ.1 Η Ιστοσελίδα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στον Κόμβο «Οδυσσεύς»

The screenshot shows a web browser window with the URL odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3462. The page title is "Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου" (Archaeological Museum of Nauplia). The main heading is "Περιγραφή" (Description). The text is organized into sections: "ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ", "ΙΣΤΟΡΙΚΟ", and "ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ".

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Η μόνιμη έκθεση αναπτύσσεται σε δύο αίθουσες όμοιες κάτοψης στους δύο ορόφους του κτηρίου. Στην αίθουσα του πρώτου ορόφου παρουσιάζονται τα ευρήματα των προϊστορικών χρόνων ενώ στην αίθουσα του δεύτερου ορόφου τα ευρήματα των ιστορικών χρόνων.

Η αφήγηση στον πρώτο όροφο ξεκινά με την παρουσίαση ενός συμπλεγματος παλαιολιθικών εσθίων από τις βραχοσκεπές στο φαράγγι της Κλεισούρας στην Πρόσυμνα (32000-21000 π.Χ.). Ευρήματα του σπηλαιού Φράγγι στην Ερμιονίδα τεκμηριώνουν τη μετάβαση από τη θηρευτική στην παραγωγική οικονομία. Εκτίθενται λίθινα και οστέινα εργαλεία, υπολείμματα της διατροφής των κατοίκων του σπηλαιού, όπως όστρεα και οστά ζώων και ψαριών, κοσμήματα από όστρεο, οσά και λίθο, αλλά και τα πρώτα χειροποίητα νεολιθικά αγγεία από πηλό, καθώς και μια ανηπρωσωπευτική σειρά πήλινων ανθρωπόμορφων και ζωόμορφων ειδωλίων.

Ακολουθεί η παρουσίαση του πρωτοελλαδικού πολιτισμού μέσα από τα ευρήματα σημαντικών κέντρων όπως η Τίρυνθα, η Ασίνη και το Μπερμπατή αλλά και άλλων λιγότερο γνωστών στην έρευνα οικισμών, όπως αυτός της Παλαιάς Επιδαύρου.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο μεσελλαδικός οικισμός της Ασίνης. Αγγεία και άλλα τέχνερα από τον οικισμό και τους τάφους, καλύπτουν ολόκληρο το χρονολογικό φάσμα της Μεσελλαδικής εποχής (2100-1600 π.Χ.).

Η ενότητα συμπληρώνεται με ταφές του 17ου-16ου αι. π.Χ. από την Πρόνοια Ναυπλίου, τη Μίδα και την Τίρυνθα, και ολοκληρώνεται με την αναπαράσταση ενός λακκοειδούς τάφου από το μεσελλαδικό νεκροταφείο στο Μπερμπατή (Λόφος Μαστού).

Η δομή της μυκηναϊκής ανακτορικής εξουσίας και διοίκησης σκιαγραφείται μέσα από τα ευρήματα των δύο μεγάλων μυκηναϊκών κέντρων, της Τίρυνθας και της Μίδας, αλλά και από τον μυκηναϊκό οικισμό της Ασίνης.

Ακολουθούν τα νεκροταφεία θαλαμωτών τάφων της Ευαγγελίστριας Ναυπλίου, της Ασίνης, των Δενδρών, της Παλαιάς Επιδαύρου καθώς και ο Θολωτός τάφος της Καζάρμας.

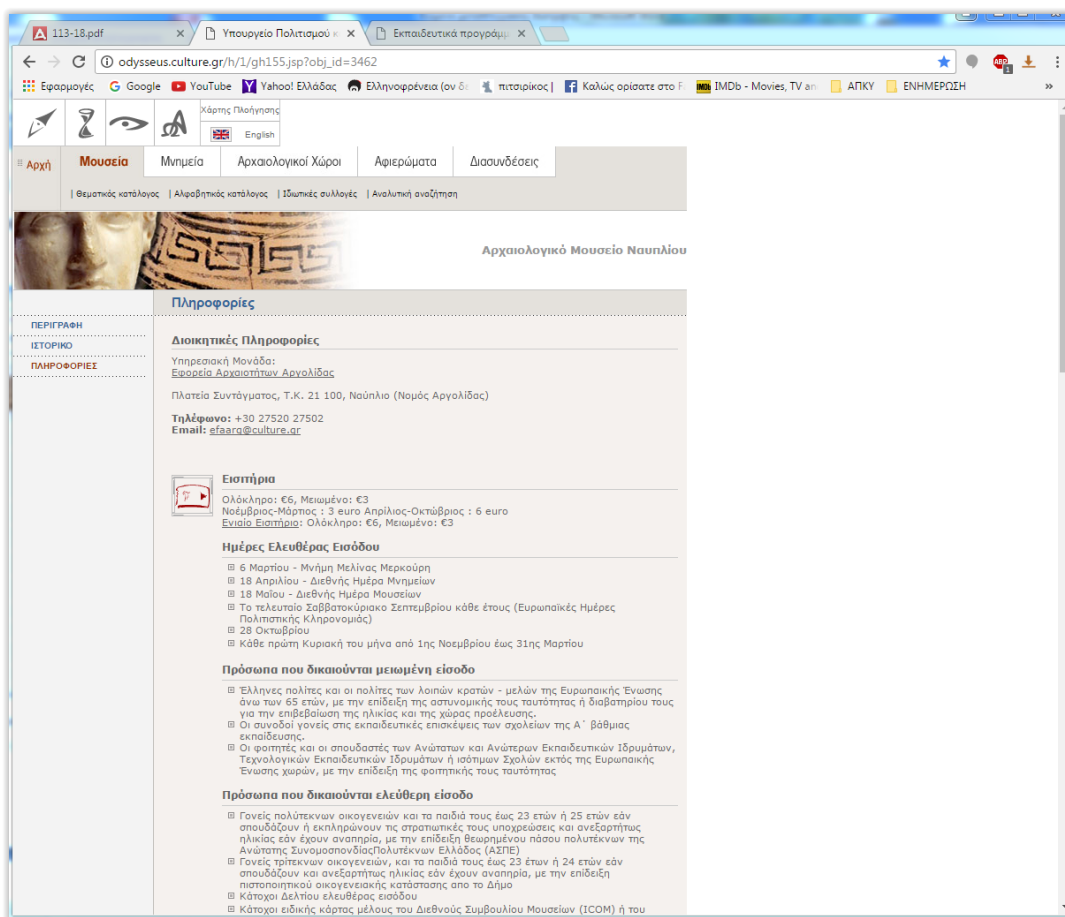
Σε ξεχωριστή προθήκη παρουσιάζεται το θέμα του πολέμου και του κυνηγιού που αποτελούσαν μέσο επίδειξης δύναμης και γοήτρου της μυκηναϊκής άρχουσας τάξης.

Στην αίθουσα του δεύτερου ορόφου η παρουσίαση ξεκινά με τα υλικά κατάλοιπα της Εποχής του Σιδήρου. Τα εκθέματα, κυρίως κεραμική, αφενός καταδεικνύουν τη συνέχεια και αφετέρου παρουσιάζουν τους νεωτερισμούς της Πρωτογεωμετρικής περιόδου.

Η Γεωμετρική εποχή σκιαγραφείται μέσα από τα ευρήματα των τάφων της Πρόνοιας Ναυπλίου, της Τίρυνθας, της Ασίνης και του Μπερμπασιού.

Οι λαοτείες της σοναϊκής εποχής παρουσιάζονται κυρίως μέσα από τα ευρήματα της Τίρυνθας.

Εικ.28 Περιγραφή του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα του Κόμβου «Οδυσσεύς» (πηγή: <http://odysseus.culture.gr>)

Εικ.29 Γενικές Πληροφορίες για τον Επισκέπτη του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα του Κόμβου «Οδυσσεύς» (πηγή: <http://odysseus.culture.gr>)

ΣΤ.2 Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας

← → ↻ Ασφαλές | <https://www.argolisculture.gr/el/lista-mnimeion/arhaiologiko-mouseio-naypliou/> ☆

Εφαρμογές Google YouTube Yahoo! Ελλάδα Ελληνοφρένια (ou δι) πτσαρικός | Καλώς ορίσατε στο F IMDb - Movies, TV an ΑΠΚΥ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Αρχική Σελίδα > Μνημεία & Μουσεία > Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου

Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου

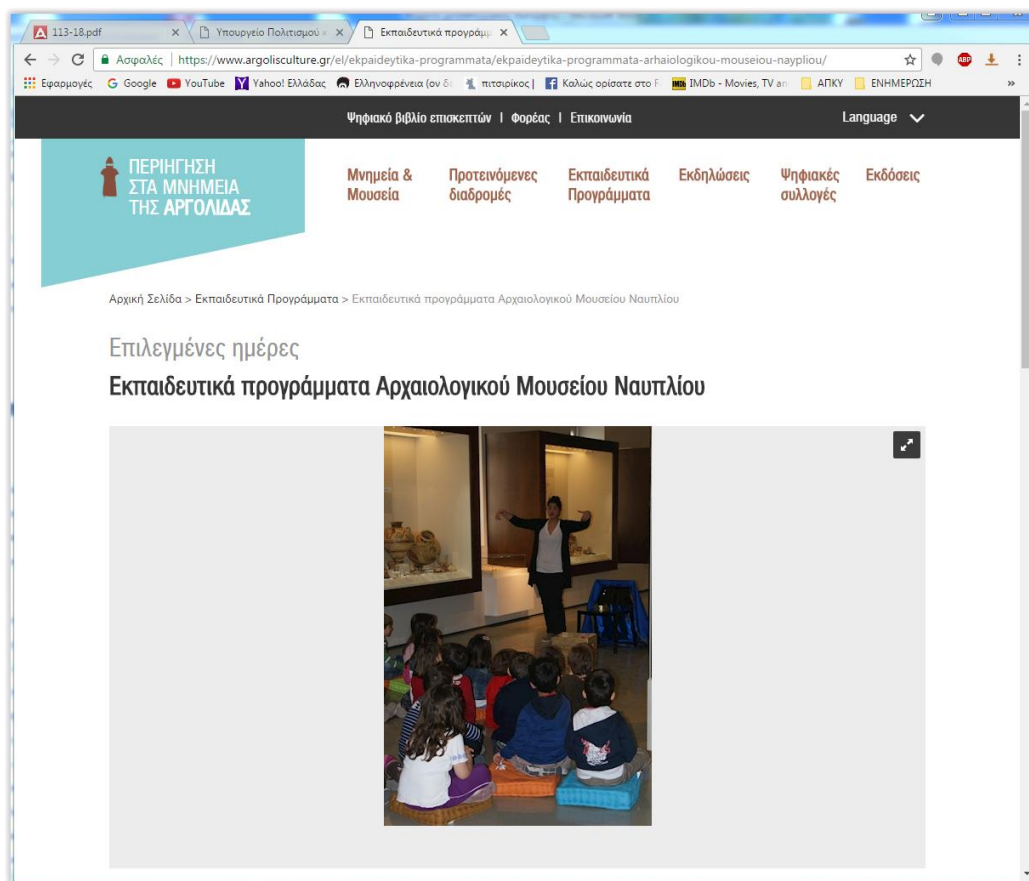
Γενική Περιγραφή Φωτογραφίες

Το αρχαιολογικό μουσείο Ναυπλίου στεγάζεται από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 στο επιβλητικό Ενετικό τριώροφο κτήριο που οριοθετεί τη δυτική πλευρά της πλατείας Συντάγματος. Πρόκειται για ένα από τα ωραιότερα και καλύτερα διατηρημένα μνημεία της εποχής της Ενετοκρατίας στην Ελλάδα. Το κτήριο κτίστηκε το 1713, κατά την περίοδο της Δεύτερης Ενετοκρατίας, από τον Προβλεπτή του στόλου Αυγουστίνο Σαγρέδο για να χρησιμοποιηθεί ως αποθήκη του στόλου, σύμφωνα με τη μαρμάρινη επιγραφή που έχει εντοιχιστεί στην πρόσοψή του. Μετά την Απελευθέρωση διατήρησε τον στρατιωτικό του χαρακτήρα καθώς χρησιμοποιήθηκε διαδοχικά ως στρατώνας, έδρα του 8ου Συντάγματος Πεζικού και στρατιωτική λέσχη. Η μόνιμη έκθεση αναπτύσσεται σε

Εισιτήρια
Κανονικό εισιτήριο: 6.00€ Μειωμένο εισιτήριο: 3.00€ (Ισχύει για φοιτητές, σπουδαστές εκτός Ε.Ε. και πολίτες Ε.Ε. άνω των 65 ετών).

Εικ.30 Γενική Περιγραφή του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας (πηγή: www.argolisculture.gr)

Εικ.31 Η Σελίδα για τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου στην Ιστοσελίδα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας (πηγή: www.argolisculture.gr)

Παράρτημα Ζ

Συνεντεύξεις

Ζ.1 Συνέντευξη με την Υπεύθυνη του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου

1) Με ποιες δράσεις επιδιώκει το Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου να εκπληρώσει την εκπαιδευτική του αποστολή;

Ξεναγήσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, μουσικές εκδηλώσεις, συμμετοχή σε διεθνείς και ευρωπαϊκούς εορτασμούς, συμμετοχή σε διεθνείς περιοδικές εκθέσεις.

2) Οι δράσεις αυτές απευθύνονται στοχευμένα σε συγκεκριμένες ομάδες κοινού (π.χ. οικογένειες, ηλικιωμένοι, ειδικές ομάδες κοινού, κ.ά.) ή καλύπτουν μεγαλύτερο εύρος κοινού;

Οι μουσικές εκδηλώσεις στοχεύουν στο ευρύ κοινό ώστε να αποκτήσει κίνητρο να περιηγηθεί πιο ελεύθερα και πιο χαλαρά τα εκθέματα ενός αρχαιολογικού μουσείου, που συχνά θεωρούνται πολύ 'βαριά' και 'διδασκτικά'.

Οι ξεναγήσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε πιο συγκεκριμένες ομάδες, κυρίως σε μαθητές/φοιτητές και σε άτομα ΑΜΕΑ.

3) Θεωρείτε πως είναι εφικτός, υπό τις σημερινές συνθήκες, ο σχεδιασμός και η λειτουργία στοχευμένων εκπαιδευτικών δράσεων για διαφορετικές ομάδες κοινού από το προσωπικό του μουσείου; (δικαιολογήστε την απάντησή σας)

Με τις παρούσες συνθήκες (οικονομική δυστοκία και έλλειψη προσωπικού) δεν επαρκεί το υπάρχον προσωπικό ούτε για τη συνέχιση των υπάρχουσών προγραμμάτων.

4) Υπάρχει τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο μουσείο και αν όχι, θεωρείτε πως είναι αναγκαία η δημιουργία του και γιατί;

Δυστυχώς δεν υπάρχει τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο μουσείο. Φυσικά είναι αναγκαία η δημιουργία του και η στελέχωσή του με εξειδικευμένο προσωπικό, γιατί οι ανάγκες του κοινού για ενημέρωση και εκπαίδευση είναι πολύ διαφορετικές, ανάλογα με την ηλικία, παιδεία και την προέλευσή του.

5) Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες, θεωρείτε πως είναι εφικτός ο σχεδιασμός και η λειτουργία τους από εκπαιδευτικούς;

Είναι όχι μόνο εφικτά αλλά και απαραίτητα στοιχεία, ο σχεδιασμός και η λειτουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων να πραγματοποιείται από εκπαιδευτικούς καθώς η προετοιμασία των σχολικών ομάδων πρέπει να ξεκινά μέσα στο σχολείο και στο πλαίσιο διδακτικών ενοτήτων (π.χ. της μυθολογίας, της ιστορίας και της γεωγραφίας). Η επίσκεψη στο μουσείο στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων δεν πρέπει να είναι μία επίσκεψη μιας -δύο ωρών αλλά μία συνεχής διαδικασία κατά τη διάρκεια όλου του σχολικού έτους.

- 6) Ποια εκπαιδευτική δράση του μουσείου, από αυτές που γνωρίζετε, θεωρείτε την πιο αξιόλογη ως σήμερα και γιατί;

Όλες οι εκπαιδευτικές δράσεις του μουσείου, όπως διαπιστώσαμε από την ανταπόκριση του κοινού και την ανάγκη για την τακτή επανάληψή τους, είναι αξιόλογες ικανοποιώντας διαφορετικές ομάδες.

- 7) Ποια πράγματα θα αλλάζατε στις εκπαιδευτικές δράσεις του μουσείου και γιατί;

Επειδή κατά κύριο λόγο οι εκπαιδευτικές δράσεις του μουσείου απευθύνονται σε μαθητές πρέπει να επεκτείνουμε τα προγράμματα και για άλλες κατηγορίες κοινού, π.χ. ηλικιωμένους, οικογένειες.

- 8) Ποια είναι η ανταπόκριση του κοινού στην παρουσία τεχνολογικών καινοτομιών στο χώρο της έκθεσης και στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

Οι νεότεροι καθώς και οι επισκέπτες από άλλες χώρες είναι εξοικειωμένοι με τις τεχνολογικές καινοτομίες και ασχολούνται για μεγάλο χρονικό διάστημα μέσα στο μουσείο με τα πολυμέσα.

- 9) Πως κρίνετε τη συμμετοχή του κοινού στα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου; Έχετε στη διάθεσή σας αριθμητικά δεδομένα;

Οι σχολικές μονάδες της περιοχής συμμετέχουν επαρκώς κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους στα εκπαιδευτικά προγράμματα του μουσείου (π.χ. για το έτος 2016 συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μουσείου 390 μαθητές)

10) Οι έρευνες κοινού αποτελούν για πολλούς ένα χρήσιμο εργαλείο για τον επιτυχημένο σχεδιασμό στοχευμένων εκπαιδευτικών δράσεων από ένα πολιτιστικό οργανισμό. Πραγματοποιούνται έρευνες κοινού στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου και αν όχι γιατί:

Στο μουσείο Ναυπλίου δεν πραγματοποιείται έρευνα κοινού με ερωτηματολόγια. Υπάρχει μόνο βιβλίο επισκεπτών όπου σημειώνουν τις εντυπώσεις/υποδείξεις τους.

Στόχος του μουσείου είναι η έρευνα κοινού να πραγματοποιείται ηλεκτρονικά, με συγκεκριμένες ερωτήσεις αλλά και ελεύθερες εντυπώσεις, ώστε να έχουμε αυτόματα και την εξαγωγή των στατιστικών αποτελεσμάτων. Προς το παρόν δεν έχει εγκατασταθεί το πρόγραμμα λόγω έλλειψης χρηματοδότησης.

11) Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την εκπαιδευτική δραστηριότητα του μουσείου και αν ναι, σε ποιους τομείς:

Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την εκπαιδευτική δραστηριότητα καθώς δεν προσλαμβάνεται εξειδικευμένο προσωπικό, δεν διατίθενται κονδύλια για την έκδοση εκπαιδευτικών φυλλαδίων και εκπαιδευτικών παιχνιδιών, ούτε για την συντήρηση και αναβάθμιση των υπάρχουσών δομών.

12) Είστε υπέρ της ιδιωτικής χορηγίας στον τομέα του σχεδιασμού και της υλοποίησης μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων:

Η χορηγία είναι βασικό εργαλείο για την αντιμετώπιση καθημερινών αναγκών της εκπαιδευτικής δραστηριότητας του μουσείου στη σημερινή οικονομική πραγματικότητα αλλά υπάρχουν και σημαντικά εμπόδια: α) οι χορηγίες ελέγχονται κεντρικά από το ΥΠΠΟΑ, που σημαίνει χρονοβόρες διαδικασίες για την έγκρισή τους β) η προσέλκυση χορηγών απαιτεί οργάνωση και προσωπικό που θα απασχολείται με τον συγκεκριμένο τομέα.

Παράρτημα Η

Ενημερωτικά Έντυπα - Αφίσες

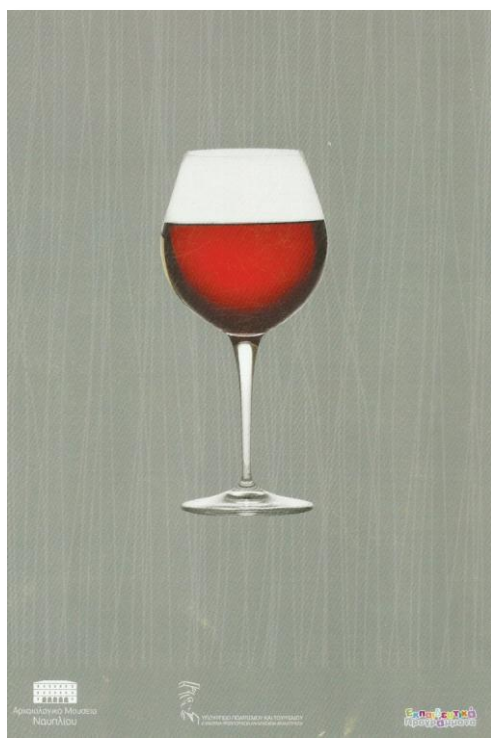
Η.1 Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Ο Προίτος, η πανοπλία και οι χρυσοί ρόδακες»

Εικ.32 Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Προίτος, η πανοπλία και οι χρυσοί ρόδακες»: το εξώφυλλο του εντύπου για τον εκπαιδευτικό (πηγή: Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας)

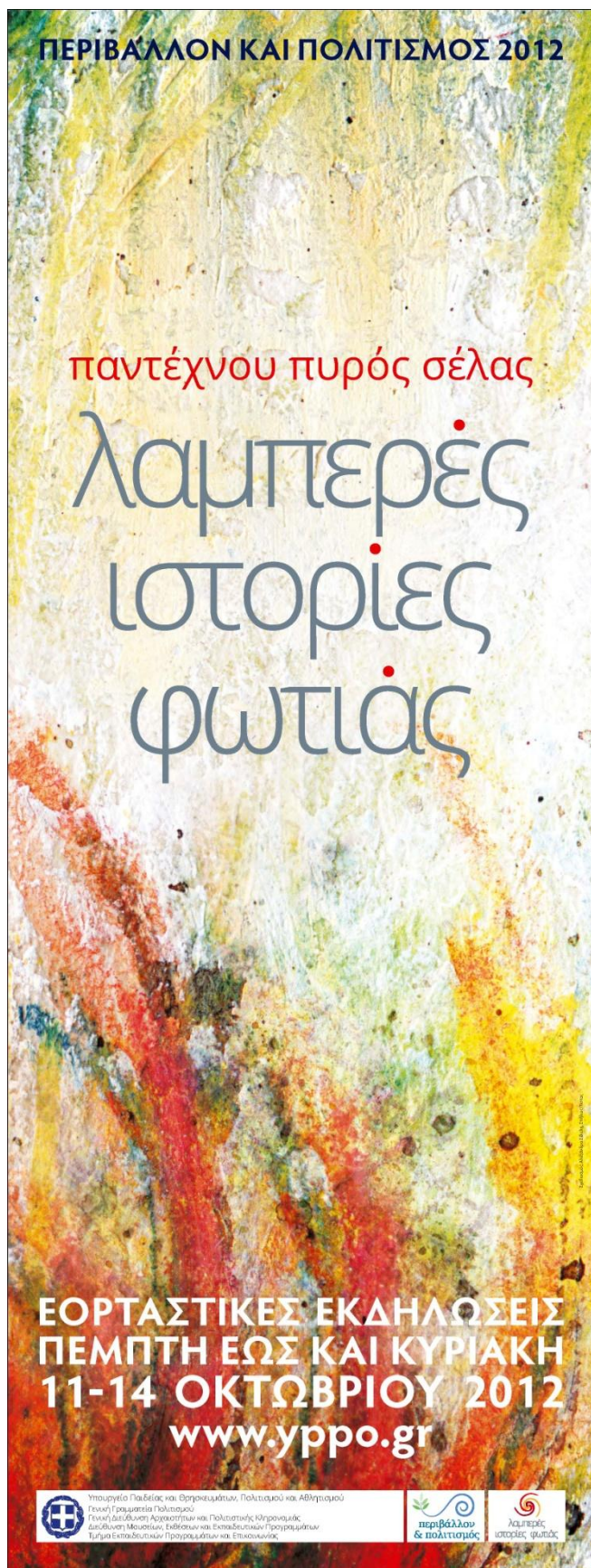

Εικ.33 Κάρτα αναζήτησης αντικειμένου (πηγή: Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας)

Εικ.34 Κάρτα αντιστοίχισης αντικειμένου (πηγή: Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας)

Η.2 Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Πολιτισμός, Λαμπερές Ιστορίες Φωτιάς»

Εικ.35 Η αφίσα του εκπαιδευτικού προγράμματος «Περιβάλλον και πολιτισμός, λαμπερές ιστορίες φωτιάς» (πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού)

Η.3 Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Από την εύρεση στην έκθεση: Η πορεία των αρχαιολογικών ευρημάτων από την ανασκαφή στο μουσείο»

Εικ.36 Η αφίσα του εκπαιδευτικού προγράμματος «Από την εύρεση στην έκθεση: Η πορεία των αρχαιολογικών ευρημάτων από την ανασκαφή στο μουσείο» (πηγή: Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας)

Η.4 Δράση «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές»

Εικ.37 Η αφίσα της δράσης «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές 26-29 Μαΐου 2016»
(πηγή: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού)

Παράρτημα Θ Έγγραφα

Θ.1 Χορήγηση άδειας αναπαραγωγής φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ &
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ
ΝΑΥΠΛΙΟ

Ναύπλιο, 26-5-2017

Αρ. Πρωτ. Φ7/3843

Δ/ση: Πλατεία Συντάγματος
Ταχ. κώδικας: 21100
Πληροφορίες: Α. Κόσσυβα
Τηλέφωνο: 27520-27502
FAX: 27520-24690
E-mail: efaarg@culture.gr

ΠΡΟΣ

κ. Καρατζίκο Ιωάννη
Πατριάρχου Βασιλείου 25
21053 Νέα Κίος

ΘΕΜΑ: Χορήγηση άδειας
αναπαραγωγής φωτογραφιών
αρχαιολογικού περιεχομένου

Έχοντας υπόψη:

- 1) Τις διατάξεις του Π.Δ. 191/ 2003 «Περί Οργανισμού του ΥΠΠΟ», άρθρο 10 παρ. 2 (ΦΕΚ 146/ Α/13-6-03)
- 2) Τις διατάξεις του άρθρου 13 του ΑΝ. 1947/ 1939 (ΦΕΚ 366/ Ατ 6-9-1939) σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 8 εδ. ε/ και του άρθρου 9 παρ. 2 του Ν. 736/77 (ΦΕΚ 316/Α/15-10-1977)
- 3) Την αρ. ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ ΤΟΠΥΝΣ/15/3696/20-1-2004 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 180/Β/30-1-2004)
- 4) Το αρ. ΔΙΟΙΚ/Β/ 7218/19-7-04 έγγραφο του ΤΑΠΑ
- 5) Την Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟ/ ΓΔΔΠΚ/ ΔΜΕΕΠ /Γ2/ Φ51-52-54/81397/2199/ 12-9-05
- 6) Το αρ. ΥΠΠΟ/ ΓΔΠΑΚ/ ΔΜΕΕΠ/ Γ2/ Φ51-52-54- 89615/ 2401/4-11-05 έγγραφο
- 7) Την αρ. ΥΠΠΟΤ/ΔΟΕΠ Υ/ΤΟΠ ΥΝΣ/Τ 26463 (ΦΕΚ 3046/Β/30.12.11) ΥΑ "Τέλη φωτογράφισης - κινηματογράφησης και χρήσης οπτικοακουστικών έργων και απεικονίσεων..."

Α. Χορηγείται στον κ. Καρατζίκο Ιωάννη, αρχαιολόγο, άδεια αναπαραγωγής των ακόλουθων φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου, οι οποίες θα συμπεριληφθούν ως βοηθητικό υλικό στη διπλωματική διατριβή με τίτλο 'Μουσειακά Εκπαιδευτικά Προγράμματα για Όλους: από τη Θεωρία στην Πράξη. Μελέτη Περίπτωσης: Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου: από το Παρόν στο Μέλλον' που εκπονεί ο κ. Καρατζίκος στη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου:

- 1) Μουσείο Ναυπλίου: παναθηναϊκός αμφορέας από τη συλλογή Γλυμενόπουλου με MN 1
- 2) Μουσείο Ναυπλίου: καβειρικός σκύφος από τη συλλογή Γλυμενόπουλου με MN 144
- 3) Μουσείο Ναυπλίου: προτομή Διονύσου από τη συλλογή Γλυμενόπουλου με MN 324

Εικ. 38α Χορήγηση άδειας αναπαραγωγής φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου, σελίδα 1 (πηγή: ΕΦΑΑΡΓ)

- 4) Μουσείο Ναυπλίου: ειδώλιο καθιστής γυναικείας μορφής από την Ασίνη με MN 3287
- 5) Μουσείο Ναυπλίου: ψευδόστομος αμφορίσκος από την Ασίνη με MN 3319
- 6) Μουσείο Ναυπλίου: υδρία από το Μπερμπάτι με MN 4164
- 7) Μουσείο Ναυπλίου: προσωπίο Σατύρου από την Ασίνη με MN 4275
- 8) Μουσείο Ναυπλίου: ενεπίγραφο χείλος κρατήρα από την Τίρυνθα με MN 9067
- 9) Μουσείο Ναυπλίου: μελανόβαφος σκύφος από τους Αλιείς με MN 10252
- 10) Μουσείο Ναυπλίου: ερυθρόμορφη υδρία από τη συλλογή Γλυμενόπουλου με MN 11609
- 11) Μουσείο Ναυπλίου: καρποδόχη από το Φράγγι με MN 14450
- 12) Μουσείο Ναυπλίου: αρύταινα από το Φράγγι με MN 14505
- 13) Μουσείο Ναυπλίου: κύπελλο από την Άρια με MN 27513
- 14) Μουσείο Ναυπλίου: κύπελλο από την Τίρυνθα με MN 30813
- 15) Μουσείο Ναυπλίου: θήλαστρο από την Ασίνη με MN 31257
- 16) Μουσείο Ναυπλίου: μελανόμορφη λήκυθος από την Ερμιόνη με MN 32250
- 17) Μουσείο Ναυπλίου: θραύσμα μελανόμορφης οinoχόης από τους Αλιείς με MN 32353

Β. Οι φωτογραφίες θα πρέπει να περιέχουν τη γνωστοποίηση Credit Line προέλευσης των αρχαίων έργων και της πνευματικής ιδιοκτησίας του ΥΠΠΟΑ επί του αρχαίου έργου που αποτελεί το οπτικό περιεχόμενο, η οποία θα δηλώνεται ως εξής:

α) με τον τίτλο *ΕΦΑΑΡΓ, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου (Ephorate of Antiquities in Argolid/ Nauplion Archaeological Museum*

β) με τον τίτλο *Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού (Hellenic Ministry of Culture & Sports)*

Γ. Θα σταλεί ένα αντίτυπο της διπλωματικής διατριβής στην Εφορεία μας για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης της.

Η Διευθύντρια της Εφορείας

Αλκίσιος Παπαδημητρίου
Αρχαιολόγος με βαθμό Α'

Εικ. 37β Χορήγηση άδειας αναπαραγωγής φωτογραφιών αρχαιολογικού περιεχομένου, σελίδα 2 (πηγή: ΕΦΑΑΡΓ)